

ERITYISRYHMIEN
ERILAISET
ASUINRATKAISUT

*JA NIIDEN TOTEUTTAMINEN
KÄYTÄNNÖSSÄ*

Verna Isomursu
Arkkitehtuurin diplomityö
Tampereen yliopisto (TÄU)

TAMPEREEN YLIOPISTO

Rakennetun ympäristön tiedekunta (BEN)
Arkkitehtuurin yksikkö
Tampere 2019

DIPLOMITYÖ

Verna Isomursu

Erityisryhmien erilaiset asuinratkaisut ja niiden toteuttaminen käytännössä

Alternative housing solutions for people with disabilities and applying them to practice

Tarkastaja

Associate professor Markku Karjalainen, Tampereen yliopisto

Ohjaajat

Associate professor Markku Karjalainen, Tampereen yliopisto

Tohtorikoulutettava Tapio Kaasalainen, Tampereen yliopisto

Avainsanat

Arkkitehtuuri, esteettömyys, asuntosuunnittelu, erityisryhmien asuminen, housing, accessibility

KIITOKSET

Suuret kiitokset tilaohjeen toimeksiantajalle, joka on tutustuttanut minut vammaisasumiseen eri näkökulmista ja mahdollistanut tämän diplomityön tekemisen. Kiitokset myös Invalidiliiton asiantuntijoille Harri Leivolle ja Jukka Seppälälle, jotka ovat auttaneet minua hahmottamaan monia erityisasumisen yksityiskohtia.

Kiitos Markku Karjalaiselle ohjaamisesta diplomityössäni ja siihen liittyvissä ongelmatilanteissa, sekä nopeista kommentteista aina kun niitä on tarvittu. Kiitos myös tohtorikouluettava Tapio Kaasalaiselle todellisesta paneutumisesta työni ohjaamiseen projektin alusta loppuun saakka, se on ollut suuri apu.

Kiitos myös muille tätä työtäni sekä koko opintojani eri tavoin tukeneille läheisille, ystäville ja perheenjäsenille. Kiitos Joukolle.

TIIVISTELMÄ

Isomursu, Verna:

Erityisryhmien erilaiset asuinratkaisut

ja niiden toteuttaminen käytännössä

Diplomityö

Tampereen yliopisto

Arkkitehtuurin koulutusohjelma

Toukokuu 2019

Avainsanat: Arkkitehtuuri, esteettömyys, asuntosuunnittelu, erityisryhmien asuminen, erityisasuminen

Vammaisten asuminen Suomessa on ollut kuluneella vuosikymmenellä muutoksessa. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia käsittelevän sopimuksen voimaantulon vuonna 2016 on lisännyt liikkumisesteisten ja kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta, ja valtakunnallinen KEHAS-kehityshanke taas määrittänyt tavoitteekseen kehitysvammaisten laitostasumisen alasajon vuoteen 2020 mennessä. Tämä on luonut myös palveluntarjoajille tarpeen kehittää uusia, tavanomaisiin asuinympäristöihin integroituvia asumisratkaisuja perinteisen laitospäiväasumisen rinnalle.

Tässä diplomityössä tarkastellaan erilaisia tapoja toteuttaa vammaisten asumispalveluja, sekä määritellään niihin liittyviin tiloihin kohdistuvia tarkempia esteettömyys- ja käytettävyyksivaatimuksia mitoitukseltaan varustelutasoon. Työ koostuu kahdesta osasta: Erityisasumista käsittelevästä teoriaosuudesta sekä tilaohjeesta, jonka tarkoitus on toimia apuvälineenä vammaisten asuinkohdetta palveluntarjoajaa varten suunnittelevalle arkkitehdille. Työn painopiste on tilaohjeessa, joka muodostuu erilaisia asumisratkaisuja erittelevästä osasta sekä kohteen yleisiä tiloja ja asuntoja kuvaavista osioista. Ohjeistuksen taustoja ja tavoitteita on avattu tilaohjeeseen oheen kirjatuin tarkentavin kommentein. Lisäksi työ sisältää ohjeistuksen pohjalta tehdyn ryhmäkodin esimerkkisuunnitelman, jota on käytetty myös havainnollistamaan eri tilojen ominaisuuksia osana tilaohjetta.

Diplomityö on tehty yhteistyössä vammaisten asumispalveluja tarjoavan toimeksiantajan kanssa. Työn keskeisen sisällön muodostava tilaohje on koostettu heille tilaustyönä tulevien kohteiden suunnittelun lähtökohdaksi. Johtuen tilaohjeen sisältämistä liikesalaisuuksista sen julkistettavasta versiosta on jouduttu poistamaan osia, muun muassa toimeksiantajan nimi ja muut tiedot.

ABSTRACT

Isomursu, Verna:
*Alternative housing solutions for people with disabilities
and applying them to practice*
Master's Thesis
Tampere University
Degree Programme in Architecture, MSc (Arch)
May 2019

Keywords: Architecture, accessibility, housing,
disabled people, supportive housing

Housing for the disabled has gone through changes during the past decade: The application of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2016 ensured self-determination of people with physical and intellectual disabilities. Also the national development project determined its goal that the closed institutions for intellectual disabilities would be closed by the year 2020. This has created a demand for developing new, more versatile types of accessible housing, that can also be integrated into normal residential environments.

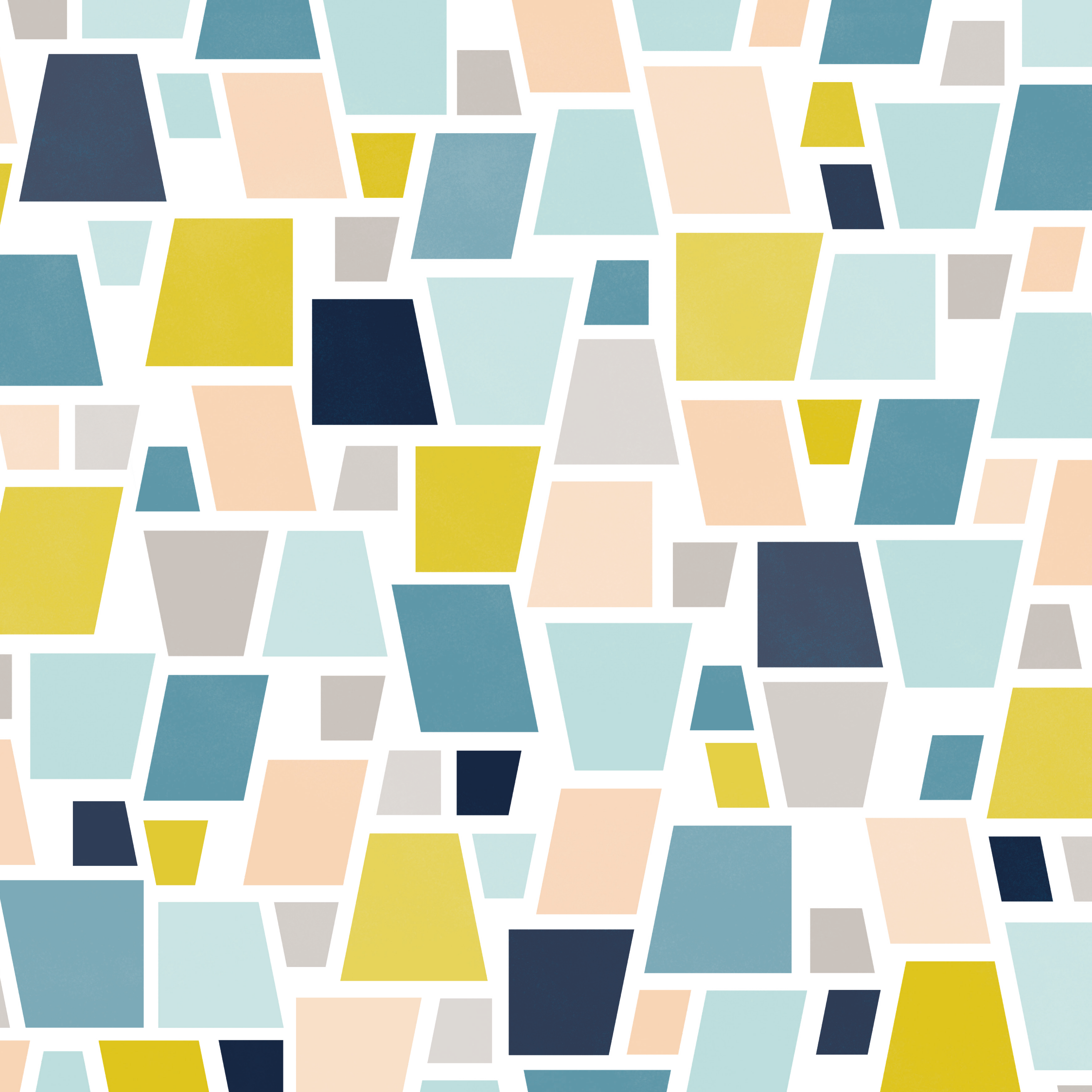
This master's thesis examines different ways of organizing supportive housing for people with disabilities, and defines required features of the spaces used for that purpose. It contains two main parts: A theoretical part dealing with the history of supportive housing in Finland and the needs that various disabilities set to built environment, and a design guide that works as a tool for architects designing accessible residential environments for a supportive housing service provider. The main focus of the thesis is the design guide. It includes a part that deals with different types of supportive housing, parts that specify necessary features for both accessible apartments and common spaces, and descriptions of the different resident groups of the service provider and their special needs. As the guide itself is kept compact and clear, it has a separate comment column with it explaining the backgrounds and targets of the instructions. The thesis includes an exemplary floor plan of a residential unit, that is used in the design guide to visualize the instructions.

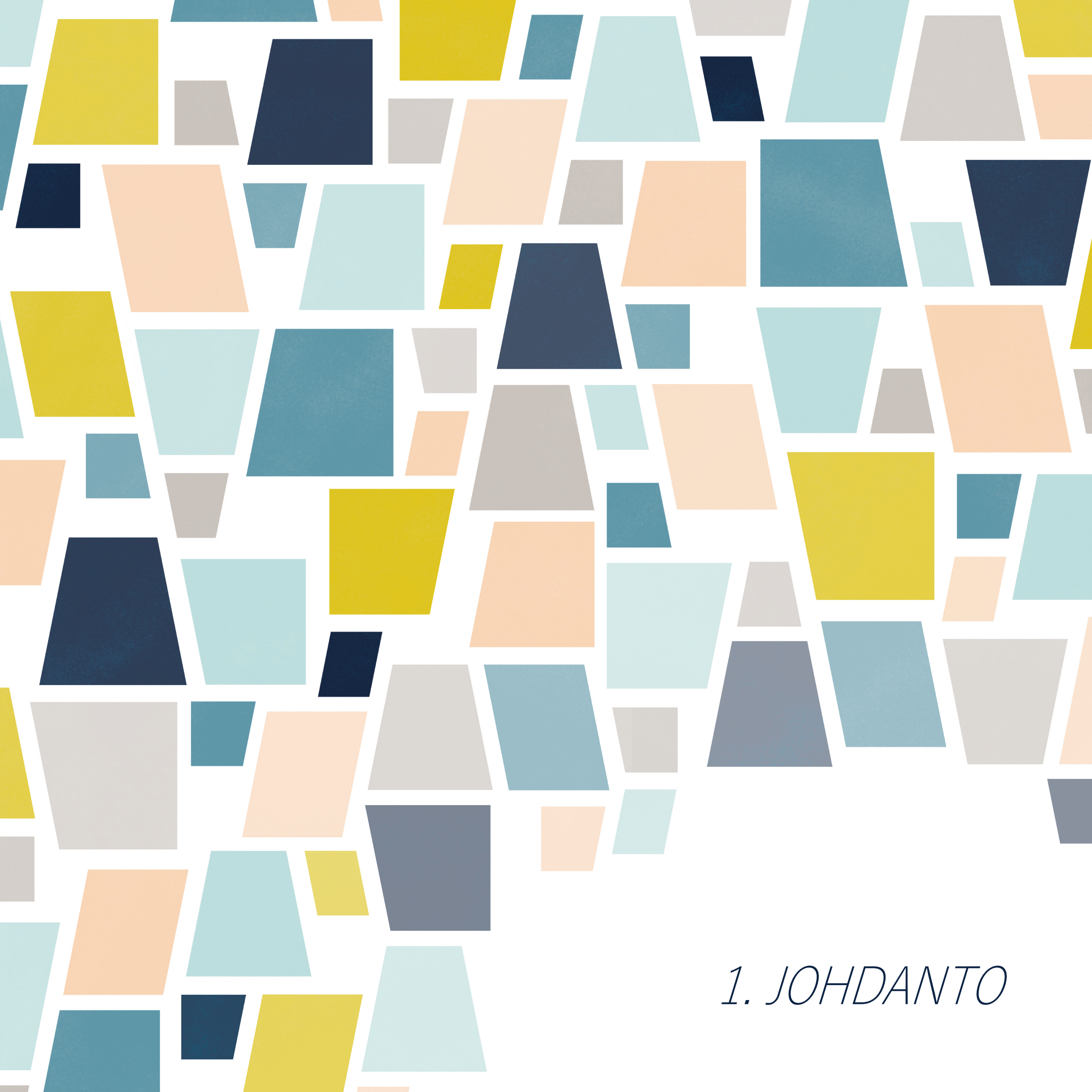
The thesis is done in cooperation with a company that provides supportive housing services for people with physical and intellectual disabilities. The design guide is made on their commission to be used as a basis for designing their future supportive housing units. As the guide contains some trade secrets, some of its parts (including the name of the company) have been removed from the published version.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	9
Lähtökohdat	10
Työn tavoite, rajaus ja rakenne	11
2. ERITYISRYHMIEN ASUMINEN SUOMESSA	13
Erityisasuminen ennen ja nyt	14
Keskuslaitosten synty	14
Laitoksista koteihin	15
Kehitys 2000-luvulla	16
Erityisryhmien vaatimukset asuinympäristölleen	18
Liikkumisesteiset	18
Kehitysvammaiset ja autismin kirjo	21
Näkö- ja kuulovammaiset	24
Monivammaiset tai -esteiset	26
3. TILAOHJE	29
Lähdeviittaustekniikka	30
Tilaohjeen lähtötietolomake	31
Tilaohjeen sisällysluettelo	33
Yleistä tilaohjeesta	36

Erilaisia asumisratkaisuja	37
Yhteisöasuminen / Ryhmäkoti	38
Erillinen asunto	39
Tilojen muunneltavuus	42
Palveluyksikön yleiset tilat	47
Yleistä	47
Ulkotilat ja ympäristö	51
Sisäänkäynti ja liikennöintitilat	55
Ruoanvalmistus ja ruokailutilat	64
Yhteistilat	69
Henkilökunnan tilat	80
Varastotilat ja kiinteistöhuolto	89
Asunnot	99
Mitoitus ja varustelu	99
Asuintilat	102
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	121
5. LÄHTEET	124
6. LIITTEET	129
Esimerkkisuunnitelma	130

1. JOHDANTO

Lähtökohdat

Vammaisten asuminen on ollut 2010-luvun Suomessa muutoksessa: kansallisen KEHAS- kehityshankkeen tavoitteeksi kirjattiin 2012 kehitysvammaisten laitosasumisen alasajo vuoteen 2020 mennessä, ja YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista astui Suomessa voimaan 2016. Se takaa kehitysvammaisille ja liikkumisesteisille entistä vahvemman itsemäärämisoikeuden myös omaan asumiseensa, ja velvoittaa kuntia tarjoamaan heille todellisia vaihtoehtoja. Tämä luo myös palveluntarjoajille tarpeen kehittää perinteisten, laitosten asumismallien rinnalle erilaisia tavanomaisiin asuinympäristöihin integroituvia ratkaisuja, jotka täyttävät eri erityisryhmien toisistaan poikkeavat vaatimukset. Vaikka esteettömyys usein mielletään pyörähdysympyräksi pohjakuvassa, liittyy siihen myös muita dimensioita: Fyysinen ulottuminen kolmiulotteisessa ympäristössä, hahmotukselliset, kielelliset ja sosiaaliset ominaisuudet sekä erilaiset aistikokemukset luovat reunaehdoja rakennetulle ympäristölle.

Tämä diplomityö on tehty yhteistyössä toimeksiantajan kanssa, joka tarjoaa asumispalveluja sekä kehitysvammaisille että liikkumis- ja toimimisesteisille. Tekijän heille tilaustyönä koostama tilaohje muodostaa työn keskeisen sisällön. Tämän lisäksi diplomityössä on avattu erityisryhmien asumimisen historiaa ja vaatimuksia sekä tilaohjeen tekoprosessia: Sen taustoja, tavoitteita ja lähteitä.

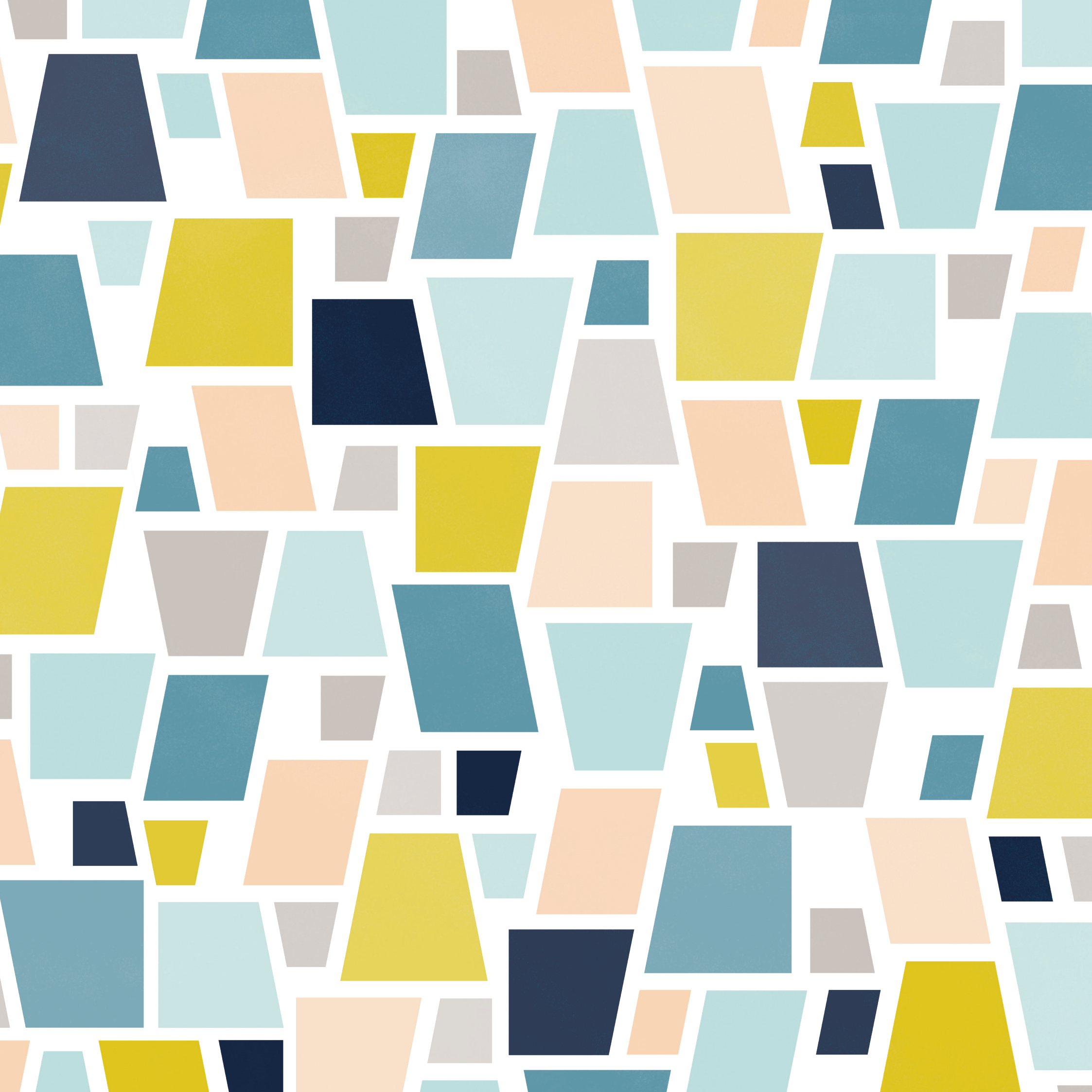
Työn tavoite, rajaus ja rakenne

Työn tavoitteena on luoda ohjeistus kehitysvammaisten ja liikkumisesteisten asuinkehteiden suunnittelua varten, tilaohje. Ohjeen tehtävä on esitellä erilaisia asumiskonsepteja sekä niihin liittyviä tilallisia vaatimuksia, ja tarkentua määrittelemään palveluyksikön eri tiloja ja niiden ominaisuuksia mitoitukselta varustelutasoon. Lisäksi ohjeistus sisältää kuvauksia erilaisista palveluntarjoajan asukasryhmistä, ja heidän erityistarpeistaan rakennetulle ympäristölle. Diplomityö muodostuu kahdesta pääosasta: Vammaisasumista käsittelevästä teoriaosuudesta sekä tilaohjeesta. Teoriaosuus käsittelee lyhyesti asumispalvelujen historiaa Suomessa, sekä eri erityisryhmiä asumiseen liittyvine tarpeineen.

Työn painopiste on tekijän toimeksiantajalle laatima tilaohje, sekä siihen liittyvät lähdeviitteet ja tarkentavat kommentit. Ohje on koostettu selkeäksi ja tiiviiksi, joten diplomityössä on avattu ohjeistuksen taustalla olevia lähtökohtia ja tavoitteita sen viereen sijoitettavissa erillisessä kommenttiosiossa. Itse ohjetta edeltää sen liitteenä toimitettava, kohdekohtaisesti täytettävä opastesivu, johon merkitään kyseisessä hankkeessa sovellettavat tilaohjeen kohdat: Valittava asumisratkaisu ja asuntomäärä sekä toteutettavat yleiset tilat. Tämä lomake toimii lähtötietona kohteen suunnittelijalle.

Itse tilaohje muodostuu erilaisia asumisratkaisuja esittelevästä osasta sekä palveluyksikön yleisiä tiloja ja asuntoja tarkemmin kuvaavista osioista. Alkuperäinen ohje sisältää myös toimeksiantajan eri asukasryhmiä ja heidän tarpeitaan esittelevät osuudet. Ne on kuitenkin jätetty pois julkaistavasta versiosta, sillä ne sisältävät liikesalaisuuksiksi laskettavaa tietoa yrityksen palvelukonsepteista. Samasta syystä yrityksen nimi ja sen muut tiedot on piilotettu julkaistavasta materiaalista.

Tilaohjeen jälkeen sijoittuvat johtopäätökset toimivat kokoavana yhteenvedona diplomityön sisällöstä, ja esittelevät prosessin aikana esiin tulleita havaintoja ja ajatuksia. Tilaohjeeseen sisältynyt, sen pohjalta havainnollistavaksi esimerkiksi laadittu vaikeavammaisten asukkaiden ryhmäkodin tilakaavio löytyy työn liitteistä.

*2. ERITYISRYHMIEN
ASUMINEN SUOMESSA*

Erytyisasuminen ennen ja nyt

Keskuslaitosten synty

Vammaishuollon historian voidaan laskea ulottuvan 1900-luvun alkuun.¹ 1800-luvun lopulla esimerkiksi kehitysvammaisuutta ei vielä laajemmin tunnistettu Suomessa, ja ensimmäiset viralliset merkinnät tilastoissa ovat vuodelta 1880. Käytetty termi oli tylsämieliset. Kehitysvammaiset olivat joko läheistensä tai kunnallisen köyhäinhuollon varassa.² Vaikka aikakauden yhteisöt suhtautuivat vammaisuuteen periaatteessa suvaitsevaisesti, oli kotona asuvien kehitysvammaisten asema äärimmillään vailla ihmisarvoa. Sen takia laitosten perustaminen tarkoitti parannusta elämänlaatuun.

Ensimmäinen kehitysvammaisille tarkoitettu oppilaitos perustettiin 1870-luvulla, mutta varsinaisena kehitysvammahuollon alkuna pidetään vuotta 1907. Tuolloin Sortavalaan perustettiin vajaamielislaitos, josta myöhemmin kehittyi Vaalijalan keskuslaitos.³ Myös muulla tavoin vammaisille ja toimimiseesteellisille oli omia oppilaitoksiaan: Esimerkiksi 1930-luvulla näkövammaisille oli omia sokeakoulujaan Helsingissä ja Kuopiossa.⁴

Vaikka vuonna 1927 säädetty laki kunnallisten ja yksityisten vajaamielislaitosten valtionavusta paransi kehitysvammahuollon taloudellisia edellytyksiä, alkoi se todella kehittyä vasta sodan jälkeen. Tällöin alettiin esittää ajatuksia palvelujen keskittämisestä ja keskuslaitosten rakentamisesta.¹ Useiden työryhmien pohdinta kehitysvammaisten ”ongelman ratkaisuksi” johti lopulta vuoden 1957 vajaamielislakiin ja laitosverkoston rakentamiseen.⁵

1960-luvulle saakka laitoshoido oli kehitysvammaisten asumispalveluiden vallitseva malli kaikkialla länsimaissa, eikä muita palveluita käytännössä ollut olemassa. Samalla kun Suomessa aloitettiin vammaisasumisen keskuslaitosten toteuttamista, esitettiin Ruotsissa ja Tanskassa jo kritiikkiä laitosasumista kohtaan. Suomessa kritiikki alkoi nousta vasta 1970-luvulla, samaan aikaan kun maassa valmistui noin 6 000 paikan keskuslaitosverkosto.³

1. Kaakinen ym. 2008, s. 17
2. vernerinet
3. Mietola ym. 2013, s. 9
4. Somerkivi 2010, s. 106
5. Vesala 2003, Mietola ym. 2013, s. 9 mukaan

Laitoksista koteihin

Kritiikki laitoksia kohtaan johti laitoshoitomallin purkamiseen ensiksi Yhdysvalloissa 1970-luvun loppupuolelta alkaen. Samalla Suomessa rakennettiin viimeisiä laitoksia, mutta järjestelmää arvoiteltiin voimakkaasti. Erityisesti Kehitysvammaliiton työryhmä, jonka tehtäväksi oli asetettu laitosten aseman selvittäminen kehitysvammahuollossa, esitteli raportissaan kansainvälisiä tutkimustuloksia laitoshoidon kielteisistä vaikutuksista.⁶

Vieläkin voimassa oleva kehitysvammalaki (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta) säädettiin 1977, ja kehitysvammaisille tarkoitettut erityispalvelut määriteltiin toissijaisiksi suhteessa muihin sosiaali- ja terveystalouteihin. Tämä tarkoittaa, että erityispalveluihin turvaututaan vasta mikäli henkilö ei saa tarvitsemiaan palveluja muiden lakien nojalla, ja siirsi asumispalveluiden painopisteen laitoksista avopalveluihin. Laissa myös korostettiin kehitysvammaisten sopeutumista yhteiskuntaan.⁶

Vaikka erityishuollon järjestämisvastuu oli kunnilla, huolehtivat palvelujen järjestämisestä kuntien muodostamat erityishuoltopiirien kuntaliitot. Tämä jätti kunnille vain vähän päätäntämahdollisuuksia palvelujen järjestämisessä. Tilanne muuttui 1993, kun voimaan tuli laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta.⁷

1990-luvulla erityisesti kehitysvammaisten asumisessa tapahtui suuria muutoksia. Laitoksissa asuvien kehitysvammaisten määrä väheni vuosikymmenen loppuun mennessä puoleen 1980-luvun huippuluvuista. Samalla muiden asumispalveluiden kehitys oli nopeaa, ja 1995 autetun ja ohjatun asumisen yksiköissä asuvien kehitysvammaisten määrä ylitti kehitysvammalaitoksissa olleiden määrän.⁸

6. Mietola ym. 2013, s. 9–10
7. Mietola ym. 2013, s. 10
8. Stakes 2001, Mietola ym. 2013, s. 10 mukaan

Kehitys 2000-luvulla

2000-luvulla kehitysvammaisten laitospaikat ovat vähentyneet hiitaasti. Vuoden 2011 lopulla kehitysvammalaitoksissa asui 1 578 pitkäaikaisasukasta. Vaihtoehtoisia asumispalveluja on myös kehitetty, ja integraation lisäksi on alettu puhua vammaisten ihmisten oikeuksien ja kansalaisuuden käsitteistä.⁹

Vuonna 2010 valtio teki periaatepäätöksen ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi (KEHAS-ohjelma). Sen tavoitteena oli muun muassa mahdollistaa niin lapsuudenkodista kuin laitoksistakin muuttaville kehitysvammaisille yksilöllinen asuminen tavallisessa asuinympäristössä, esteettömässä ja toimivassa asunnossa sekä riittävien palvelujen ja tukien äärellä. Vuonna 2012 ohjelmaa laajennettiin vielä periaatepäätöksellä siitä, että vuoden 2020 jälkeen kukaan ei enää asuisi laitoksessa.¹⁰

Vaikka laitoshoido on vähentynyt ohjelman aikana ja jälkeen merkittävästi, ei vuoden 2015 loppuun asetettu välitavoite noin 500 laitospaikasta toteutunut vaan pitkäaikaisessa hoidossa olevien asiakkaiden määrä oli noin kaksinkertainen, 966 henkilöä.¹¹

Vuonna 2016 voimaan astui myös YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Siinä asumisesta määrättiin seuraavasti:

”a) Vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole veloitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä;

b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä;”¹²

Tämä velvoittaa kunnat tarjoamaan vaihtoehtoja kehitysvammaisten laitosasumiselle. Jo ennen KEHAS-hanketta ja sen aikana ta-

9. Mietola ym. 2013, s. 10
10. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016, s. 13
11. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016, s. 17
12. Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2016, artikla 19

pahtunut laitosasumisen väheneminen on lisännyt ennen kaikkea voimakkaimmin tuettua autettua asumista, jossa henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Sen kasvu vuosina 2006-2014 oli noin 46 prosenttia yli 7000 asukaspaikkaan, samalla kun vain päiväaikaan palvelua tarjoavan ohjatun asumisen paikkamäärä laski hieman. Kevyimmän tuen tuettu asuminen lisääntyi myös, mutta vuoden 2014 lopussa sen piirissä oli yhä vain 1274 asukasta (vuoden 2006 luvun ollessa 835).¹³

Ryhmäkotien rakentaminen ja asukkaiden siirrot niihin voidaankin nähdä vastauksena esitettyyn laitoskritiikkiin ja muuttuneeseen lainsäädäntöön. Pohjoismaissa, mukaan lukien Suomi, on kuitenkin esitetty kriittisiä arvioita ryhmäkotien ja keskuslaitosten eroista: on nähty, että myös ryhmäkodit ovat pieniä laitoksia, eikä muutos entiseen ole kovin konkreettinen.¹⁴

Onkin hyvä muistaa, että kuten Jyrki Tarpio väitöskirjassaan¹⁵ toteaa, on lakiin, asetuksiin ja määräyksiin kirjoitetut asumisen laatu-tekijät nähtävä, paitsi tavoitteellisina ominaisuuksina, myös suunnittelijaa sitovina velvoitteina. Koska asuntojen on lainsäätäjän kirjauksen mukaan oltava tarkoituksenmukaisia, toimivia ja viihtyisiä, koskevat nämä vaatimukset myös vammaisasumisen suunnittelua, onhan vammaisten asuinyksikön täytettävä asunnon kriteereiksi määriteltävät tunnuspiirteet. Näin eron laitosasumiseen tulisi olla muutakin kuin terminologiaa.

13. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016, s.22

14. Mietola ym. 2013, s. 10-11

15. Tarpio 2015, s. 18

Erityisryhmien vaatimukset asuinympäristölleen

Vammaisten asuinympäristöjä suunniteltaessa täytyy muistaa joukon moninaisuus: he eivät ole yhtenäinen homogeeninen ryhmä vaan joukko hyvin eri ikäisiä ja erilaisia ihmisiä niin tuentarpeiden, perhesuhteiden, sukupuolen kuin elämäntapojensakin suhteen.¹⁶ Kun tähän lisätään mukaan myös liikuntaesteiset ja erilaisista muista rajoitteista kärsivät, voidaan todeta, ettei yhtä yksittäistä toimivaa mallia eri erityisryhmien ja niihin kuuluvien yksilöiden asumiselle ole mahdollista määrittää. Tämän vuoksi tarjonnassa on otettava huomioon erilaisten vaihtoehtojen monipuolisuus, jotta jokaiselle löytyy heidän toiveitaan ja tarpeitaan vastaava asumisratkaisu. Jokaisella ihmisellä, myös vammattomilla, on kodissaan useita, juuri hänen käyttöönsä räätälöityjä yksilöllisiä ratkaisuja. Niihin vaikuttavat hänen toimintakykynsä lisäksi elämäntyyli, taloudelliset mahdollisuudet ja harrastukset.¹⁷ Tämä korostaa erityisasumisen ja tavanomaisen asumisen yhteneväisyyttä: Jokaisella on tarve ja oikeus saada asua omia toiveitaan vastaavassa ja arkeaan helpottavassa ympäristössä.

Joitain yleisiä asumiseen vaikuttavia seikkoja eri erityisryhmiin ja heidän tyypillisiin hahmotus- ja toimimisesteisiinsä kuitenkin liitetty. Näiden seikkojen huomioon ottaminen asumisessa tuo usein lisäarvoa myös ihmisille, joilla ei ole erityisiä liikkumis- tai toimimisesteitä: Esimerkiksi pyörätuolinkäyttäjälle mitoitettut asuintilat helpottavat kulkua kantamusten kanssa, ja törmäys- tai kompartumisriskin aiheuttavat ratkaisut voivat olla vaarallisia myös muille

Liikkumisesteiset

Liikkumisesteisten kohdalla merkittäviä tilassa toimimista rajoittavia tekijöitä ovat tilojen liian pieni mitoitus ja tasoerot: esimerkiksi ahtaat hygieniatilat, korkeat kynnykset, kapeat oviaukot ja hissien puute voivat estää pyörätuolia käyttävää henkilöä hyödyntämästä tilaa. Useampikerroksisissa asuinrakennuksissa hissi on välttämättömyys, sillä rakennus on esteetön vain kun siinä pystyy liikkumaan

16. Väänänen 2012, s. 39

17. Könkkölä 2003, s.23

ja toimimaan kaikilla kerrostasoilla. Kaksi- ja kolmikerroksisten pientalojen tapauksessa oleellista on, että kulku rakennukseen tontin rajalta on esteetön sekä ulkotilojen että sisäänkäynnin osalta, ja sisäänkäyntikerroksessa on esteetön hygieniatila. Tällöin asunnossa voi vierailia ja yöpyä väliaikaisesti. Yksilöllisillä muutoksilla asunto on myös muokattavissa pysyvään asumiseen myös pyörätuolin tai muun pyörällisen apuvälineen käyttäjälle.¹⁸

Pyörätuolin vaatima tila vaihtelee tyypistä riippuen, mutta yleisenä mitoituksena voidaan käyttää leveyssuunnassa 900 mm ja pituussuunnassa 1400 millimetriä. Kahden pyörätuolin kohdatessa on ohittamiseen vaadittava tila vastaavasti 1800 mm. Oviaukon vapaan leveyden on oltava minimissään 850 mm, suosituksen ollessa 900 mm. Kääntyminen pyörätuolilla onnistuu halkaisijaltaan 1500 mm tilassa.¹⁹

Tilassa liikkumiseen tarvittavan riittävän vaakasuuntaisen mitoituksen lisäksi pyörätuolia käyttävän ihmisen rajattu ulottuvuus on huomioitava. Lähtökohtana on, että korkeussuunnassa pyörätuolista ulottuu välille 400-1100 mm¹⁹, mutta suosituksena esimerkiksi erilaisten painikkeiden ja katkaisijoiden sijoituskorkeudeksi on 850-1100 mm²⁰. Tällöin niiden käyttö ei vaadi pyörätuolissa istujalta kurottelua. Vaakasuunnassa toiminnot on sijoitettava vähintään 400 millimetriä nurkasta, sillä pyörätuolin jalkalaudat ulottuvat edemmäs kuin ojennettu käsi.¹⁹ Kynnyksiä ja lattian korkeuseroja tulee välttää, mutta mikäli kynnyks on välttämätön, saa se olla korkeudeltaan enintään 20 millimetriä. Korkeuserot tulee luiskata loivalla luiskalla (kaltevuus 1:20), joka on varustettava välitasanteella mikäli sen pituus on enintään 6 metriä. Vaihtoehtoisesti kulku eri tasojen välillä tulee järjestää hissillä.²¹

Tällaisten perustavanlaatuisen mitoituksellisten seikkojen huomioiminen mahdollistaa sen, että tila on tarvittaessa saavutettavissa myös pyörätuolilla tai ainakin muokattavissa sellaiseksi. Tilan helppokäyttöisyys edellyttää kuitenkin myös muiden asioiden, kuten materiaalien, huomioimista: Kulkuväylien pintamateriaalien on oltava kovia, tasaisia ja luistamattomia. Esimerkiksi tekstiililattialla tai -matolla liikkuminen voi olla pyörätuolilla kulke-

18. Könkkölä 2003, s.11
19. Könkkölä 2003, s.23
20. Leivo (2019), sähköpostikirjeenvaihto
21. RT 09-10884, s. 5

valle raskasta, erityisesti jos pinta on pitkänukkainen ja pehmeä. Pyörätuolin käyttäjät eivät ole ainoa liikkumisesteisten ryhmä: Myös keppejä, kainalosauvoja tai rollaattoria liikkumisessa apunaan käyttävät tarvitsevat usein liikkumiseensa enemmän tilaa kuin ilman apuvälineitä kulkevat. Koska tilantarve ei yleensä ole enempää kuin pyörätuolin käyttäjillä, voidaan samoja mitoitusohjeita soveltaa lähtökohtaisesti myös muita apuvälineitä käyttäviin. Myös lattiamaateriaalien luistamattomuus on erityisen tärkeää kävellen kulkevien liikkumisesteisten turvallisuudelle, ja pintamateriaalin vaihtuessa niiden välisen kitkaeron on tärkeää olla vähäinen liukastumis- ja kompastumisriskin minimoimiseksi²². Kuitenkin esimerkiksi hissien mitoituksessa on huomioitava rollaattoria käyttävien henkilöiden kohdalla se, ettei heidän ole mahdollista peruuttaa. Samoin matalien korkeuserojen välillä on luiskan lisäksi hyvä olla loivat portaat, sillä ne ovat helpompikulkuiset esimerkiksi keppejä tai kainalosauvoja käyttävälle²³.

Liikkumisesteisten käyttämiin apuvälineisiin lukeutuu lisäksi esimerkiksi katonostinjärjestelmä, joka voidaan asentaa kattamaan joko koko asunnon tai sen tietyt osat. Jotta nostinjärjestelmä voidaan asentaa, täytyy kattorakenteiden täyttää niille asetetut vaatimukset.

Myös käsien toimintavajaus vaikeuttaa fyysisessä ympäristössä toimimista. Vaikeimmissa tapauksissa kumpikaan käsistä ei toimi, jolloin henkilö voi käyttää apunaan jalkojaan, mikäli ne toimivat. Myös suutikun avulla ohjailtavat mekaaniset tai automaattiset toiminnot, kuten ovien avautuminen, mahdollistavat ilman käsiä toimimisen. Käsien toiminnan rajoitteet voivat kuitenkin olla lievempiä, tai koskea vain toista kättä. Tällaisten tilanteiden vuoksi on mahdollisten käsijohteiden oltava molemminpuoliset, lukkojen oltava avattavissa yhdellä kädellä ja ovien sekä painikkeiden oltava kevytkäyttöisiä. Käsien liikeradat ja ulottuvuus voivat olla vajaita, joka on huomioitava eri toimintojen korkeussuuntaisessa sijoittelussa. Myös lyhytkasvuisuus vaikeuttaa ulottuvuussäteeseen korkeus- ja syvyysuunnassa, ja siihen liittyy usein erilaisia liikkumisvaikeuksia.²³

22. RT 09-10884, s. 19

23. Könkkölä 2003, s.25

Kehitysvammaiset ja autismin kirjo

Suomessa voimassa olevan kehitysvammalaki määrittelee kohderyhmäkseen ”henkilön, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja”²⁴. Laissa ei ole asetettu kehitysvammaisuuden alkamisiälle tarkkaa ylärajaa, mutta tavallisesti kehitysvammaisuudesta puhutaan alle 18-vuotiaana tapahtuneesta älyllisen suorituskyvyn heikkenemisestä.²⁵ Se ilmenee vaikeutena oppia ja ymmärtää uusia asioita, ja syyt voivat vaihdella perintötekijöissä olevista häiriöistä odotusajan ongelmiin, synnytyksen aikaiseen hapenpuutteeseen tai lapsuusiässä tapahtuneeseen onnettomuuteen tai sairauteen²⁶.

Kehitysvammaisuus voi viitata muidenkin elimien kuin hermoston vammoihin ja vaurioihin, mutta merkittävin ryhmä ovat hermoston sairaudet, vauriot, ja muut toiminnan puutokset ja poikkeamat, kuten aivojen kehityshäiriöt.²⁷ Älylliseen kehitysvammaisuuteen voi liittyä myös muita kehityshäiriöitä, vammoja ja sairauksia, kuten aisti-, puhe-, ja liikuntavammoja, epilepsiaa, autismia tai mielenterveyden häiriöitä²⁸. Kaikkiaan kehitysvammaisia arvioidaan olevan Suomessa noin 40 000²⁶.

Koska kehitysvammaisuuden aste voi vaihdella lievästä asioiden oppimisvaikeudesta vaikeaan vammaan, on myös kehitysvammaisten asumiselle erilaisia tarpeita. Asumismuodot, joissa kehitysvammainen asukas saa apua arjessaan, jaotellaan tarvittavan tuen mukaan yleensä tuettuun, ohjattuun ja autettuun asumiseen. Tuettu asuminen tarkoittaa tavanomaisessa ympäristössä tapahtuvaa itsenäistä asumista, jossa saatavilla on pulmatilanteissa tukihenkilön ohjausta. Ohjatussa asumisessa tukea on tarjolla päivittäistoiimiin, ja autettu asuminen on suunnattu henkilöille, jotka tarvitsevat ympäri vuorokauden läsnä olevaa henkilökuntaa.²⁹

Kehitysvammaiset, kuten liikkumisesteisetkin, tarvitsevat asuin-ympäristössään tilaa. Liikkuminen voi olla kömpelöä tai edellyttää apuvälineiden käyttöä. Turhia ovia voidaan poistaa, ja tarpeetto-

24. Laki kehitysvammaisten erityis-
huollosta 1977, 1 §
25. Kaski ym. 2009, s. 17
26. vernerinet
27. Kaski ym. 2009, s. 16
28. Kaski ym. 2009, s. 19
29. Kaski ym. 2009, s. 174

mia huonekaluja on hyvä välttää. Myös kehitysvammaisten asumisessa on kuitenkin tärkeää pyrkiä tavanomaiseen kalustukseen ja viihtyisään asuinympäristöön. Tilojen loogisuus ja riittävät, selkeät säilytyspaikat eri asioille edesauttavat arjen sujuvuutta ja normaalia kehitystä. Erityisesti näkövammaisen tai hahmotushäiriön vuoksi alentunut havaitsemiskyky edellyttää kodin esineille sellaisia säilytyspaikkoja, että esineet voi löytää itsekin.³⁰

Tilojen turvallisuuteen ja tapaturmien ehkäisyyn tulee kiinnittää erityistä huomiota. Vaarallisille aineille, kuten lääkkeille ja pesuaineille, on oltava lukittavaa kaappitilaa, ja esimerkiksi teräaseet voi olla hyvä säilyttää paikassa, joka ei ole asukkaan ulottuvissa. Pistorasiat ja kodinkoneet voi tarvittaessa varustaa suojaimein, ikkunat turvalukoin ja vesihanat sekä suihkut termostaatein. Turvallista liikkumista varten on myös hyvä huomioida huonekalujen tukevuus ja minimoida kompastumisriski esimerkiksi maton alle asetettavin liukuestein.³⁰

Autismi käsitteenä tarkoittaa oireyhtymää, jonka taustalla on laaja-alainen neurobiologinen kehityshäiriö. Siihen kuuluu vaikeuksia sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa, poikkeavia reaktioita aistiärsykkeisiin sekä toistavaa, rajoittunutta ja stereotypistä käytöstä. Oireet ilmenevät eriasteisina ja -tyyppisinä yhdistelminä, ja vaikuttavat henkilön kielelliseen kehitykseen, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön havainnointiin sekä siihen reagointiin sekä kykyyn olla yhteydessä toisiin ihmisiin. Oireiden kirjo vaihtelee suuresti selkeästi havaittavista ongelmista lieviin ja vaikeasti havaittavissa oleviin. Oirekuva ei myöskään ole pysyvä, vaan voi vaihdella.³¹

Autismin kirjoon kuuluvat autistisen oireyhtymän lisäksi Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö ja laaja-alainen kehityshäiriö. Autismikirjoon kuuluu maailmassa eri tutkimusten mukaan noin 1 prosentti väestöstä, joka tarkoittaa Suomen kohdalla noin 55 000 henkilöä.³² Autisteilla ilmenevät sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet vaikuttavat heidän asumiseensa henkilökohtaisen tilan merkityksellisyyden kautta. Koska autistien toimiminen sosiaalisissa tilanteissa voi vaihdella kanssakäymistä välttelevästä ja eristäytyvästä aktiivisesti mutta normaalista kans-

30. Kaski ym. 2009, s. 175-176

31. Ståhlberg 2001, s. 17

32. autismiliitto.fi

sakäymisestä poikkeavasti ja usein myös fyysisesti kontaktia ha-
kevaan³³, on yksityisen tilan rajanveto ja kunnioittaminen erityisen
tärkeää. Vaikeus toimia isossa ryhmässä ja tarve omalle rauhalle
tulee huomioida tilasuunnittelussa. Autismiin liittyvät kognitiiviset
vaikeudet ilmenevät myös kielellisesti: oireyhtymään liittyy usein
paitsi puhutun kielen, myös eleiden ja ilmeiden tulkitsemisvaikeut-
ta. Lisäksi itseään toistava, usein motorinen, käyttäytyminen sekä
erilaisiin asioihin kohdistuva fiksaatio ovat yleisiä.³³ Myös nämä
tekijät vaikeuttavat osaltaan sosiaalista kanssakäymistä. Tämän
vuoksi esimerkiksi ruokailutila voi olla syytä jakaa pienemmiksi ti-
loiksi.

Autistiset henkilöt tarvitsevat usein runsaasti tilaa ympärilleen, sillä
he ovat usein poikkeuksellisen laajaliikkeisiä. Liian ahtaat tilat voi-
vat lisätä aggressiivista käytöstä. Toisaalta erillinen harrastushuo-
ne voi mahdollistaa ylimääräisen energian purkamisen.³⁴ Tekijöitä,
jotka laukaisevat erikoisen tai toistavan käyttäytymisen, ovat usein
ympäristön muutokset tai erilaiset aistiärsykkeet. Eri aistitoiminnot,
eli tunto, maku, haju, kuulo ja näkö, voivat olla joko yliherkkiä, ali-
herkkiä tai vääristyneitä. Aistitoimintojen muuntuminen voi myös
vaihdella ajan kuluessa, eikä autisti usein osaa kertoa niistä. Voi-
makkaat poikkeavat aistikokemukset voivat ilmetä myös fyysisenä
tuskana.³⁵ Tämän vuoksi autistien toimintaympäristössä on kiinni-
tettävä erityistä huomiota aistiärsykkeisiin.

Kuulon yliherkkyys tulee huomioida esimerkiksi riittävällä ilma- ja
askelääneneristyksellä sekä riittävän alhaisella jälkikaiunta-ajalla.
Näihin vaikuttavat esimerkiksi tila- ja rakenneratkaisut sekä pinta-
materiaalit. Sähkölaitteiden ja esimerkiksi ilmastoinnin aiheuttama
ääni sekä liikenteen melu voi olla autistille tuskallista. Ovien pais-
komista seinää vasten voidaan rajoittaa ovijarruilla tai liukuovirat-
kaisuilla, ovikelloa voidaan joutua vaimentamaan ja kodinkoneiden
sijoittelussa on hyvä huomioida äänihaitat.³⁶

Näköaistin ylivirittyneisyys voi ilmetä valoyliherkkyytenä tai herkkyy-
tenä äkillisille heijastuksille tai valonvälähdyksille. Siksi heijastavat
ja kiiltävät pinnat kuten peilit saattavat olla häiritseviä, tai toisaalta
viedä hypernäön omaavan henkilön huomion pitkäksi aikaa. Esi-

33. Ståhlberg 2001, s. 17-18

34. Ståhlberg 2001, s. 33

35. Ståhlberg 2001, s. 18-19

36. Ståhlberg 2001, s. 30

merkiksi ikkuna-aukotus, sälekaihtimien, verhojen ja valaisimien valinta sekä pintamateriaalit voidaan suunnitella näköaistin yliherkkyys huomioiden. Toisaalta visuaalisuus on usein autistisen henkilön toimivin aistikanava. Sen vuoksi kuvallinen kommunikaatio toimii usein kanssakäymisen välineenä, ja esimerkiksi väreillä voidaan auttaa autistia hahmottamaan ympäristöään. Esimerkiksi korostamalla tiloja tai tilan osia eri toimintoihin liittyvillä väreillä voidaan selkeyttää autistille tilan ja siellä tapahtuvan toiminnan yhteyttä.

Mahdollisuus tilan rajaamiseen ja siellä tapahtuvien toimintojen loogiseen jäsentämiseen helpottavat varsinkin keskittymistä vaativia yksilötehtäviä. Myös liiallista ärsykkeiden määrää on hyvä välttää pitämällä tilat selkeinä ja yksiselitteisenä. Tämä helpottaa keskittymistä tekeillä olevaan asiaan.³⁷ Tuntoaistin yliherkkyys taas voi aiheuttaa voimakasta reagointia esimerkiksi lämpötilaan tai sen vaihteluun. Siksi autisti voi kärsiä sietämättömästä kuumuudesta ilman että lämpötila on merkittävän korkea. Toisaalta tuntoaistin aliherkkyys voi aiheuttaa vaaratilanteita, jos henkilön puutteellinen kipuaisti ei varoita esimerkiksi palovammoista tai paleltumista. Ongelmia voidaan ehkäistä esimerkiksi liian kuumen veden saannin estävillä hanojen termostaateilla, lämmönläpäisyä säätävillä ikkunakalvoilla ja asianmukaisella ilmastoinnilla. Haju- ja makuaistin yliherkkyys taas on hyvä huomioida esimerkiksi keittiön sijoittelussa.³⁸

Näkö- ja kuulovammaiset

Niin näkö- kuin kuulovammaisuuskin voidaan jaotella kyseisten aistien puutteellisuuden tason mukaan. Näkövammaisten kohdalla tämä tarkoittaa jakoa sokeisiin ja heikkonäköisiin, kuulovammaisilla huonokuuloisiin, kuuroutuneisiin ja kuuroihin. Kaikissa näissä tapauksissa puuttuvaa tai heikentynyttä aistia korvaa arjessa muiden aistien käyttö: Näkövammaisille tärkeitä ovat erityisesti kuulo ja tuntoaisti, kuulovammaisille taas erityisesti näköaisti.³⁹ Erityisen haastava arjesta selviytymisen kannalta on yhdistetty kuulonäkövamma eli kuurosokeus, jossa molemmat aistit ovat heikentyneet tai puuttuvat. Tällöin puuttuvia aistikokemuksia on vaikeampi kompensoida, joka aiheuttaa jatkuvan tarkkaavaisuuden ja muistin pin-

37. Ståhlberg 2001, s.28-29, 31

38. Ståhlberg 2001, s. 31

39. Könkkölä 2003, s. 26

nistelyn kautta helposti myös väsymystä tai pää- ja niskasärkyä, ja laskee näin toimintakykyä entisestään.⁴⁰

Näkövammaisten kohdalla ympäristön vapaaseen korkeuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota: Koska pitkää valkoista keppiä apuna käyttämällä voi havainnoida alas asti ulottuvia esteitä, voivat ylhäältä ja sivusta kulkuväylälle ulottuvat esteet jäädä huomaamatta. Vapaan korkeuden on oltava vähintään 2200 mm, ja kepin kanssa kulkevalle minimileveys on 1000 mm. Opaskoiran tai näkevän oppaan kanssa kulkevan tarvitsema väylän leveys on vielä suurempi, 1100 tai 1200 mm.⁴¹

Läpinäkyvät ja heijastavat pinnat voivat aiheuttaa tulkintavirheitä ja siten tapaturmavaaroja heikkonäköisille henkilöille. Jotta läpinäkyvää pintaa, kuten lasiovea, ei hahmotettaisi aukoksi, tulee se varustaa tarroilla tai jakaa puitteilla pienempiin osiin⁴¹. Havaintomerkkien sopiva korkeus on 1400-1600 mm⁴². Värikontrasteja sen sijaan voidaan käyttää apuna ympäristön yksityiskohtien, kuten kalusteiden, painonappien tai tasoerojen havaitsemiseksi. Oleellista on värien tummuusero, ei niinkään sävyjen poikkeaminen toisistaan.⁴¹ Toisaalta näkövammaisen voi hahmottaa lattiassa olevat ylimääräiset kuviot tai kontrastiset väri vaihtelut korkeuseroiksi, joten niitä tulee käyttää harkiten. Yleisesti ottaen vaaleat värit lisäävät valoisuutta, ja lisäksi on huolehdittava riittävästä valaistuksesta ja valaistuserojen minimoinnista. Heijastavia pintoja ja häikäisyä tulee välttää.

Erilaisilla pintamateriaaleilla tai kohokuvioilla voidaan opastaa ja varoittaa. Lähtökohtana on, että kupolinmuotoiset kohoumat esimerkiksi lattiamateriaaleissa varoittavat ja kohoraidat näyttävät suuntaa. Vastaavasti toimii myös niin sanottu tärinäteippi, jota käytetään varoittamaan portaiden alkamisesta niiden yläpäässä. Kaikenlaisen taustahälyn ja melun välttäminen taas helpottaa kuuloaistin käyttöä heikentyneen tai puuttuvan näköaistin korvaajana.⁴¹

Kuulovammaisten kohdalla näköaistin rooli korostuu: Erityisesti kommunikointitilanteessa hyvät valaistusolosuhteet ovat oleelliset, sillä he käyttävät huulilталukua apuna keskusteluissa. Syntymäkuurot käyttävät ensisijaisena kielenään viittomakieltä, ja heille puhut-

40. kuurosokeat.fi

41. Könkkölä 2003, s. 26

42. RT 09-10884, s. 7

tu kieli on vieraan kielen tavoin myöhemmin opeteltu. Sen vuoksi esimerkiksi opasteiden kielen selkeyteen ja helppolukuisuuteen tulee kiinnittää huomiota. Mikäli kuuloaisti on heikentynyt muttei puutu kokonaan, on tilojen akustiikka tärkeää. Asunnon sisällä kaikuisuutta voi vaimentaa kalusteilla ja tekstiileillä, mutta esimerkiksi porrashuoneessa liiallista kaikua on vaimennettava.

Kuulovammaisilla voi olla käytössään erilaisia apuvälineitä ja kuunteluun liittyviä erikoisratkaisuja: Ovikelloon tai puhelimeen liitetty valosignaali tai kuvaruudulla varustettu ovipuhelin helpottavat arkisten tilanteiden havainnointia, ja palohälyttimessä on äänimerkin lisäksi oltava vilkkuva yleisvalo. Tele- tai induktiosilmukka taas voi mahdollistaa TV:n tai radion kuuntelun, eikä rakennuksessa näin ollen saa olla esimerkiksi betoniraudoituksia jotka häiritsevät sen käyttöä.⁴³

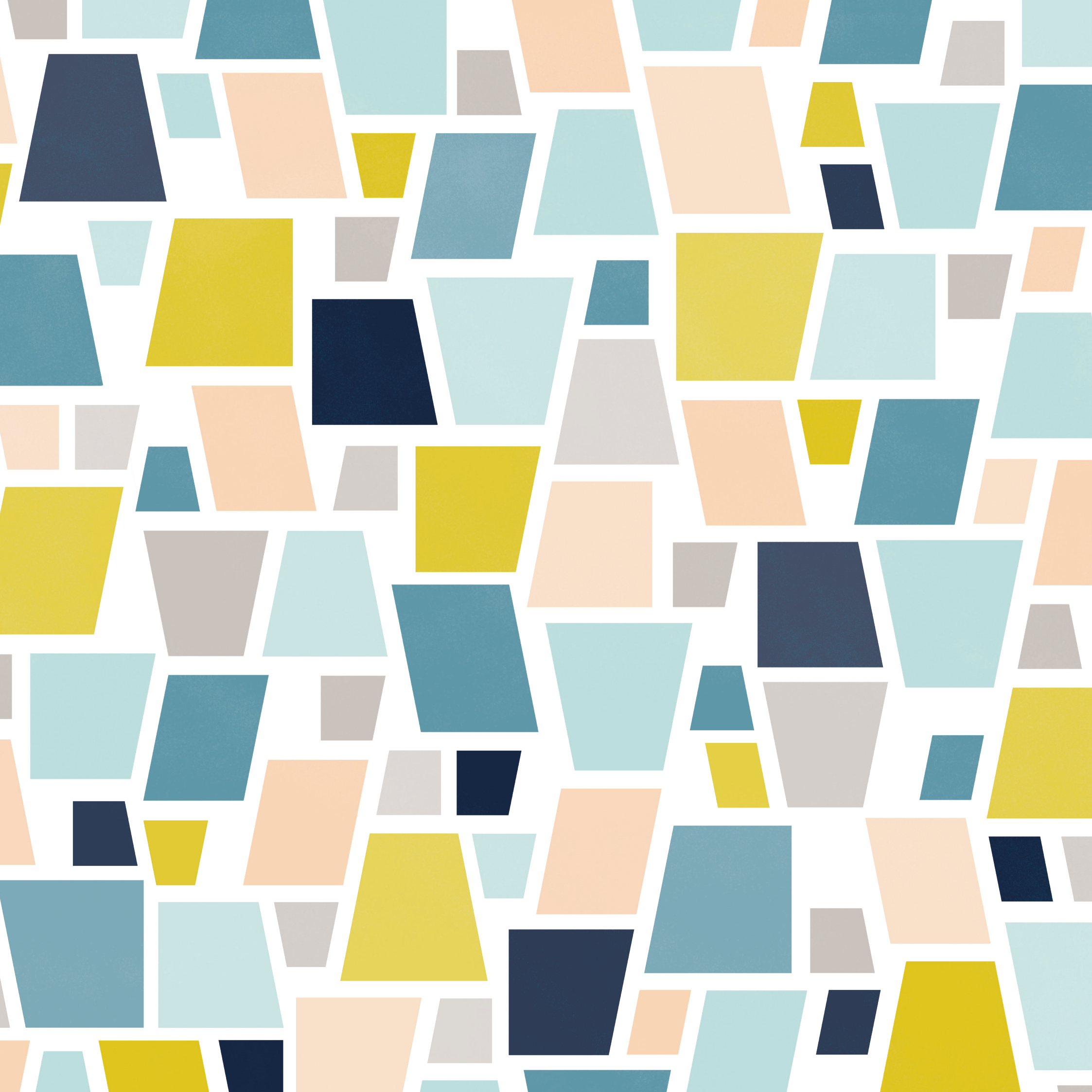
Monivammaiset tai -esteiset

Monilla ihmisillä esiintyy samanaikaisesti erilaisia vammoja, rajoitteita ja sairauksia. Esimerkiksi älylliseen kehitysvammaisuuteen voi liittyä samaa syytaustaa olevia erityisominaisuuksia, kuten liikkumis- ja toimimisesteitä tai aistihavaintojen ali- tai yliherkkyyttä.⁴⁴ Tällaisissa tapauksissa henkilön asuinympäristö on sovitettava hänen henkilökohtaisiin tarpeisiinsa niin tilojen mitoituksen ja sijoittelun, materiaalien, teknisten apuvälineiden ja -välinevarausten kuin ympäristön tarjoamien aistiärsykkeiden osalta. Huomioimalla suunnitteluvaiheessa eri ryhmille tyypilliset tarpeet rakenteissa, talotekniikassa ja mitoituksessa, on ympäristön muokkaaminen yksilölliseksi mahdollista myöhemmin. Toisaalta eri vammojen ja rajoitteiden aiheuttamat vaatimukset ympäristölle voivat olla myös ristiriidassa: Esimerkiksi näkövammaisille havainnolliset lattiapintojen kohokuviot voivat liikkumisesteiselle aiheuttaa vaikeuksia liikkua tilassa tai jopa kompastumisvaaran. Mikäli asukkaiden esteellisyys aiheuttaa tiloille erisuuntaisia tarpeita, on pyrittävä löytämään mahdollisimman monipuoliseen käyttöön soveltuva ratkaisu ja mienimoimaan erilaiset turvallisuuteen vaikuttavat riskitekijät.

43. Könkkölä 2003, s. 26-27

44. Kaski ym. 2009, s.24

3. TILAOHJE

Lähdeviittaustekniikka

Esimerkki

Lähdeviite 1

Kommentti 1: Taustoittaa lähdeviitettä sekä tilaohjeen kohtaa, johon viitataan.

Lähdeviite 2

Lähdeviite 3

Kommentti 2: Taustoittaa tai tarkentaa tilaohjeen kohtaa, johon viittaa.

Sosiaalitilat

Sosiaalitilat on mitoitettava yksikön koon mukaan, **ohjeellinen ala on 0,8 neliometriä / työntekijä**. Sosiaalitiloissa on huomioitava myös työvaatehuollon vaatima tila.

Miehille ja naisille varataan erilliset pukuhuoneet, tai pukukopit ja vaatesäilytystilat sijoitetaan erikseen. Jälkimmäinen on joustavampi ratkaisu henkilökunnan sukupuolijakauman muutoksiin. Sukupuolijakauma vaihtelee kohteittain, mutta useimmiten naisia on työntekijöistä valtaosa.

Pukukaappien sopiva määrä on n. 1 / työntekijä, työntekijämäärään vaikuttavia tekijöitä ovat asuntojen määrä ja asukkaiden tuen tarve.

Pesuhuone ja WC voidaan yhdistää pienemmissä yksiköissä tarvittaessa samaan tilaan.

PUKuhuoneen varusteet:

- **Pukukaapit penkillä** (Z-kaapit)

- **Peili**

- **Käsidesiannostelija**, h= 1200 mm

- **Säilytystilaa** likaisille ja puhtaille työvaatteille

LISÄKSI TARVITTAESSA:

- **Käsienpesuallas saippua-annostelijalla**

- **Kuivauskaappi** vaatteille

KOHDETIEDOT

PÄIVÄÄMÄÄRÄ: _____ 12.4.2019

KOHDE: _____ Kohde X

Asuntoryhmä

Ryhmäkoti

ASUNTOJA: _____ 20 _____ kpl

KOHTEEN YLEISET TILAT:

Ruuanvalmistustilat

Palvelukeittiö

Valmistuskeittiö

Ruokasali

Ryhmätila

Aktivointikeittiö

Saunaosasto

Pyykkitupa

Kuivaushuone

Toimisto

Erillistila palvelupäällikölle

Tilavaraus verkostopalavereille

Taukotila

Työnohjaustila

Pyörätuolivarasto

Samassa ulkoiluvälinevarasto

Irtaimistovarasto

TILA-
OHJEEN
SIVU

s. 3

s. 5

s. 64

s. 12

s. 29

s. 30

s. 31

s. 33

s. 35

s. 37

s. 39

s. 43

s. 44

s. 46

s. 46

s. 47

s. 49

s. 47

s. 54

s. 54

s. 58

Tilaohjeen lähtötietolomake

Tilaohjeen liitteenä toimitettava, kohdekohtaisesti täytettävä lomake, joka toimii samalla eräänlaisena suunnistusoppaana tilaohjeelle. Lomakkeelle täytetään suunnittelijaa varten kyseisen kohteen perustiedot: Onko kohde asuntoryhmä vai ryhmäkoti, kuinka monta asuntoa kohteeseen tulee, ja mitä yhteistiloja toteutetaan. Jokaisen valittavan kohdan perässä on tilaohjeen sivunumero, jossa kyseistä tilaa/tilaryhmää käsitellään. Näin suunnittelija tietää heti alkuvaiheessa, mitkä osat tilaohjeesta hänen on huomioitava. Tämä säästää aikaa ja selkeyttää suunnitteluprosessia.

*Tilaohje on työn tilanneelle toimeksi-
antajalle laadittu ohjeistus toimitilo-
jen suunnittelua varten. Se on tarkoi-
tettu lähtökohdaksi ja apuvälineeksi
arkkitehtisuunnittelijalle, ja sisältää tietoa
konseptitason tavoitteista erilaisiin koh-
detyyppeihin sekä tilakohtaisiin mitoi-
tus- ja varusteluvaatimuksiin.*

TILAOHJE

*OHJE ERITYISRYHMIEN ASUINKOHTEIDEN
TILASUUNNITTELUUN*

SISÄLLYS

1. ERILAISIA ASUMISRATKAISUJA

YHTEISÖASUMINEN / RYHMÄKOTI

ERILLINEN ASUNTO

Erillinen asunto osana asuntoryhmää

TILOJEN MUUNNELTAVUUS

Muunneltavuus uudiskohteessa

Muunneltavuus korjauskohteessa

2. PALVELUYKSIKÖN YLEISET TILAT

YLEISTÄ

Tilat ja materiaalit

Opasteet ja talotekniikka

Mitoitus

ULKOTILAT JA YMPÄRISTÖ

Piha-alue

Ulko-oleskelu

SISÄÄNKÄYNTI JA LIIKENNÖINTITILAT

Pääsisääntä ja aula

Porrashuone

Hissi

Käytävät ja kulkutilat

RUOANVALMISTUS JA RUOKAILUTILAT

Valmistuskeittiö

Palvelukeittiö

Ruokasali

2

3

4

5

7

7

11

12

12

12

13

15

16

16

18

20

21

23

25

27

29

30

31

33

Tilaohje muodostuu eri osa-alueista: Aluksi käsitellään erilaisia tapoja järjestää asumispalveluja erityisryhmille, sekä esitellään keinoja siihen tarvittavien tilojen käytettävyyden parantamiseen esimerkiksi muunneltavuuden keinoin.

Toisessa osa-alueessa esitellään asukkaan henkilökohtaisiin asuintiloihin liittyviä yhteis- ja tukitiloja, niiden ominaisuuksia, mitoitusta ja varustelua. Tilat on ryhmitelty niiden käyttötarkoituksen mukaan alaryhmiin, kuten ulkotilat, yhteistilat ja henkilökunnan tilat.

Tilaohjeen kolmannessa osassa käsitellään palveluntarjoajan vuokraamien asuntojen ominaisuuksia ja varustelutasoa sekä yleisesti että tilakohtaisesti.

YHTEISTILAT	34
Oleskelu- ja ryhmätilat	35
Aktivointi- ja yhteiskeittiö	37
Sauna- ja pesutilat	39
Pyykkitupa ja kuivaushuone	43
HENKILÖKUNNAN TILAT	45
Toimisto- ja työtilat	46
Taukotilat	49
Sosiaalityötilat	51
VARASTOTILAT JA KIINTEISTÖHUOLTO	54
Pyörätuolivarasto ja -pesu	54
Irtaimistovarasto	56
Muut varastotilat	58
Siivouskeskus	60
Jätehuoltotila	62
Tekniset tilat	63
3. ASUNNOT	64
VARUSTELU JA MITOITUS	64
Varustelu	64
Yleinen mitoitus	65
ASUINTILAT	67
Makuutila	67
Oleskelu- ja ruokailutila	69
Keittiö	70
Minikeittiö	74
Kylpyhuone	76

Eteinen

Parveke

80

82

Suomessa vuosina 2010-2015 toteutettu Kehitysvammaisten Asumisen ohjelma (KEHAS) linjasi tavoitteekseen kehitysvammaisten laitospaikkojen nopean mutta hallitun vähentämisen ja korvaamisen kehitysvammaisille suunnatuilla tuetuilla asumisratkaisuilla sekä yksilöllisillä palveluilla. Vuonna 2012 valtioneuvosto antoi periaatepäätöksen, ettei vuoden 2020 jälkeenukaan vammaisen henkilö asuisi laitoksessa. (Ympäristöministeriö 2016, s.7)

TILAOHJEESTA

Tämä tilaohje muodostaa palveluntarjoajan asuntokohteiden suunnittelupohjan. Se määrittelee tilakohtaisesti tilojen olennaiset piirteet, mitoitusperusteet ja varusteet sekä tarvittavalla tasolla talotekniset ja rakenteelliset ominaisuudet ja käytettävät materiaalit. Tilaohjeen tehtävä on tuoda esiin erityisryhmien asumisessa huomioitavia, muusta asuntorakentamisesta poikkeavia tekijöitä, jotta ne osataan ottaa huomioon kohteiden suunnittelussa.

Tilaohje määrittää kohteiden minimivaatimustason. Se ei sellaisenaan muodosta valmista rakennussuunnitelmaa, vaan esittää vaadittavat tilalliset, toiminnalliset ja laadulliset tekijät kaavioita ja esimerkkiratkaisuja apuna käyttäen. Jokainen kohde suunnitellaan tapauskohtaisten tarpeiden ja reunaehtojen mukaisesti tilaohjeen pohjalta. Tilaohjeen lisäksi suunnittelussa on otettava huomioon rakennuslainsäädäntö sekä yleiset esteettömyyttä ja erityisryhmien asumista kokevat ohjeistukset.

Ohje muodostuu kolmesta eri osa-alueesta: Eri asumisratkaisuja ja -konsepteja käsittelevästä osiosta sekä yleisten tilojen ja asuntojen vaatimustason määrittelevistä ohjeistuksista. Näiden kolmen lisäksi alkuperäiseen tilaohjeeseen kuuluvat myös palveluntarjoajan neljän eri asukasryhmän erityistarpeita erittelevät osat, jotka tarkentavat tilakohtaisia ohjeita kyseisen ryhmän kohdalla. Koska asukasryhmien kuvaukset sisältävät liikesalaisuudeksi lasketavaa tietoa, on ne kuitenkin jätetty pois tilaohjeen julkaistavasta versiosta.

TAVOITTEENA KOTI

Tavoitteena on suunnitella tuleville asukkaille koteja. Tämä tarkoittaa asuntoja ja yhteistiloja, jotka poikkeavat mahdollisimman vähän tavanomaisesta asuntorakentamisesta. Kodinomaisuus ja laitosmaisten piirteiden häivyttäminen voidaan toteuttaa erilaisin keinoin aina tilallisista ratkaisuista materiaalimaailmaan. Pyrkimyksenä on myös tarjota asukkaille elämänvaiheeseen sopivaa, tarpeita ja toiveita vastaavaa asumista. Tilojen joustavuus ja muokattavuus lisäävät mahdollisuuksia sovittaa asuinympäristö asukkaan toiveisiin ja muuttuviin tarpeisiin.

1. ERILAISIA ASUMISRATKAISUJA

Palveluntarjoajan ydintoimintaa on palvelun tuottaminen: asumispalveluissa pyrimme monimuotoiseen, yhteisölliseen ja yhteiskuntaan integroituvaan asumiseen. Tuotamme palveluja asiakkaiden koteihin riippumatta siitä, onko koti palvelutalossa, palveluntarjoajan vuokraamassa tai omistamassa asunnossa vai asiakkaan itse vuokraamassa tai omistamassa asunnossa.

Monimuotoinen asuminen: Oma koti, palveluntarjoajan asunto, ryhmämuotoinen asuminen

Palveluntarjoaja haluaa tarjota asiakkaan elämänvaiheeseen sopivia, tarpeita ja toiveita vastaavia palveluja asiakkaan kotiin.

Asukaslupauksensa mukaan yritys on arvokkaan elämän rakentaja. Toteutamme laadukkaita asumispalveluja fyysisesti vammaisille, kehitysvammaisille ja muille toimintaesteisille henkilöille, jotta jokainen voisi elää mahdollisimman itsenäistä elämää. Tämän mahdollistamiseksi asukkaan asuin- ja oleskelutilojen tulee olla esteettömiä, turvallisia, viihtyisiä ja kodinomaisia.

Asukkaita ja heidän asumiseensa vaikuttavia rajoitteita on monenlaisia: esimerkkinä liikkumisrajoitteet, näkö- ja kuulovammat, autismin kirjoon liittyvät aistiyliherkkyydet ja hahmotushäiriöt, sekä kognitiiviset haasteet. Rajoitteiden, elämäntilanteen ja niihin liittyvän tuen tarpeen mukaan asukkaat jaotellaan liikkumis- ja toimimisesteisiin, kehitysvammai-

Suomessa 10.5.2016 voimaan tullut YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista takaa vammaisille muiden kanssa yhdenvertaisen oikeuden valita asuinpaikkansa, eikä heitä voi velvoittaa käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, artikla 19)

Kuvan muokkaus: Verna Isomursu

Toimeksiantajan tarjoamat asumispalveluvaihtoehdot: Palvelua voidaan tarjota joko asukkaan itse vuokraamaan tai omistamaan asuntoon, palveluntarjoajan kautta vuokratuun erillisasuntoon tai ryhmäkotimaisen asumisen asuinpaikoihin. Erillisasunnot voivat myös olla osa asuntoryhmää, eli niiden yhteydessä voi olla asukkaiden jakamia yhteistiloja.

Ympäristöministeriön raportissa "Parempaan kehitysvammaisten asumiseen" on arvioitu erilaisia kehitysvammaisten asuin- ja ympäristöjä kohdevertailujen, käyttäjähaastattelujen sekä työpajatyöskentelyn keinoin. Asumisratkaisujen osalta tutkimustuloksissa mainitaan, että tarvetta erilaisille asumisratkaisuille on. Oleellista on tiedottaa, millä perusteella valintaan on päädytty, ja miten asukkaan tarvitsema tuki järjestetään. Ryhmämuotoisessa asumisessa korostuu sosiaalinen kanssakäyminen, joka voi luoda turvallisuudentunnetta mutta toisaalta myös näyttäytyä ahdistavana. (Viitala ym. 2007, s. 43)

KVANK 2010, s. 3

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan laatusuosituksissa on esitetty suositukset kehitysvammaisten henkilöiden asunnoille ja niiden tunnuspiirteille.

Mietola ym. 2013, s. 91

ARAn ohjeistuksessa asumisyksikön suositeltava koko on erillISRakennuksessa enintään 15 asuntoa, kerrostalossa 15-20. Ryhmäkodin pienemmissä asuntoryhmissä suosituskoko on 3-5 asuntoa.

siin, itsenäiseen elämään totutteleviin lyhytaikaisiin asukkaisiin sekä jatkuvaa tukea ja monipuolisia palveluja tarvitseviin, usein monivammaisiin asukkaisiin. Jokaiselle järjestetään henkilökohtaisesti sovitettu palvelukokonaisuus asukkaan tarpeita ja toiveita vastavassa ympäristössä. Vaihtoehtoina on asukkaasta riippuen palvelutalo tai ryhmäkoti sekä erillinen asunto. Palveluita voidaan tarjota myös asukkaan omaan, itselleen hankkimaan asuntoon.

Riippumatta asumismuodosta jokaisen asunnon tulee täyttää yleiset asunnon tunnuspiirteet: Ovessa on oma nimi, asukkaalla oma postilokero ja kori postia varten sekä ovikello, ja henkilökohtaiset asuintilat ovat enemmän kuin huone. Tämä tarkoittaa käytännössä vähintään omaa, henkilökohtaista kylpyhuone- ja wc-tilaa, sekä mieluusti tiloja myös muille toiminnoille kuten keittonurkkausta. Päällekkäisten ratkaisujen rakentamista tulee silti välttää, mikäli asukkaat hyödyntävät arjessaan yksinomaan yhteistiloihin sijoitettuja toimintoja.

Myös enemmän tukea vaativien asukkaiden asuminen erillisasunnoissa voidaan mahdollistaa erilaisia apuvälineitä ja hyvinvointiteknologiaa hyödyntämällä.

YHTEISÖASUMINEN / RYHMÄKOTI

Ryhmäkotimainen asuminen tai tässä yhteydessä käsitelty yhteisöasuminen tarkoittaa asumismuotoa, jossa henkilökunta on tiiviisti asiakkaidensa arjessa mukana. Se on soveltuvin ratkaisu eniten apua tarvitseville, vaativimmille asukkaille. Näitä ovat esimerkiksi vaikeasti vammaiset. Henkilökunta on ryhmäkodeissa usein paikalla ympärivuorokautisesti.

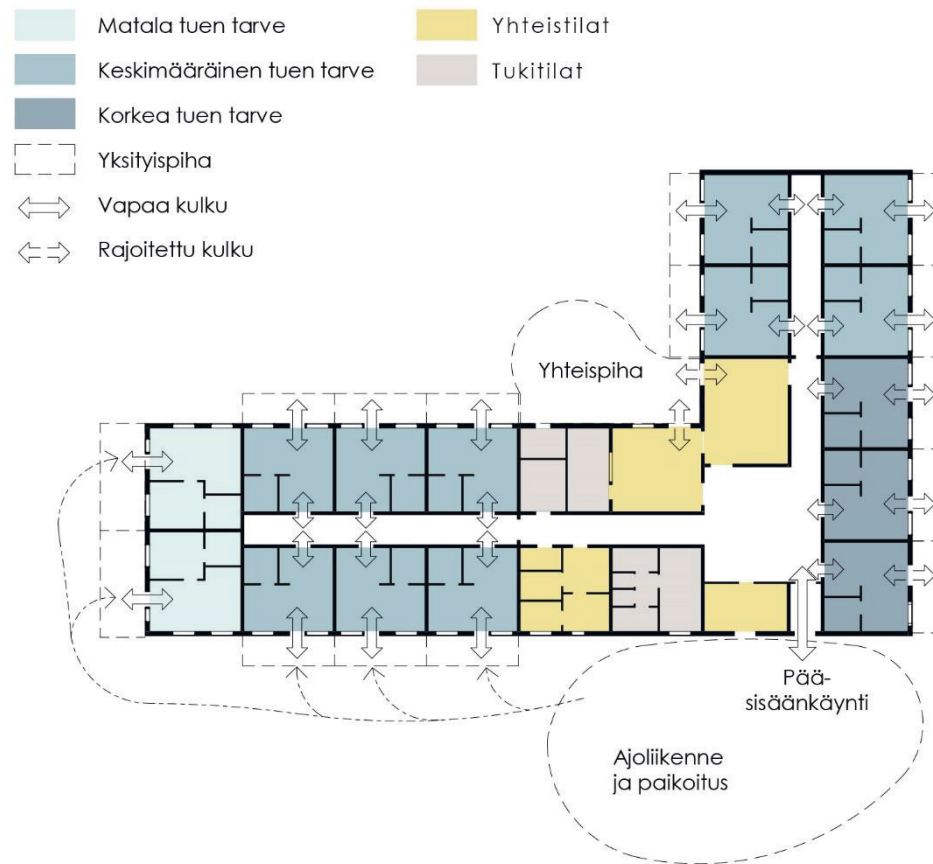
Yhteisön tai ryhmäkodin koko voi olla 4–6 tai 8–10 asuntoa. Mikäli ryhmäkodissa on esimerkiksi 15 tai 20 asuntoa, jaotellaan asuntomäärä pienemmiksi ryhmiksi. Asuntojen kokonaismäärä ja ryhmittely riippuu myös kyseisen ryhmäkodin asukkaista ja heidän tuen tarpeestaan.

Kehitysvammaisille suunnatussa autetussa asumisessa asunnon neliömäärä on noin 25 m², joka sisältää henkilökohtaiset saniteettitilat sekä minikeittiön/minikeittiövarauksen.

Fyysisesti vaikeasti vammaisten ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asunnon neliömäärä on noin 32 m², johon sisältyy lähtökohtaisesti saniteettitilat pesukonevarauksella sekä oma keittotila.

Ryhmäkodissa yhteistiloja ja aputiloja on suhteessa enemmän. Esimerkkejä näistä ovat yhteinen ryhmätila oleskelua ja aktiviteetteja varten, ruokailutila, kodinhoitotila, sauna ja tarvittavat henkilökunnan tilat.

Henkilökohtaisia asuntoja voidaan sijoittaa asukkaan hoitotarpeiden mukaan siten, että palvelevien- ja yhteistilojen välittömään läheisyyteen sijoitetaan eniten hoitoa tarvitsevat asukkaat. Ryhmäkotimuotoisessa asumisessa on mahdollisuus myös matalamman tuen ns. satelliittiasuntoihin, joilla on oma sisäänkäynti ja kulku yhteistiloihin ulkokautta.

TILAKAAVIO 1:500

Esimerkki henkilökohtaisten ja yhteistilojen suhteesta asukkaan tuen tarpeen mukaan.

ERILLINEN ASUNTO

Palveluita voidaan tarjota myös asukkaan omaan, erilliseen asuntoon, johon ei liity yhteistiloja. Tällöin asunto on osana tavallista asuntokantaa. Asukkaalla on tavanomainen käyttöoikeus taloyhtiön yhteisiin tiloihin, joiden esteettömyys on otettava huomioon.

Erillinen asunto voi sijaita myös palvelutalossa. Tällöin se voi olla varustettu omalla sisäänkäynnillään, mutta asukas voi hyödyntää tarjottavia palveluja ja talon yhteistiloja.

Asuminen erillisasunnossa sopii myös paljon apua tarvitseville, jolloin saatavilla on oltava tarvittaessa ympärivuorokautista palvelua.

Kuva: Verna Isomursu

Esitys eri vaihtoehdoista, joilla kaksi yksiotä voidaan yhdistää kaksioksi. Vaihtoehtojen toimivuuteen kulloisessakin tilanteessa vaikuttaa esimerkiksi asuntojen välisen seinän kantavuus sekä muutostarpeen pitkäaikaisuus.

Myös kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta käytti laatusuosituksissaan (2010, s. 3) esimerkkinä asuntojen muunneltavuudesta erillisten yksöiden yhdistämistä kaksioksi.

Koska myös vammaisella on oikeus valita itse asuinpaikkansa ja -järjestelynsä sekä kenen kanssa haluaa asua (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, artikla 19), mahdollistavat heidän tarpeisiinsa sopivat erillisasunnot ja niihin tarjottavat asumispalvelut tämän lakisääteisen valinnanvapauden toteutumisen. Yhteistiloja voi olla tarjolla niille, jotka niitä haluavat käyttää.

Erillinen asunto osana asuntoryhmää

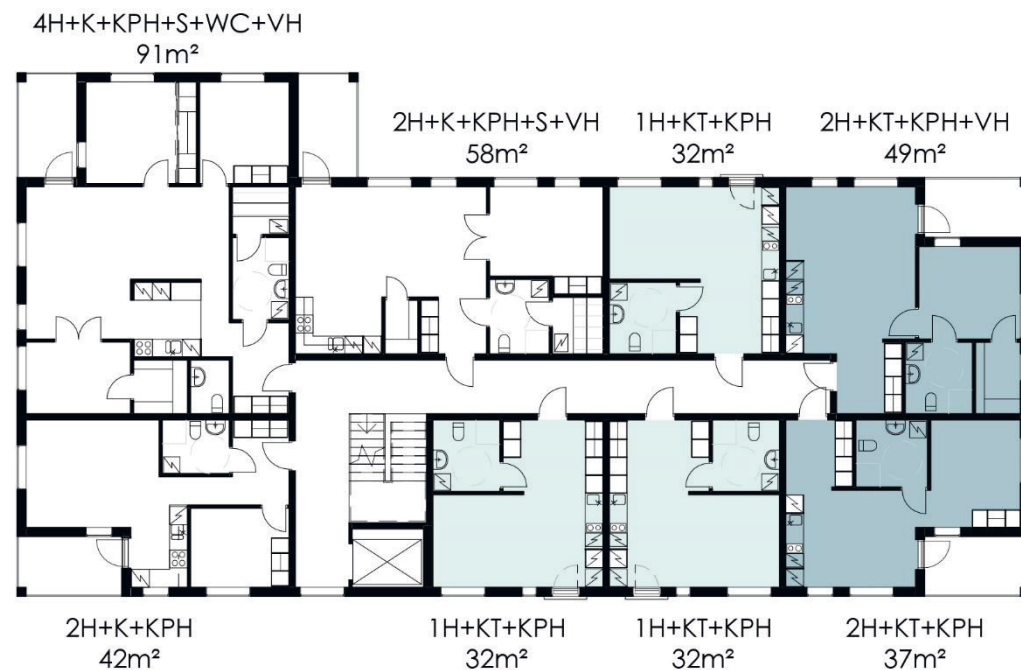
Asuntoryhmän muodostaa useampi samassa talossa tai pihapiirissä sijaitseva asunto, joiden asukkailla on käytettävissä oman asuntonsa lisäksi yhteistilaa. Palveluntarjoaja pyrkii tarjoamaan asukkailleen tällaisia asuntoryhmiä osana tavallista asuntokantaa. Tavoitteena on toteuttaa asuntoryhmät tavallisen asuinrakentamisen puitteissa, mahdollisimman pienin muutostöin. Tämä mahdollistaa myöhemmin asuntojen joustavan käytön.

Tällöin asukkaan henkilökohtaiset tilat täyttävät aina erillisasunnon tunnusmerkit. Lisäksi asuntojen yhteydessä on yhteistilaa, jota asukkaat saavat käyttää vapaasti, ja toimistosekä tukitiloja tarpeen mukaan. Asukkaat saavat myös käyttää taloyhtiön yhteisiä tiloja, kuten ulkoiluväline- ja irtaimistovarastoa.

Erillinen asunto voi olla osa asuntoryhmää monella tavalla: Esimerkiksi 20 asuntoa neljässä eri kerrostalossa voivat muodostaa asuntoryhmän, jos ne sijaitsevat lähellä toisiaan ja niiden asukkailla on käytössään yhteistilaa. Yhteistilan voi toteuttaa esimerkiksi yhteen asuntoon, jonka vuokra jaetaan asuntoryhmän asukkaiden kesken, ja joka pystytään myöhemmin palauttamaan erillisasuntokäyttöön tarpeen muuttuessa.

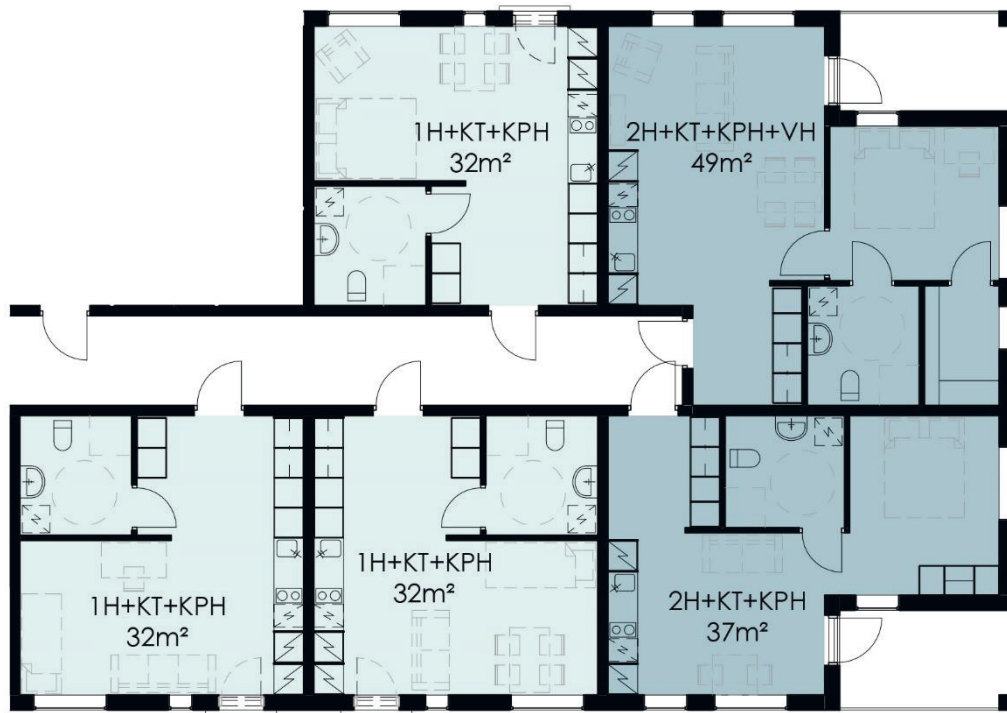
Kuvat: Verna Isomursu

Pohjakaavioissa on esitetty esimerkki siitä, miten asuinryhmä voidaan sijoittaa osaksi tavallista asuntokantaa.

TILAKAAVIO 1:250

Esimerkki asuntoryhmästä osana tavallista asuntokantaa: Lähtötilanne viiden asunnon asuntoryhmän muodostamiseen.

LÄHTÖTILANNE 1:150

Asunnot ennen muutostöitä.

VAIHTOEHTO 1, 1:150

Asuntoryhmä muutostöiden jälkeen: Kulku märkätiloihin tapahtuu makuutilasta, keittiö- ja kiintokalusteet on vaihdettu esteettömiin ja vaatehuone toimii myös apuvälinevarastona.

Asuntoja voi olla enemmän kuin kuvissa on esitetty: Esimerkiksi vaihtoehdot 1 ja 2 voi myös yhdistää siten, että asuntoryhmään kuuluvia asuntoja on useammassa kerroksessa, ja yhteen kerrokseen on sijoitettu vaihtoehdon 2 mukaiset yhteis- ja toimistotilat. Myöhemmin tarpeen muuttuessa asuinryhmän asunnot voidaan myös palauttaa takaisin lähtötilanteeseen.

KVANK 2010, s. 3

Kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamisen laatusuosituksissa on esitetty yhdeksi laadukkaana rakentamisen lähtökohdaksi rakentamisen muuntuvuus, joka mahdollistaa asuntojen joustavan muokkaamisen uusiin käyttötarkoituksiin tarvittaessa.

VAIHTOEHTO 2, 1:150

Asuntoryhmä toteutettuna siten, että toinen kaksioista toimii asukkaiden yhteisenä ryhmätilana sekä henkilökunnan toimistona.

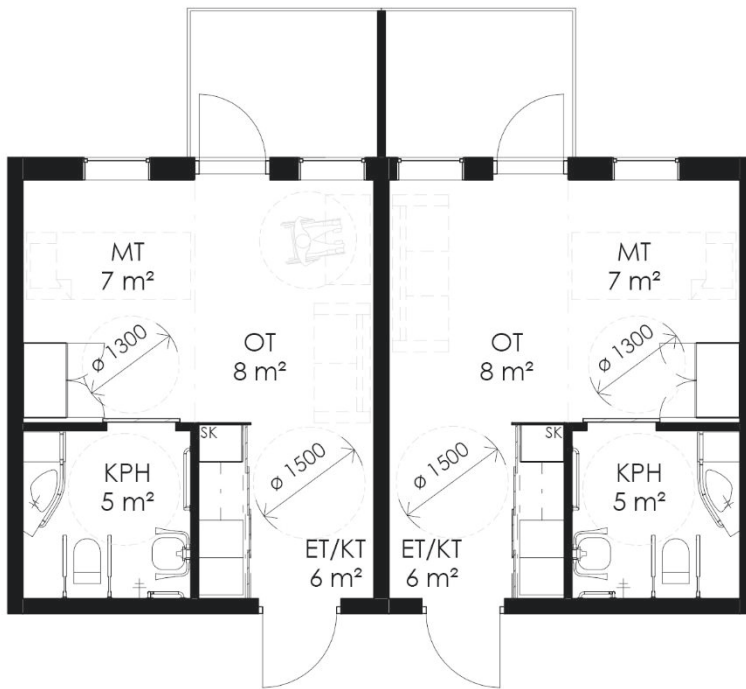
TILOJEN MUUNNELTAVUUS

Muunneltavuus uudiskohteessa

Joustavuus koko rakennuksen mittakaavassa helpottaa asuntojakauman sekä yhteistilojen määrän ja toimintojen sovittamista muuttuvien tarpeiden mukaan: Esimerkiksi kantavien väliseinien määrän minimointi erityisesti asuntojen välillä mahdollistaa asuntokoon ja -jakauman muutokset tarpeen mukaan. Kantavassa asuntojen välisessä seinässä voidaan etukäteen varautua asuntojen yhdistämiseen jättämällä seinärakenteeseen varaus oviaukolle.

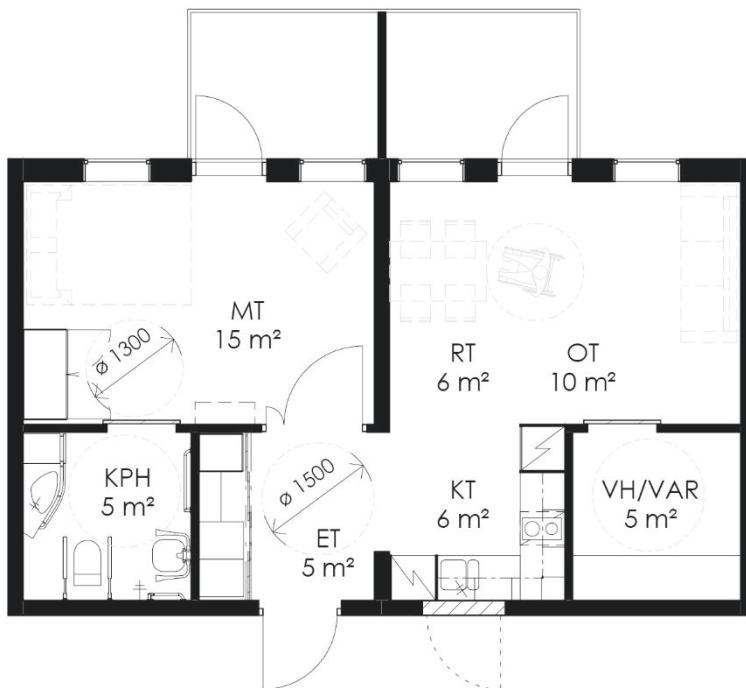
Asunnon sisällä joustavat ratkaisut mahdollistavat asunnon soveltumisen asukkaille, joilla on erilaisia tarpeita asumiselleen. Lisäksi tiloja ja toimintoja voidaan toteuttaa lähtökohteisesti monikäyttöisinä ja muokattavina, kuten taittoseinin jaettavat yhteistilat tai korkeussäädettävät työtasot.

Esimerkki: kahden yksión yhdistäminen kaksioksi

LÄHTÖTILANNE 1:100

Kaksi 26 m² yksiotä esteettömällä kylpyhuoneella ja minikeittiövarauksella.

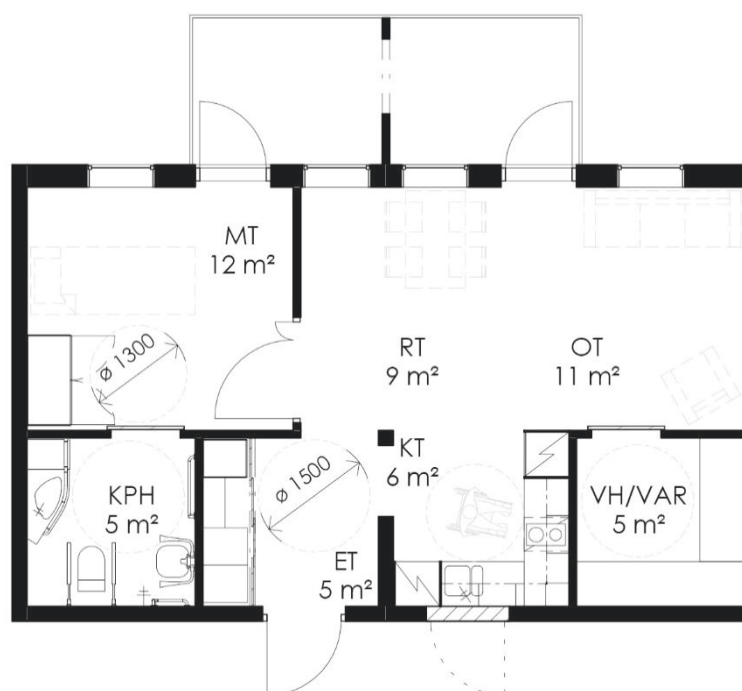
VAIHTOEHTO 1, 1:100

Mikäli asuntojen välistä seinää voi aukottaa vain vähäisissä määrin: toinen kylpyhuone on korvattu apuvälinevarastolla ja eteisen paikalle on rakennettu läpikuljettava keittotila.

Kuva: Verna Isomursu

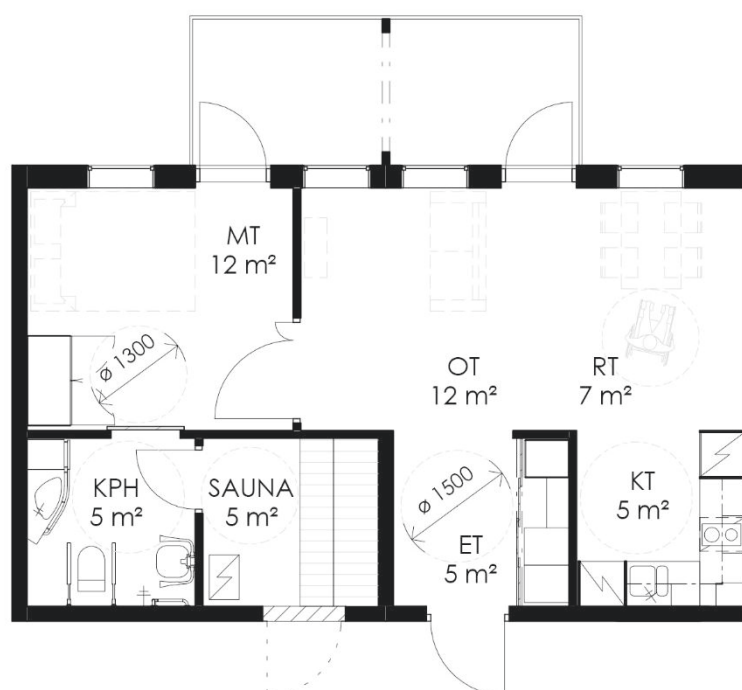
Esitys eri vaihtoehdoista, joilla kaksi yksiotä voidaan yhdistää kaksioksi. Vaihtoehtojen toimivuuteen kulloisessakin tilanteessa vaikuttaa esimerkiksi asuntojen välisen seinän kantavuus sekä muutostarpeen pitkäaikaisuus.

Myös kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta käytti laatusuosituksissaan (2010, s. 3) esimerkkinä asuntojen muunneltavuudesta erillisten yksiotiden yhdistämistä kaksioksi.

VAIHTOEHTO 2, 1:150

Mikäli asuntojen välinen seinä on osin purettavissa: Oleskelutilaa on laajennettu, jolloin sen kalustettavuus paranee. Toisen kylpyhuoneen paikalla on apuvälinevarasto ja eteistila on korvattu keittiöllä.

VAIHTOEHTO 3, 1:100

Mikäli asuntojen välinen seinä on osin purettavissa, ja asukkaan apuvälineille tarkoitetun säilytys-tilan tarve vähäinen: Toinen eteistila on korvattu saunalla, johon on kulku kylpyhuoneesta. Oleskelutilaa on laajennettu ja toinen kylpyhuone on korvattu keittiöllä.

Tarvetta tilojen muutokseen voi aiheuttaa paitsi asukkaiden vaihtuvuus, myös muuttuva terveydentila ja tuen tarve.

Jyrki Tarpion väitöskirjassaan esittelemä suomennettu tulkinta Hugo Priemusin 1960-luvun lopulla esittämästä asumisen muutostekijöiden ryhmittelystä jakaa tekijät sisäisiin ja ulkoisiin, ja toisaalta myös syklisiin sekä ei-syklisiin. Sykliset muutostekijät, kuten työn ja vapaa-ajan vuorottelu, ovat verrattain helposti ennakoitavissa. Sen sijaan ei-sykliset, kuten muutokset perhe-tilanteessa tai taloudellisessa tilanteessa, ovat vaikeammin ennakoitavissa. (Tarpio 2015, 25 (Priemus 1969, 8-11)) Eryyisesti vammaisasumisen kohdalla voi näihin rinnastaa myös muutokset asukkaan toimintakyvyssä, jotka voivat asettaa odottamattomia vaatimuksia myös asumiselle.

RASKAS
MUUTOS

RAKENNUS

ESIMERKKIMUUTOKSIA:

- Tilan käyttötarkoituksen muutos
Ryhmähuoneen ja aktivointikeittiön toteuttaminen siten, että ne on tarvittaessa mahdollista muuttaa lisäasunnoksi
- Tilojen yhdistäminen
Kahden yksön liittäminen kaksioksi (katso esimerkki s. 8-9)
- Mahdollisuus jakaa tiloja
Ryhmätilan jakaminen pienemmiksi tiloiksi liuku- tai taittoseinäratkaisuin
- Tilan soveltuminen monenlaiseen käyttöön
Oleskelutilan hyödyntäminen henkilökunnan taukotilana pienissä yksiköissä
- Huoneen käyttötarkoituksen muuttaminen
Alkovin muuttaminen varastotilaksi paljon apuvälineitä tarvitsevan asukkaan asunnossa
- Asunnon kiintokalustuksen muuttaminen
Asunnon säilytyskalusteiden korvaaminen minikeittiöllä
- Asunnon tilojen jakaminen kevyin rakentein
Makuutilan erottaminen asunnossa kattokiskoon kiinnitetyillä verhoilla
- Säädettäväksi suunniteltujen kiintokalusteiden uudelleenmitoittaminen
Asunto on varustettu manuaalisesti korkeussäädettävillä keittiötasoilla ja alaslaskutuvilla säilytyskalusteiden koreilla

KEVYT
RASKAS

ASUNTO

KEVYT
MUUTOS

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkkejä erilaisista käytön aikaisista muutoksista tiloissa sekä koko rakennuksen mittakaavassa että yksittäisessä asunnossa. Muutokset on jäsennelty niiden toteuttamiseen tarvittavien toimenpiteiden mukaan paljon toimenpiteitä vaativiin, raskaisiin muutostöihin sekä kevyempiin, vähäisemmillä toimilla toteutettaviin muutoksiin.

Muunneltavuus korjauskohteessa

Palvelukohde, joko ryhmäkoti, asuntoryhmä tai erillisasunto, voidaan toteuttaa myös olemassa olevaan toimitila- tai asuinrakennukseen. Tällöin määritellyt puitteet rajoittavat tilasuunnittelua, mutta tilojen täytyy silti olla toiminnallisia ja käytettäviä. Poikkeukset tilakohtaisesta mitoituksesta ja toiminnoista on myös aina sovittava tapauskohtaisesti, kulloisenkin kohteen ja sen asukasryhmän tarpeiden mukaan

Oheisessa listassa mainitut yleiset muutostyöt perustuvat toimeksiantajan aiemmissa korjauskohteissa usein vastaan tulleisiin korjaustarpeisiin.

ASUNTOJEN YLEISIÄ MUUTOSTÖITÄ:

- **Kynnysten poisto** / korvaaminen matalammilla
- **Kylpyhuonemuutokset:**
 - **Tukikaiteet**
 - **Tukikahvat**
 - Mahdollisen **allaskaapin poisto**
 - **Vedenpoiston** järjestäminen mahdollisimman esteettömästi (ei lattiakaivoja tai vedenpoistoputkia siten, että rajoittavat liikkumista apuvälineiden kanssa)
- **Keittiömuutokset:**
 - **Alakaappien poisto**
 - **Kalusteiden päivitys** korkeussäädettäväksi, mikäli tarkoituksenmukaista
- **Kalusteiden esteettömyys** huomioitava esim. sokkelein
- **Rst-suojalistat** lisättävä ulkonurkkiin ja oviaukkoihin
- **Vaakavetimet** lisättävä ovien sisä- ja saranapuolelle

VARMISTETTAVA LISÄKSI:

- **Sisäänkäynnin ja eteisen** riittävä mitoitus (1500 mm pyörähdysympyrä)
- **Oviaukkojen** riittävä leveys (väh. 850 mm vapaata tilaa)
- **Makuutilan riittävä mitoitus** (sänky 900 mm, sivuilla vähintään 1300+600 mm avustustarve huomioiden)

2. PALVELUYKSIKÖN

YLEISET TILAT

Palveluntarjoajan kohteissa tulee huomioida esteettömyys ja normaalit rakentamismääräykset. Tässä kappaleessa on esitetty tilakohtaisesti varustetaso, mitoitusuositukset ja muut ominaisuudet, jotka toimivat lähtökohdana mitä tahansa heidän kohdettaan suunniteltaessa.

Ensisijaiset ominaisuudet asuin- ja palvelutiloissa ovat **esteettömyys ja loogisuus**. Tilasta toiseen kulkemisen tulee olla helppoa, ja tilat sekä niiden toiminnot on mitoitettava soveltuviksi myös erilaisten apuvälineiden käyttäjille. Lisäksi tilojen sijoittelun tulee olla tarkoituksenmukaista ja opasteiden tilojen välillä kattavia sekä havainnollisia. Materiaalien täytyy olla kestäviä ja turvallisia, ja värien käytön harkittua sekä tilan hahmottamista helpottavaa.

Lisäksi tiloja, materiaaleja sekä kalustusta suunniteltaessa on tärkeää huomioida viihtyisyys: kyseessä on asukkaiden koti, ja laitosmaista tunnelmaa tulee välttää.

YLEISTÄ

Tilat ja materiaalit

Yhteis- ja palvelutilat, henkilökunnan tilat ja sosiaalitalat pyritään sijoittamaan pääosin **pohjakerrokseen**, mikäli mahdollista.

Kulun tilojen välillä oltava esteetön, oviaukkojen vapaan leveyden ollessa minimissään 900 mm.

Yhteistilojen **ovien on oltava automatisoituja** tai kevyttoimisia ja oviympäristöjen riittävän väljiä, ovien turvallinen aukeaminen on huomioitava. Ovien avaamiseen tarvittava voima saa olla enintään 10 N.

Yhteistilojen on oltava helposti saavutettavissa ja mitoitukseltaan riittäviä, mutta **laitosmaista vaikutelmaa on vältettävä**. Tavoitteena on luoda viihtyisiä, kodinomaisia tiloja.

Yleisen **värimaailman on oltava harmoninen**: Pääasialliset sävyt ovat vaaleita ja rauhallisia, ja tehostevärejä käytetään vain harkitusti korostustarkoituksessa.

Suomen ympäristöministeriön teettämässä selvityksessä on arvioitu viittä kehitysvammaisten asuinyksikköä niiden toimivuuden näkökulmasta. Yhteistilojen yleisistä ongelmista esiin nousivat apuvälineiden käyttäjille liian ahdas mitoitus, ja tilojen palo-ovissa yleiset kynnykset jotka vaikeuttivat esteetöntä kulkua tilojen välillä. Laitosmaisuu- den välttämiseen oli pyritty muun muassa mitoituksen ja tilojen jäsentämisen keinoin. (Viitala ym. 2007, s. 33-34, 40)

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 3

Ympäristöministeriön selvityksessä asuin-kohteista saatduissa kriittisissä palautteis- sa nousi esiin rakennuksen laitosmaisuu- s. (Viitala ym. 2007, s. 41)

RT 09-10884, s. 10

RT 09-10884, s. 8, RT 09-11022, s. 3

RT 09-10884, s. 19

RT 09-10884, s. 20-21

Tilojen ja toimintojen **hahmottamista autetaan kontrastivärein** turvallisuuden lisäämiseksi ja tilojen hahmottamisen helpottamiseksi esimerkiksi portaissa. Tummuuseron LRV-arvolla mitattuna on oltava vähintään 30 prosenttiyksikköä. Tasaisilla kulkuväylillä lattian tummuuseroja on vältettävä.

Lattiamateriaalien kaikkialla on oltava käyttöturvallisia ja pyörätuolin käyttöön soveltuvia: kovia, tasaisia, kulutusta kestäviä, myös märkänä luistamattomia sekä helposti puhdistettavia. Toisiinsa liittyvien lattiamateriaalien välinen kitkaero on mahdollisimman pieni, joka laskee kompastumis- ja liukastumisriskiä.

Opasteet ja talotekniikka

Veden, ilmanvaihdon, erikoisjärjestelmien ja muiden teknisten ratkaisujen suhteen on seurattava normaaleja rakennusmääräyksiä. Niitä koskevat mahdolliset tarkemmat määräykset löytyvät pääosin erillisistä ohjeistuksista.

Rakenteiden kantavuus on mitoitettava mahdollisten apuvälineiden, tukikaiteiden ja kannattimien tarve huomioiden. Kaiteita ja apuvälineitä voidaan joutua lisäämään myös jälkikäteen.

Osa asukkaista on aistiyliherkkiä. Tämän vuoksi täytyy huomioida varsinkin asuntojen osalta tilaosien **ääneneristävyys**. Ilmanvaihdon ja erilaisten teknisten **laitteiden aiheuttama ääni** on pyrittävä minimoimaan. Myös **allergisoivia kasveja** tulee välttää sekä sisä- että ulkotiloissa.

Muuntojoustavien ja/tai monikäyttöisten tilojen osalta **ilmanvaihdon maksimikapasiteetti on mitoitettava maksimitarpeen mukaiseksi.**

Koko rakennuksen on noudatettava paloturvallisuuteen liittyviä vaatimuksia, joka lähtökohtaisesti tarkoittaa sitä, että palveluntarjoajan käytössä olevat tilat on pääsääntöisesti **varustettava automaattisella sammutusjärjestelmällä.**

Rakennuksessa on oltava kattava ja viranomaisvaatimukset täyttävä **palovaroitinjärjestelmä.**

Ensisijainen lämmitysmuoto asunnoissa on **lattia lämmitys** joko sähkö- tai vesikiertoisena.

Erillisasuntoihin voidaan varata **etäluettava vedenmittaus ja sähkömittari**, sillä pyrkimyksenä on tarjota mahdollisimman tavallista asumista.

Sisä- ja ulkotilojen **opasteet on toteutettava selkeinä ja luettavina.** Tekstin ja taustan välillä on oltava riittävä kontrasti (LRV-arvojen ero vähintään 60 prosenttiyksikköä). Lasitausta vaikeuttaa lukemista. Opasteet sijoitetaan 1400-1600 mm korkeuteen, huonetiloissa seinälle oven aukeamispuolelle. **Opastus jatkuu katkeamattomana** sisäänkäynniltä kohteisiin.

Koko rakennuksessa on oltava **riittävä, tasainen ja häikäisemätön yleisvalaistus**, joka on oleskelutiloissa himmennettävissä. Valaisu on joko epäsuoraa tai valaisimessa on alhainen pintakirkkaus tai häikäisysojus. Kohdevalaistusta käytetään tarvittaessa, esimerkiksi keittiöt, työpisteet sekä opastetaulut. **Valaistuksella korostetaan erilaisia muutoskohtia**, kuten sisäänkäynteä, portaiden sekä luiskien alku- ja loppukohtia, risteyskohtia ja opasteita, ja helpotetaan näin suunnistamista ja tilojen hahmottamista. Valaistus pyritään toteuttamaan energiatehokkaasti käyttäen LED-teknologiaa.

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Mitoitus

Invalidiliiton Esteettömyyskeskus
ESKE (2018), s. 5

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Könkkölä 2003, s. 23

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 33

Invalidiliiton Esteettömyyskeskus
ESKE (2018), s. 5

RT 09-10884, s. 1*

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 29

Könkkölä 2003, s. 63

RT 09-10884, s. 20-21

**Vaikka RT-ohjekortissa 09-10884 vaadittu oviaukon vapaa minimileveys on tilasta ja sen käyttötarkoituksesta riippuen 850 tai 800 mm (s. 8), on eri apuvälineiden, kuten pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen, vaatima tilavaraus jopa 900 mm (s.1)*

- **Kytkinten ja painikkeiden korkeus 850-1100 mm**, etäisyys nurkasta vähintään **400 mm**
- **Ovien avauspainikkeet** oven avautumispuolelle vähintään 600 mm oven avautumissäteestä, **h= 850-1100 mm**
- **Ovien vieressä** vetimen puoleisella sivulla oltava vähintään 400 mm vapaata tilaa
- **Törmäyssuojat/potkulevyt seinissä 350 mm** korkeuteen asti, värin oltava kontrastinen taustaseinään nähden
- **Käsijohteiden korkeus 900 mm** (jos kaksi käsijohdetta, alemman korkeus 700 mm), värin on oltava kontrastinen taustaseinään nähden, käsijohteet asennetaan molemmin puolin portaikkoa ja luiskaa
- **Käsijohde loppuu** saranapuolella n. 200 mm ja painikepuolella n. 50 mm ennen oviaukkoa, päättymiskohdissa käsijohde kaareutuu tai päättymisen merkitään muuten esimerkiksi levennyksellä
- **Vaakasuuntaisen lankavetimen korkeus 800 mm ja pituus noin 600 mm**, sijoitus oven sisä- ja saranapuolelle
- **Esteettömän aukon vapaa leveys vähintään 900 mm**, ovien täytyy aueta niin ettei ovilehti estä leveysvaatimuksen täyttymistä
- **Säleikköritilän/jalkasäleikön maksimisilmäkoko 5 mm** etenemissuunnassa, leveys vähintään oven leveys +400 mm ja syvyys 800 mm
- **Esteettömien pistorasioiden** etäisyys nurkasta vaakasuunnassa vähintään 400 mm, korkeus 400-1100 mm lattiatasosta
- **Opasteiden kirjaisinkoko on vähintään 7-10 cm** lukuetaisyyden ollessa 1-3 metriä, suositeltu sijaintikorkeus 1400-1600 mm
- **Lasiovien havaintomerkkien sijoituskorkeus 1400-1600 mm**, (lisäksi mahdollisesti pyörätuolilla kulkijalle n. 1200 mm), ja **halkaisija vähintään 70 mm**

ULKOTILAT JA YMPÄRISTÖ

Piha-alue

Piha-alue on kokonaisuudessaan esteetön, ja pihan toiminnot ovat kaikkien saavutettavissa.

Korkeuserot pihalla ovat mahdollisimman vähäisiä, ja välttämättömät korkeuserot on luiskattava esteettömyysmääräysten mukaisesti.

Välttämättömät **tasoerot suojataan** kaiteilla tai istutuksin turvallisuusmääräysten mukaisesti, jottei putoamisvaaraa synny.

Yhteys katualueeseen on esteetön ja asukkaiden omatoimisesti käytettävissä.

Saattoliikenteelle on varattava pysähdyspaikka esteettömän sisäänkäynnin yhteyteen, mahdollisuuksien mukaan katettuna ja sateelta suojassa.

Kulkuväylien materiaalit ovat tasaisia, kovapintaisia ja luistamattomia, ja pinnan korkeuserot ja saumojen leveydet ovat vähäisiä, kuitenkin maksimissaan 5 mm.

Reittien leveys on minimissään 900 mm, kahden pyörätuolin kulkiessa vastakkain 1800 mm. Tarvittaessa varataan talvikunnossapitoa varten vaadittava minimileveys 2300 mm.

Piha-alueen yleisvalaistus on 40 lx, yöllä 20 lx, valaistuksen suunta alaspäin. Kulkureittien valaistus on katkeamattomana jatkuva ja häikäisemätön sellaisella korkeudella että ihmisten kasvot erottuvat. Valaisinpylväät ja -pollarit sijoitetaan kulkuväylän suuntaisesti samalle puolelle yhteen riviin, noin metrin päähän kulkuväylän reunasta. Lyhyillä valopolareilla etäisyys voi olla vähemmän, jotta ne valaisevat tehokkaasti kulkuväylän pinnan, ja niiden häikäisemättömyyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Maahan upotettuja valaisimia ei suositella.

Pääoven edustalla valaistusvoimakkuus suurempi (katso kohta "Sisäänkäynnit", s. 20).

Koneellinen kunnossapito ja lumenkasauspaikat on huomioitava suunnitelmassa siten, ettei ulkotilojen käytettävyys ja esteettömyys kärsi.

Esteettömiä autopaikkoja on oltava vaatimusten mukaisesti, ja ne on sijoitettava mahdollisimman lähelle esteetöntä sisäänkäyntiä sekä varustettava kyltillä, josta löytyy puhelinnumero avun saamiseksi tarvittaessa. Paikat sijoitetaan mahdollisuuksien mukaan autokatokseen.

Pysäköintialueen **sähkötolppien** on oltava helposti saavutettavissa pyörätuolilla, pistokkeen korkeus on 850-1100 mm.

Mikäli koko kiinteistö on palveluntarjoajan käytössä tai toiminta on suhteessa rakennuksen kokoon merkittävää, on huoltoliikenteelle hyvä toteuttaa oma sisäänkäynti.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 3

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

RT 09-10884, s. 3

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Ympäristöministeriön kehitysvammaisten asumista ja sen kehittämistä koskevissa työpajoissa tuli ilmi, että piha-alueita ja niiden monipuolisuutta pidettiin tärkeinä. Toiveeksi muotoutui mahdollisimman vähän tavanomaisesta poikkeava mutta esteetön ja yhteisöllisiä toimintoja, kuten puutarhanhoitoa ja grillausta, mahdollistava piha. Myös käytännön kuljettavuuteen ja turvallisuuteen, kuten invataksin turvalliseen kulkumahdollisuuteen, liukkauden eliminointiin, pihavalauksen riittävyyteen ja katettuihin sisäänkäynteihin, kiinnitettiin huomiota. (Viitala ym. 2007, s. 42)

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki ulkotilojen jäsentymisestä ja liittymisestä sisätiloihin. Liikenne- ja oleskelualueet on sijoitettu eri puolille taloa, ja asukkaiden yksityispihat on rajattu istutuksin. Lumen läjitykselle on varattu riittävästi alueita, ja ympärivuotisessa käytössä olevat reitit on mitoitettu koneellinen kunnossapito huomioiden.

PIHA-ALUE, 1:350

Ulko-oleskelu

Pihalla on oltava **esteetöntä oleskelu- ja ulkoilutilaa**, jonka mitoituksessa on huomioitava koneellinen kunnossapito.

Ulko-oleskelutilojen yhteydessä voi olla **viljelyalue** erilaisille kasveille, ja tällöin sen on oltava myös pyörätuolia käyttävien asukkaiden käytettävissä. Pihan kastelu- ja pesuhalat on sijoitettava alueelle, ja vesipisteelle on päästävä myös esteettömästi.

Esteetön ulkoilureitti ja **ulko-oleskelualue on erotettu liikennealueista** vähintään materiaali- ja värikontrastein, mielusti myös istutuksin tai sijoittamalla ne eri siten, että rakennusmassa erottaa alueet toisistaan.

Ulko-oleskelutila on ainakin osittain **suojattu sateelta ja auringolta**.

Ulko-oleskelutilasta on lyhyt, **esteetön kulku yhteistiloihin**. Ovi ulko-oleskelualueelle on kevyttoiminen tai automaattisesti aukeava, ja sen vapaa leveys on vähintään 900 mm. Lisäksi Uloskäynti on toteutettu ilman tasoeroja tai loivilla, esteettömillä luiskilla, ja mahdollisten kynnysten korkeus on enintään 20 mm.

Oleskelualueen **hulevedet kootaan sadevesiviemäriin**, ja piha-alueella käytetään tarvittaessa ritilällä katettua sadevesikourua.

Pihan kalusteet ovat tukevia ja esteettömiä, ja niiden vapaa väli on vähintään 900 mm. Pihassa on erikorkuisia istumapaikkoja, joista vähintään osa on käsinojallisia.

Asukkaiden **tupakointialue** on esteetön ja sijoitettu niin, ettei se häiritse tupakoimattomia asukkaita.

Oleskelualueen **kasvit** eivät ole allergisoivia tai voimakkaasti tuoksuvia.

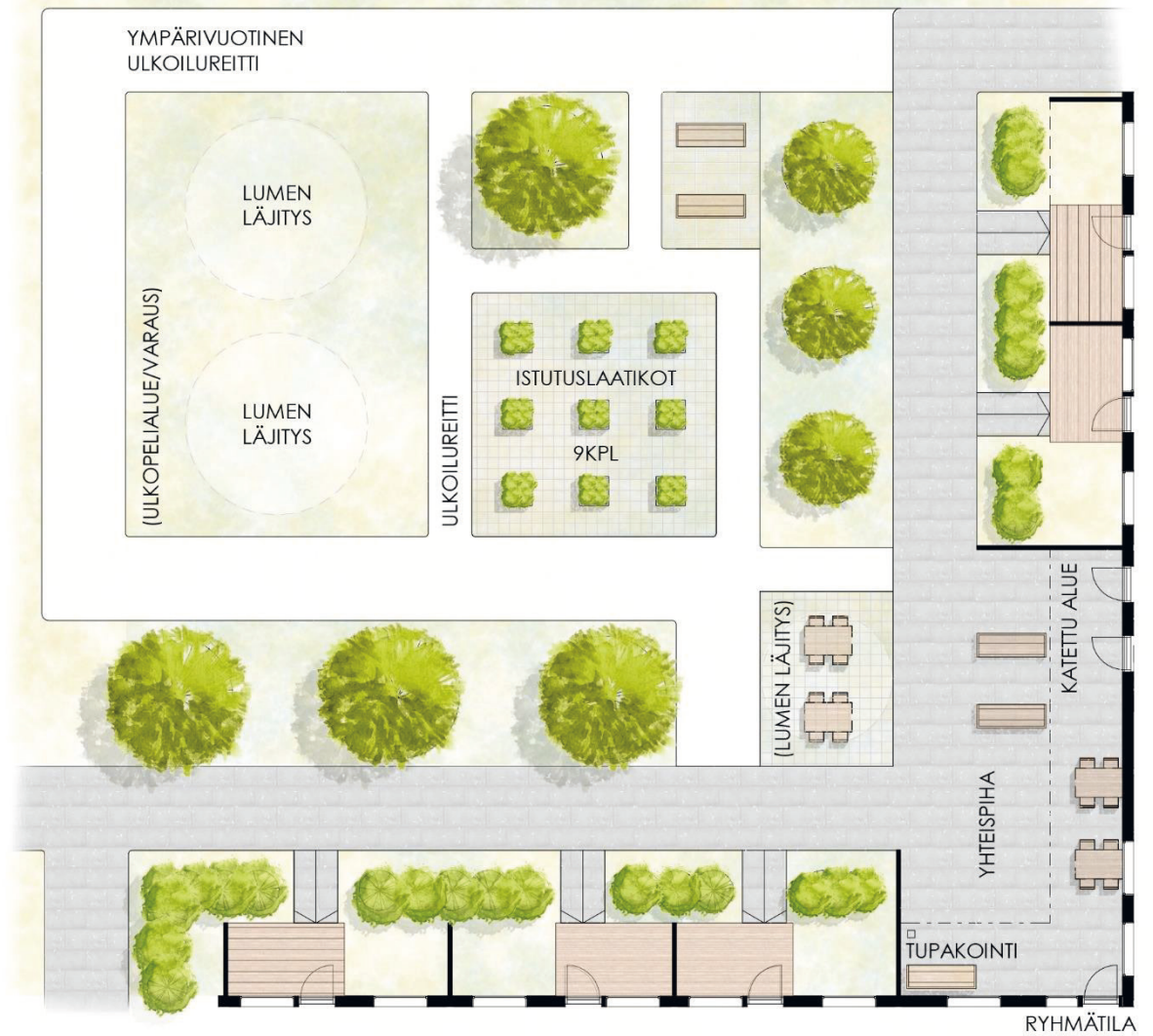
Kehitysvammaisten asuinkehteita arvioidessa pihatilojen jäsentelyä kritisoitiin muun muassa siitä, että autoliikenne kulki osassa kohteista pääsisäänkäynnin eteen piha-alueen läpi. Tämä voi vaarantaa asukkaiden liikkumista piha-alueella. Erityisiä kehuja taas sai piha-alue, jossa oli erilaisia mutta apuvälineiden kanssa kuljettavia reittejä sekä mahdollisuus viljellä ja hoitaa hyötykasveja. Katettujen ja puolilämpimien tilojen katsottiin pidentävän ulko-oleskelukautta keväällä ja syksyllä.

(Viitala ym. 2007, s. 34-35, 42)

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 3

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki ulko-oleskelutiloista: Yksityiset ja yleiset piha-alueet on eroteltu istutuksin, ja osa piha-alueesta sisäänkäynnin yhteydessä on katettu. Pihan toiminnot, kuten istutuslaatikot ja oleskelualueen kalusteet, ovat myös apuvälineitä käyttävien henkilöiden saavutettavissa. Lisäksi pihan yhteydessä on ulkoilualue, jonka reiteistä osa on riittävän leveitä koneellista talvikunnossapitoa varten.

ULKO-OLESKELUALUE, 1:200

SISÄÄNKÄYNTI JA LIIKENNÖINTITILAT

Pääsisääkäynnin on oltava helposti tunnistettava, ja kulkutilojen on oltava loogiset.

Sisäänkäynnit ovat katettuja ja hyvin valaistuja, pääoven edustalla valaistus 200-300 lx.

Ovet ovat automaattisesti aukeavia tai kevyttoimisia, jolloin ne on varustettu ovenavauspainikkeella. Kevyttoimisten ovien avaamiseen tarvittava voima saa olla enintään 10 N, ja **ovenavauspainike** sijaitsee 850 mm:n korkeudella ja siten, ettei ovi aukea painikkeen vierellä olevan pyörätuolia käyttävän henkilön päälle. **Pyöröovi ei ole esteetön** ratkaisu.

Mikäli sisäänkäynneillä on lasiovet, on niissä oltava törmäämisen estämiseksi selkeät **havaintomerkit** tai lasiruudut on jaettava puitteilla.

Mahdolliset **kynnykset** ovat korkeudeltaan enintään 20 mm, mikäli kynnyksetön ratkaisu ei ole mahdollinen.

Ovenedusritilän rakojen leveys on enintään 5 mm.

Ovien ympäristö on tarpeeksi tilava pyörällisten apuvälineiden kanssa kulkeville myös ovien aukeaminen huomioiden.

Opasteet on toteutettava selkeinä ja katkeamattomina niin, että tilasta toiseen on mahdollista löytää vaivattomasti tuntematta rakennusta entuudestaan.

Opasteet ovat selkeät ja luettavat: tekstin ja taustan välillä on riittävä kontrasti (LRV-arvojen ero vähintään 60 prosenttiyksikköä), ja opasteet täyttävät esteettömän ympäristön opasteen kriteerit (ks. RT-09-10884). Lasitausta vaikeuttaa opasteiden lukemista.

Esteettömyyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota: Korkeuserojen määrä on minimoitava, ja välttämättömät korkeuserot luiskattava loivin ja tarpeellisilla välitasanteilla varustetuin luiskin. Sekä luiskissa että portaissa on molemminpuoliset käsijohteet.

Useampikerroksisessa rakennuksessa **hissin ja porrashuoneen sijainti** on suunniteltava siten, että asukkaat pääsevät asunnoistaan yhteis- ja pesutiloihin helposti ja miellyttävästi, ilman että joutuvat kulkemaan tuulikaapin tai eteistilan kautta.

Laitosmaista vaikutelmaa on vältettävä myös rakennukseen saavuttaessa ja tilasta toiseen kuljettaessa esimerkiksi materiaalivalinnoin ja välttämällä pitkiä käytäviä.

Kulkutilojen loogisuutta ja tilojen hahmotettavuutta voi lisätä valaistuksen ja värityksen keinoin, esimerkiksi korostamalla haluttuja kohtia ja reittejä.

Ympäristöministeriön asumisselvityksessä nousi esiin epäkohtia liittyen puuttuviin tai liian pieniin eteistiloihin. Myös oviympäristöt koettiin ongelmalliskiksi: Kynnykset, oviautomaatiikan puuttuminen tai ovenavauspainikkeiden sijoittelu vaikeuttivat apuvälineitä käyttävien henkilöiden kulkemista. (Viitala ym. 2007, s. 33-34)

Pääsisäänkäynti ja aula

Ulko-ovi on kynnyksetön, vapaa kulkuleveys vähintään 1000mm, ja automatisoitu mutta avattavissa myös ovilehdestä, vaihtoehtoisesti varustettu erillisellä avauspainikkeella.

Sisäänkäynnin edustalla on tasainen alue, joka on minimisyvyydeltään 1500 mm ja varustettu sulanapitojärjestelmällä, ja oven edessä on vähintään 800 mm syvä rst-allas säleikköritilälle.

Sisäänkäynti on katettu: katoksen syvyys minimissään 2000 mm ja leveys oven leveys +2000 mm.

Valaistus häikäisemätön ja riittävä sisäänkäynnin yhteydessä (100-300 lx), voimakkuus laskee portaittain sisäänkäynniltä pois päin häikäistymisen estämiseksi.

Tuulikaappi on tarpeeksi tilava myös pyörällisten apuvälineiden kanssa kulkeville, erityisesti jos ovet aukeavat tuulikaappiin.

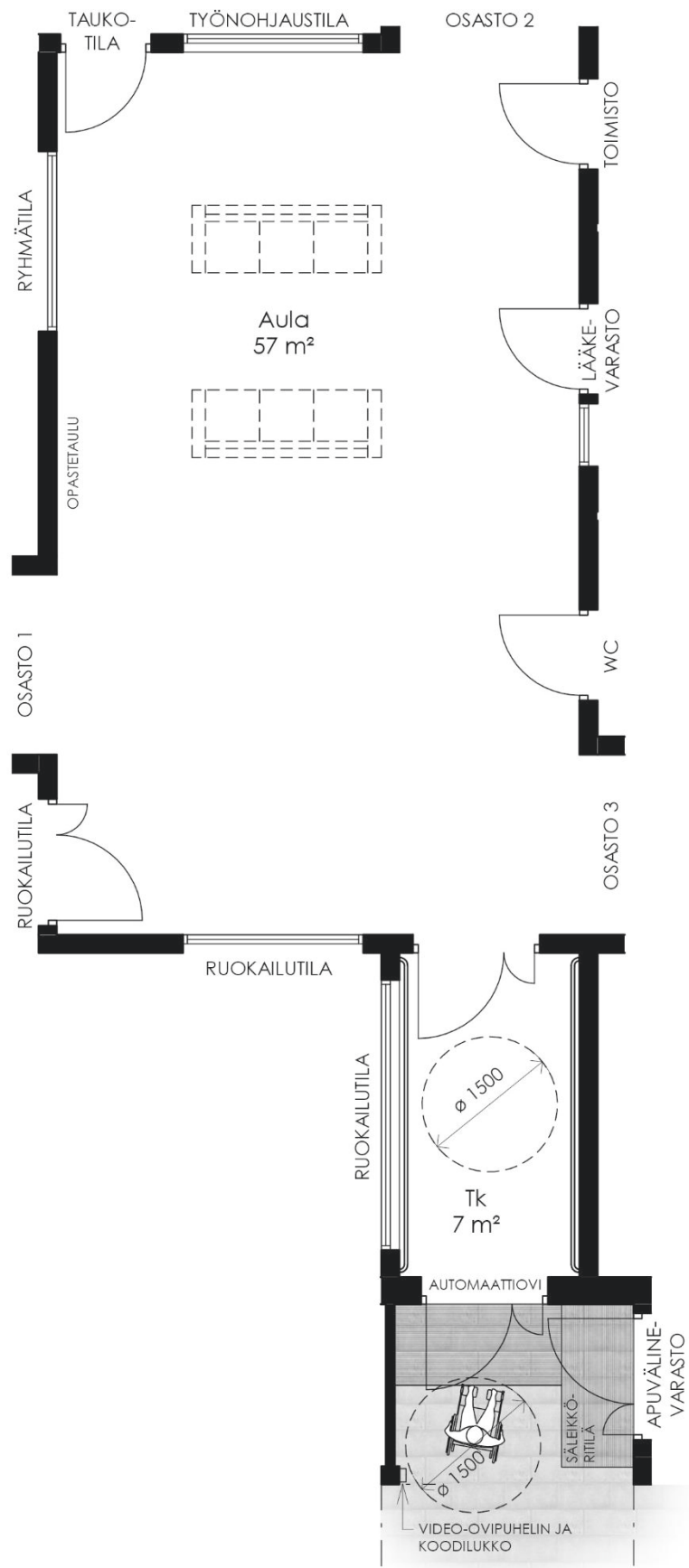
Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 28-29

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 29

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

VARUSTEET:

- **Oviverhopuhallin** ulko-oven sisäpuolella
- **Video-ovipuhelin** vähintään 600 mm avautumissäteen ulkopuolella, h= 850-1100 mm
- **Oven avauspainike** ulko-oven ulko- ja sisäpuolella, mikäli ovi ei ole täysin automatisoitu
- **Sulanapitojärjestelmä** ulko-oven edustalla
- **Säleikköritilä** ulko-oven edustalla, upotettu viemäröityyn rst-altaaseen
- **Opastetaulu**, sijainti ulko-oven sisäpuolella aulassa tai eteistilassa helposti havaittavassa paikassa
- **Käsijohteet** aulatilassa
- **Törmäyssuojat** aulan seinissä
- **Suojalistat** sisätilojen ulkonurkissa

SISÄÄNKÄYNTI JA AULA, 1:75

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki pääsisäänkäynnistä ja aulasta, sekä aulatilaa avautuvista muista palveluyksikön tiloista.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 30-31

RT-ohjekortissa on mainittu turvallisten ja havainnollisten portaiden määritelmistä, että askelmien ulkonevia etureunoja ja avoaskelmia tulisi välttää. Kierreportaat ovat vaikeakulkuisia kaikille käyttäjille, mutta erityisesti henkilöille joilla toimii vain toinen käsi. (RT 09-10884, s. 5)

Porrashuone

Porrashuone on eristetty omaksi osastokseen kerroskäytävistä siten, että kerrosten ohi kulkeminen on tarvittaessa helppoa.

Porrashuoneeseen on tultava luonnonvaloa ja sieltä on oltava näkymä ulos.

Portaat ovat suoravartiset ja välitasanteelliset, ei kierreportaita.

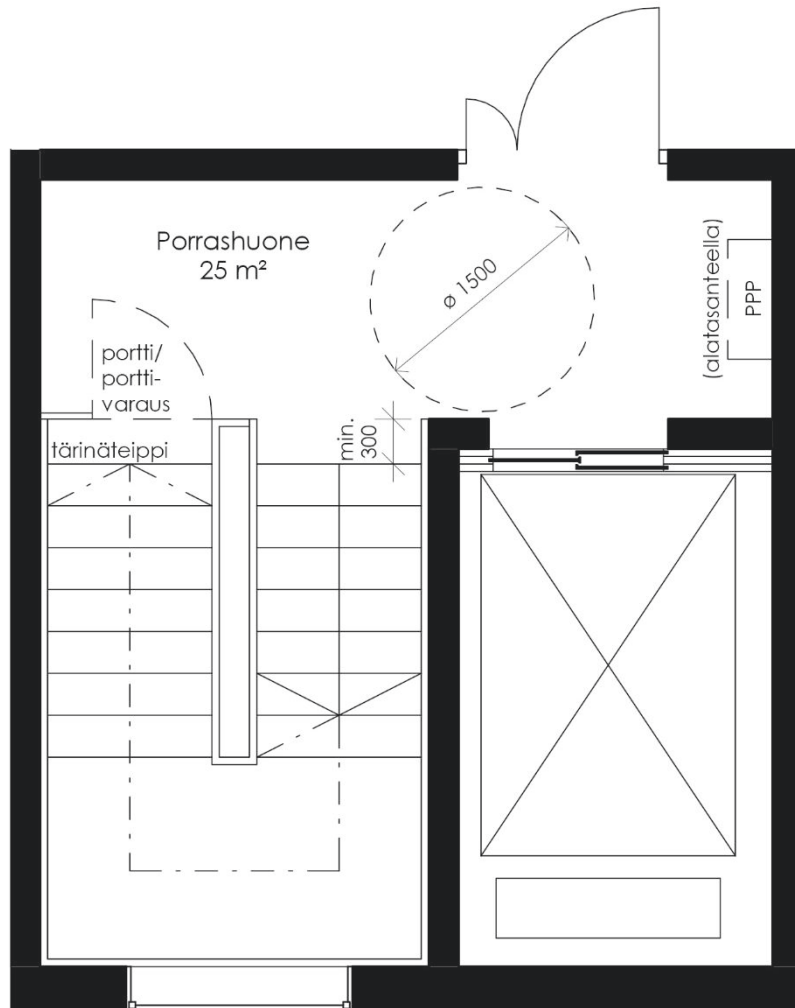
Tilan **hahmotettavuus ja kontrastit ovat selkeitä**: Lattia, seinät, portaat ja käsijohteet erottuvat selkeästi toisistaan, ja askelmien etureunassa on kontrastiraita.

Kerrosnumero on merkitty selkeästi porrashuoneen seinään jokaiseen kerrokseen.

Porrasaskelman etupinta on tasainen ja pystysuora, ilman ulkonevaa porrasaskelmien etusärmää tai muita ulkonevia osia.

VARUSTEET:

- **Yhtenäiset käsijohteet** molemmin puolin portaissa, seinillä ja välitasanteilla, vähintään 300 mm yli ensimmäisen ja viimeisen askelman
- **Portti tai porttivaraus** porrassyöksyihin, ratkaistava tapauskohtaisesti
- **Törmäsuojat**
- **Suojalistat** ulkonurkissa
- **Kontrastitarrat** porrasaskelmien etureunoihin
- **Tärinäteippi** tai muu vastaava huomioalue lattiapintaan porraselementin reunaan ennen alas johtavaa porrasta
- **Pikapaloposti** alatasolla

PORRASHUONE, 1:50

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki porrashuoneesta.

Alla esimerkkikuva porrashuoneesta kohteessa, jossa liikkumisesteisten asuntoryhmä on osana tavallista kerrostaloyhtiötä. Käsijohde jatkuu myös ikkunan kohdalla, ja seinissä on törmäyssuojat. Toisaalta portaissa olevat 700 millimetrin korkeudelle sijoitetut käsijohteet eivät ole jatkuvat. (Kuva: Verna Isomursu)

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 30-31

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 30-31

RT-ohjekortissa on mainittu turvallisten ja havainnollisten portaiden määritelmistä, että askelmien ulkonevia etureunoja ja avoaskelmia tulisi välttää. Kierreportaat ovat vaikeakulkuisia kaikille käyttäjille, mutta erityisesti henkilöille joilla toimii vain toinen käsi. (RT 09-10884, s. 5)

RT 09-10884, s. 6

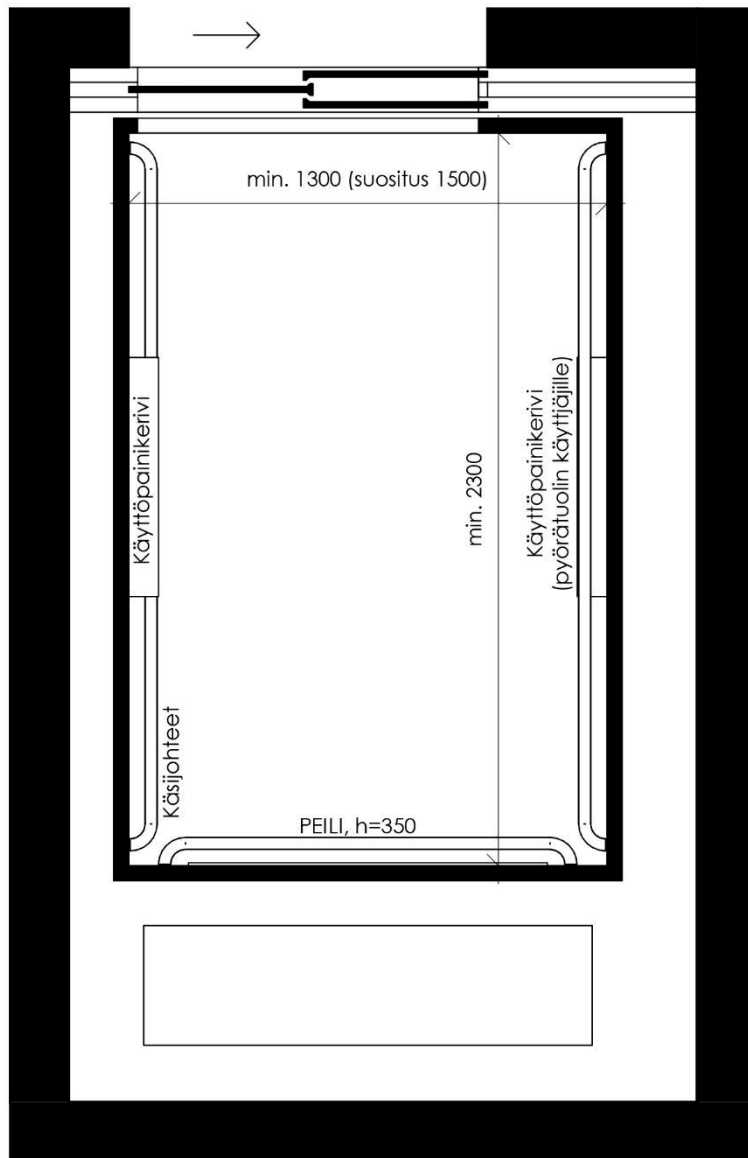
Hissi

Hissikorin sisämitat ovat minimissään 1200x2300mm, mutta suositeltava leveys on 1500 mm.

Oviaukko sijaitsee lähtökohtaisesti hissikorin lyhyellä sivulla, ja **aukon vapaa leveys on vähintään 1100 mm**. Mikäli kulku hissiin tapahtuu hissikorin pitkältä sivulta, on varmistettava, että hissikori ja oviaukon vapaa leveys ovat mitoiltaan riittävät hoitosängyn (900 x 2200 mm) mahtumiseksi hissiin.

VARUSTEET:

- **Peili** takaseinällä, alareuna h= 350 mm (yläreuna vähintään 2000 mm)
- **Käsijohteet** hissikorin jokaisella seinällä
- **Käyttöpainikkeet** molemmilla sivuilla, sijoitetaan vaakasuuntaisesti, h =900-1100 mm ja vähintään 400 mm nurkasta
 - Selkeästi erottuvat kohonumerot (kirjaisinkorkeus n. 30 mm) ja pistekirjoitus, uloskäyntikerroksen painike koholla ja korostettu värillä
 - Pyörätuolin käyttäjiä varten voidaan sijoittaa painikerivi n. 900 mm korkeuteen, mielellään kallistettuna 45 asteen kulmaan yläviistoon
- **Kaukohälytys- ja valvontalaitteisto** (GSM-yhteydellä), etälukija ja ympäristönvalvonnan vastaanotin
- **Ohjaava ääniohjaus** tarvittaessa

HISSI, 1:25

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki hissistä, sen mitoituksesta ja varustelusta.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 32-34

Könkkölä 2003, s. 66*

Ståhlberg 2001, s.29**

RT 09-11022, s. 3

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 32-34

Käytävät ja kulkutilat

Käytävien suositeltava minimileveys on 2000 mm. Paikoitellen käytävä voi olla tätä kaapeampi, leveydeltään kuitenkin aina vähintään 1500 mm.

Tilaan on saatava mahdollisimman paljon luonnonvaloa, mutta siten, ettei esimerkiksi käytävän päädyssä olevasta ikkunasta tuleva suora valo häikäise käytävällä kulkijoita.

Pinnat ovat pääsääntöisesti vaaleita, ja kontrastisävyjä käytetään tarvittaessa hahmottamisen helpottamiseksi: Esimerkiksi lattian ja seinän rajaan on suositeltavaa sijoittaa kontrastivärinen listoitusta, tai toteuttaa lattiapinta seinää tummempana.

Suuressa yksikössä jokaisella kerroksella voi olla myös oma tunnussävynsä, ja mikäli asuntojen ovet ovat sisennetty käytävästä, voi syvennyksissä hyödyntää rauhallisia tehosävyjä sisäänkäyntien erottamiseksi kulkutilasta.

Paloposti tai muut varusteet on sijoitettava siten, etteivät ne häiritse kulkua pyörätuolilla: Joko kaappeihin tai upotettuna seinäpinnan tasoon.

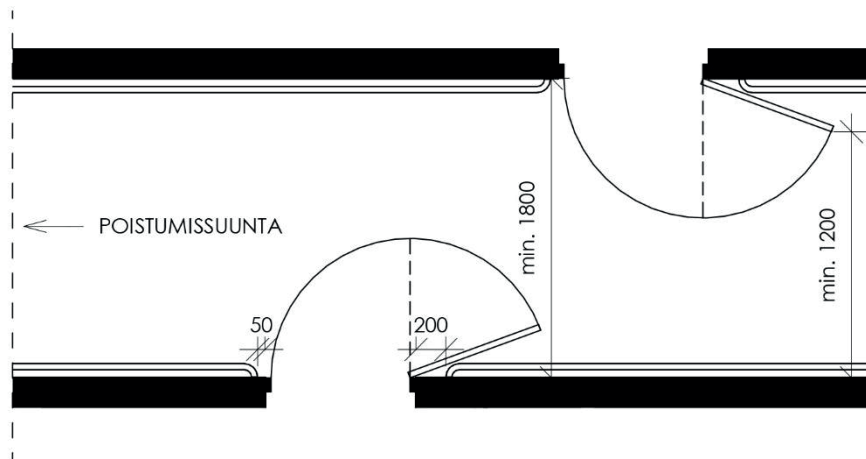
Kytkimet sijoitetaan käsijohteiden kohdalla niiden yläpuolelle, ei kuitenkaan yli 1100 millimetrin korkeuteen.

VARUSTEET:

- **Upotettu pikapaloposti** jauhesammuttimella ja sammutuspeitteellä
1/kerros, sijoituskorkeus noin 700 mm
- **Käsijohteet**, huomioitava käsijohteiden päättyminen riittävän etäisyyden päähän oviaukosta (katso kohta "Mitoitus", s. 15)
- **Törmäyssuojat**
- **Suojaistat** ulkonurkissa
- **Poistumistiekartat**
- **Liiketunnistuksella toimiva yleisvalaistus**

**Heikkonäköisille eri rakennusosissa, kalusteissa, varusteissa ja painikkeissa on hyvä käyttää kontrastivärejä, jotka helpottavat hahmottamaan ympäristöä.*

***Toisaalta myös kehitysvammaisille ja autisteille tilojen, kuten eri kerrosten, värikoodaus voi auttaa hahmottamaan eri tiloja.*

KÄYTÄVÄ, 1:50

OVET:

- Varustetaan **ovistopparilla**
- Oven ollessa auki käytävän vapaa leveys on vähintään **1200 mm**
- Asuntojen ovia **ei sijoiteta vastakkain** jos sille ei ole erityistä perustetta
- Asuntojen ovet ovat **kevyttöimisiä**, avaamiseen tarvittava voima enintään 10 N
- Ovien suositeltava **kätisyys** siten, ettei ovilehti avaudu pääasiallisen tulo- ja poistumissuunnan puolelle kulkesteeksi
- Oviin **ei ovipumppua**
- **Oven vieressä** oltava vähintään 400 mm vapaata tilaa vetimen puoleisella sivulla sekä sisä- että ulkopuolella
- Ovien pieliin **rst-listat** vähintään 1000 mm korkeudelle, mikäli mahdollista

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki käytävän mitoituksesta ja ovien avautumissuunnasta.

Alla esimerkki käsijohteiden päättymisestä ennen oviaukkoa; Etäisyys oveen on riittävä, ja käsijohteiden päätyminen on merkitty kaareutuvalla muodolla. (Kuva: Verna Isomursu)

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 33

RT 09-10884, s. 8

Könkkölä 2003, s. 23

Valittavaan ateriapalveluratkaisuun vaikuttavat asuinkohteen koko ja sijainti sekä asukkaiden tuen ja palvelun tarve. Joissain tapauksissa kohteeseen voidaan toimittaa aterioita myös lähistöllä sijaitsevasta, valmistuskeittiöllisestä palveluntarjoajan asuinkohteesta. Mikäli kyseessä on osaksi tavallista rakentamista integroitu asuntoryhmä, voi käytettävissä olevien yhteistilojen määrä olla rajallinen. Myös tämä vaikuttaa siihen, millä tavalla ateriapalvelu kannattaa toteuttaa.

”Kokeneen keittiösuunnittelijan käyttö on suositeltavaa sekä kotikeittiömitoitukseen että laitoskeittiömitoitukseen perustuvan keittiön suunnittelussa.”
(Viitala ym. 2007, s- 52)

RUOANVALMISTUS JA RUOKAILUTILAT

Asukkaalla on oltava halutessaan mahdollisuus ateriapalveluun.

Vaihtoehtoina ateriapalvelun järjestämiseksi ovat **valmistuskeittiö, tarjoilukeittiö ja valmiiden aterioiden tilaaminen** ulkopuoliselta toimittajalta, jolloin erillisiä keittiötiloja ei tarvita.

Valmistuskeittiön ja tarjoilukeittiön yhteydessä on lähtökohtaisesti **erillinen ruokasali**. Mikäli erillistä ruokailutilaa ei ole varattu, on ryhmätilan oltava käytettävissä myös ruokailua varten. Tämä koskee ensisijaisesti vain pienempiä yksiköitä, ja on huomioitava tilan mitoituksessa ja jaettavuudessa.

Valittava ratkaisu päätetään tapauskohtaisesti: Valintaan vaikuttavat sekä yksikön koko että tulevien asukkaiden palveluntarve.

Ruoanvalmistustiloista on olemassa myös erillinen, tarkempi ohjeistus. Siinä esitetään vaihtoehtoja palvelu- ja valmistuskeittiöksi erikokoisissa yksiköissä. Tässä ohjeessa esitetyt esimerkkitalat toimivat lähtökohtana tilojen varustelulle ja mitoitukselle tiettyä asukasmäärää, mutta **ruoanvalmistustiloista on laadittava aina erillinen, kohdekohtainen suunnitelma.**

Valmistuskeittiö

Esimerkkinä on käytetty 30-40 asukkaan ryhmäkodin valmistuskeittiötä. Valmistuskeittiötä suunniteltaessa on lisäksi aina perehdyttävä erilliseen, **keittiötiloja koskevaan ohjeistukseen.** Ruoanvalmistustilat on **aina suunniteltava kohdekohtaisesti.**

VALMISTUSKEITTIÖN TILAT, n. 55 m²:

- **Katettu lastauslaituri ja oma sisäänkäynti**
- **Laatikkovarasto, n. 3 m²,** kulku suoraan lastauslaiturille
- **Tuulikaappi, n. 3 m²,** sis. altaallisen siivouskomeron 800x600x1800 mm
- **WC-tila n. 2,5 m²,** henkilöstöä varten
- **Kylmiö n. 4,5 m²**
- **Työskentelytila n. 42 m²**

Damico Palvelut 2015

Palvelukeittiö

Esimerkkinä on käytetty 15 asukkaan ryhmäkodin palvelukeittiötä. Palvelukeittiöt on kuitenkin **suunniteltava aina kohdekohtaisesti.**

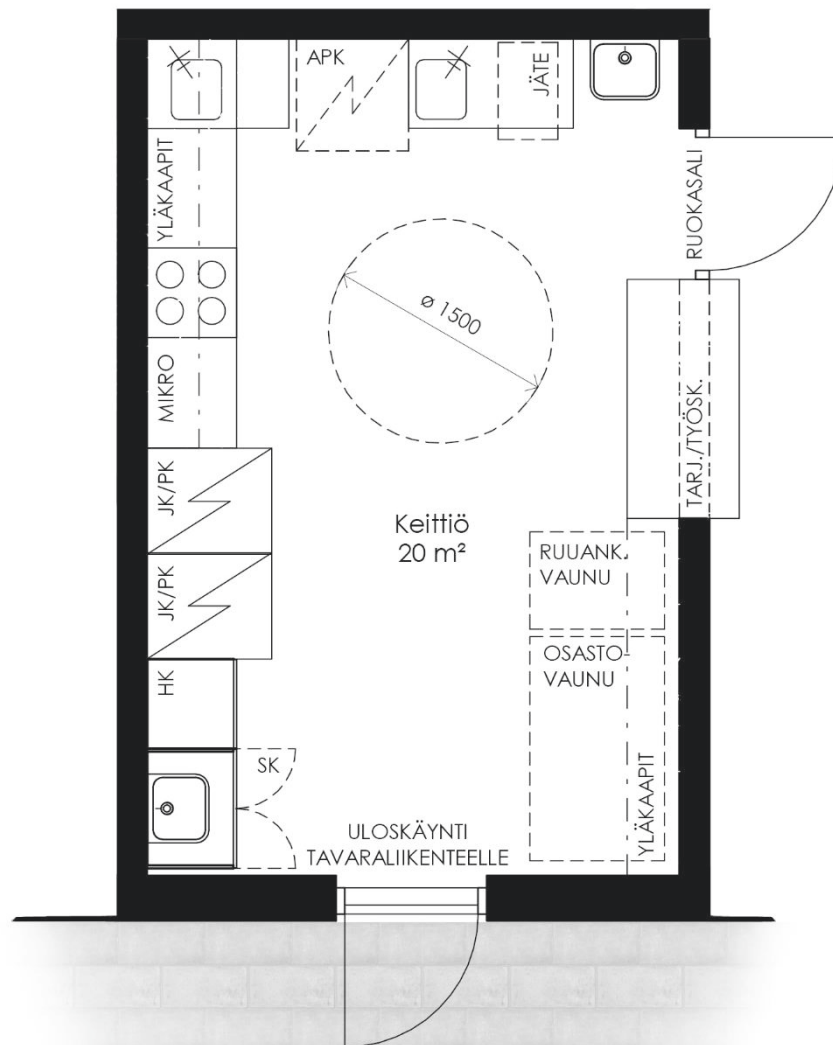
Damico Palvelut 2015

VARUSTEET:

- **Jääkaappi 600 l** ammattikeittiömalli
- **Jääkaappi-pakastin -yhdistelmä**, ammattikeittiömalli
- **Säilytystilaa** (rst-laatikosto ja kaappitilaa) vähintään 600 mm
- **Liesi-uuniyhdistelmä** huuvalla
- **Mikro** min. 1200 W, hylly kannattimilla h= 1600 mm
- **Rst-allaspöytä** syvyys 650 mm, korkeus 850 mm, alla ritilähylly
- **Rst-ylähyllyä** kannattimilla ja säätökiskolla (allaspöydän, purkupöydän sekä kori- ja ruoankuljetusvaunuvarausten yläpuolella)
- **Kupumallinen astianpesukone** huuvalla
- **Esipesupöytä** pöytäkiinnitteisellä esipesusuihkulla, sakka-astialla ja paloventtiilillä, esim. 1100x600x850mm, oikealla vapaata tilaa jätevaunulle
- **Siivouskomero** altaalla, mitat n. 800 x 600x1800 mm
- **Käsienpesuallas** sekoittajalla

TILAVARAUKSET:

- **Ruoankuljetusvaunu**
- **Korivaunu** kahdeksalle korille, kaksi pyöristä lukittavia
- **Termoskeitin** (tilaa esim. rst-allaspöydällä)
- **Jätevaunu**, kaksi pyöristä lukittavia, muovinen astia
- **Osastovaunu** kuumennus- ja jääkaappitoiminnolla, mitat noin 1500 x 900 x 1400 mm

PALVELUKEITTIÖ, 1:50

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki 15 hengen ryhmäkodin palvelukeittiöstä. Lopullinen keittiöratkaisu suunnitellaan ja mitoitetaan kuitenkin aina tapauskohtaisesti, sillä ateriapalvelun toteutustapaan vaikuttavat asukasmäärän lisäksi myös monet muut tekijät.

Vaikka kyseinen tila ei ole lähtökohtaisesti asukkaiden käytössä hygieniasyistä johtuen, on sen mitoittamiseen käytetty 1500 millimetrin pyörähdysympyrää, sillä esimerkiksi ruuankuljetus- ja osastovaunujen liikuttelu tilassa vaatii verrattain väljää mitoitusta.

Ympäristöministeriön viisi kehitysvammaisten asuinyksikköä kattaneessa selvityksessä ilmeni ongelmia ruokailutilojen riittävydessä: Kalustetussa tilassa ei mahtunut liikkumaan apuvälineiden kanssa, ja asukkaiden ruokailua jouduttiin jakamaan vuoroihin tilojen liian pienen mitoituksen takia. (Viitala ym. 2007, s. 34)

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki 15 asunnon asuinyksikön ruokasalista ja sen liittymisestä muihin yleisiin tiloihin. Tilassa on selkeä alue ruoan jakelua varten, ja tilaa kaikkien asukkaiden yhtäaikaista ruokailua varten.

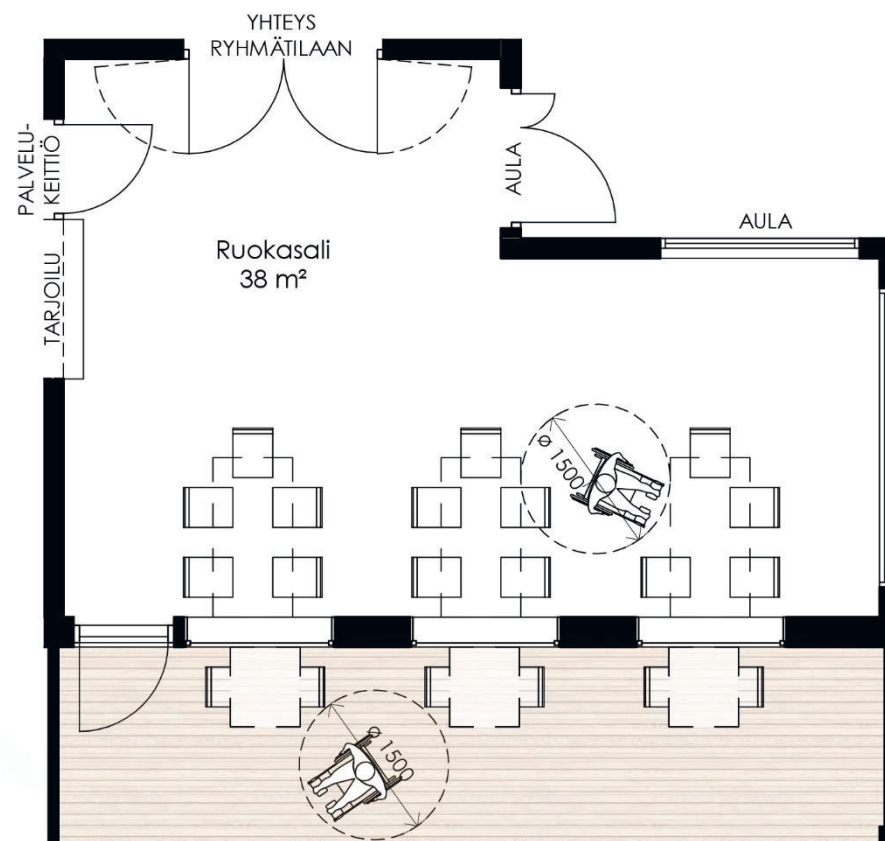
Myös pöytien väliset tilat on mitoitettu 1500 millimetrin pyörähdysympyrälle, sillä tilassa voi olla useita apuvälineitä tarvitsevia käyttäjiä samaan aikaan.

Ruokasali

Ohjeellinen pinta-ala vähintään 2-3 m² / asukas, tarvittaessa enemmän. Asukkaiden on mahdollista liikkumaan tilassa sujuvasti apuvälineineen.

Ruokasalin on hyvä olla kodikas ja viihtyisä: Sävymaailmalla ja materiaaleilla voidaan lisätä kodikkuuden tuntua.

Ruokasalin käyttöön tuo joustavuutta, mikäli siitä on yhteys ryhmätiloihin. Tällöin erilaisissa erikoistilanteissa voidaan tiloja yhdistää. Tämä on tarpeen erityisesti silloin, jos ruokasalia ei ole mitoitettu kaikkien asukkaiden yhtäaikaiseen ateriointiin. Ruokailutila on kuitenkin hyvä olla rauhoitettavissa ryhmätiloista ja kulkutiloista esimerkiksi ovin.

RUOKASALI, 1:75

YHTEISTILAT

Yhteistilojen määrä riippuu pitkälti asumismuodosta ja asukkaiden toimintakyvystä.

Useimmiten yhteistiloja on sitä enemmän, mitä pienemmät ja suppeammin varustellut asukkaiden henkilökohtaiset tilat ovat, ja jos asuminen on ryhmämuotoista.

Kaikkien yhteistilojen on oltava esteettömiä ja loogisia.

Kodinomaisuus on yhteistiloissa tärkeää, ja sitä voidaan luoda värityksellä, materiaaleilla ja sisustuksella. **Ylisuuret tilat luovat helposti laitospaisen vaikutelman.** Mahdollisuus suurten yhteiskäyttöisten oleskelutilojen jakamiseen erilaisin kevyin ratkaisuin joustavoittaa niiden käyttöä tarvittaessa.

Myös kalustuksella voidaan vaikuttaa kodikkuuden tuntuun.

Suomen ympäristöministeriön teettämässä selvityksessä kehitysvammaisten asuin-yksiköiden yhteistiloja käytettiin kaikenlaisiin asumiseen liittyviin toimintoihin, kuten yhteiseen oleskeluun, pelien pelaamiseen sekä tv:n katsomiseen. Oleskelutiloissa tuli voida jakautua useampaan seurustelu- tai toimintaryhmään, mitä mahdollisuus jakaa tila tarvittaessa palvelee. Mitoitus ja tilojen jäsentäminen mainittiin myös keinoina laitospaisuuden välttämiseen. (Viitala ym. 2007, s.40, 51)

Esimerkkinä ryhmätilan muokattavuudesta voidaan käyttää tilannetta, jossa osaksi tavanomaista asuntokantaa toteutettavassa asuntoryhmässä yhteistila on sijoitettu yhteen asunnoista (ks. s. 40-42, vaihtoehto 2). Tällöin tila on tarvittaessa palautettavissa asutokäyttöön mikäli palvelutoiminta kohteessa lakkaa.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 43

Oleskelu- ja ryhmätilat

Asukkaiden oleskeluun ja yhteistoimintaan tarkoitettun **ryhmätilan tulee olla mahdollisimman monikäyttöinen** ja sovelluttava sellaisenaan monenlaiseen toimintaan.

Varsinkin kohteissa, jotka eivät ole pelkästään palveluntarjoajan käytössä, ryhmätilan on oltava tarvittaessa **helposti muokattavissa muuhun käyttöön**, kuten asunnoksi.

Tilojen on **sovelluttava sekä tilaisuuksien järjestämiseen että asukkaiden yhteiseen toimintaan** ja vapaa-ajan viettoon.

Mikäli yhteiset oleskelutilat ovat suuret, **tilan jakaminen** esimerkiksi taittoseinällä lisää sen käyttövaihtoehtoja.

Ryhmätilan yhteydessä voi olla **aktivointikeittiö**, joka on tarvittaessa rajattavissa tai suljettavissa.

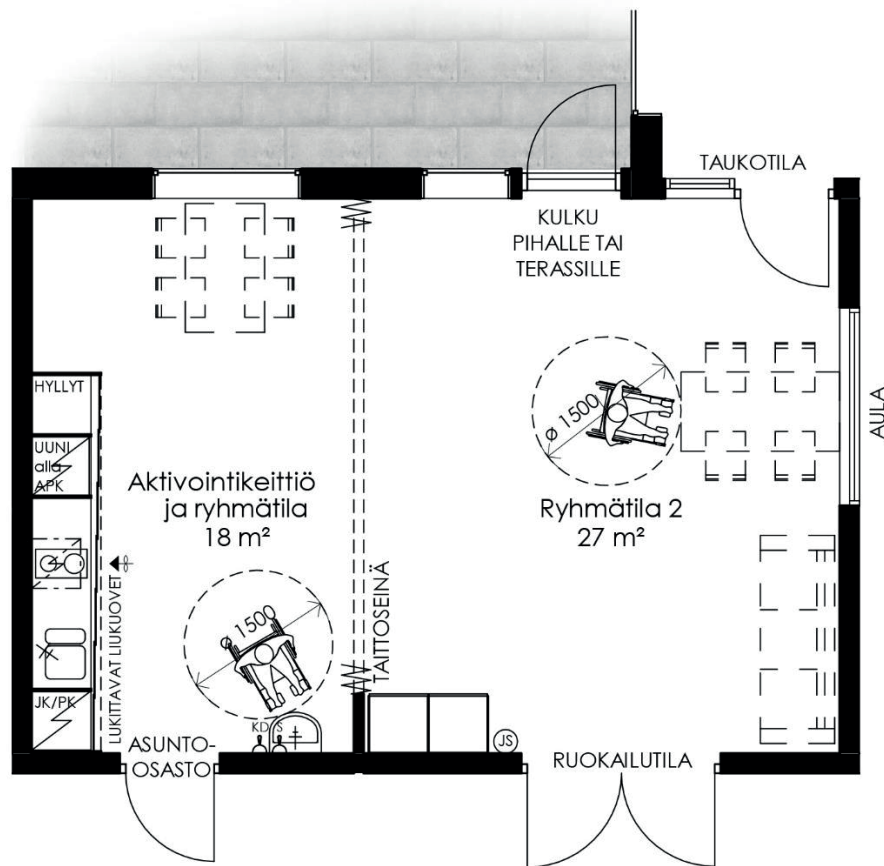
Lisäksi **ryhmätilojen yhteydessä voi olla myös henkilökunnan tiloja**:

- Pienissä yksiköissä voi olla monitoimitila, jossa aktivointikeittiö toimii myös henkilökunnan käytössä ja ryhmätila on samalla henkilökunnan taukotilaa. Tällöin henkilökunnan vetäytymiseen on oltava mahdollisuus esimerkiksi toimistotilojen yhteydessä.
- Henkilökunnan toimistot voivat myös avautua ryhmätilaan, jolloin sekä väliseinien että ovien ääneneristykseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Mikäli ryhmätila on asukkaiden tai henkilökunnan käytössä myös öisin, **tulee valaistuksen olla himmennettävissä**.

VARUSTEET:

- **Käsijohteet**
- **Törmäyssuojat**
- **Suojaistat** ulkonurkkiin
- **Pesuallas** peilillä sekä saippua- ja käsidesiannostelijoilla
- **Jauhesammutin** 6 kg

RYHMÄTILA, 1:75

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki ryhmätilasta, jonka yhteydessä on liukuovin suljettava aktivointikeittiö. Tila on tarvittaessa rajattavissa kahteen osaan, joista toiseen on kulku suoraan yhdestä asunto-osastoista. Tämä osa tilaa voidaan tarvittaessa erottaa vain kyseisten asuntojen asukkaiden käyttöön, tai kulkea molempiin osiin keskusaulan kautta. Tilasta on myös yhteys ulko-oleskelualueelle sekä henkilökunnan taukotilaan, josta on myös näköyhteys ryhmätilaan sisäikkunan kautta.

Alla toteutettu esimerkki yhdistetystä ryhmä- ja ruokailutilasta: Mitoitus on riittävän väljä myös apuvälineitä käyttäville asukkaille, ja tilan yhteydestä on kulku katetulle oleskeluterassille. (Kuva: Verna Isomursu)

Aktivointi- ja yhteiskeittiö

Aktivointikeittiö on tarkoitettu asukkaiden käyttöön sekä ohjatusti että joissain tapauksissa myös omatoimisesti.

Keittiö sijaitsee ryhmätilan yhteydessä, mutta on **suljettavissa esimerkiksi liukuovella**.

Tilan mitoitus riippuu yksikön koosta ja tilaa käyttävistä asukkaista.

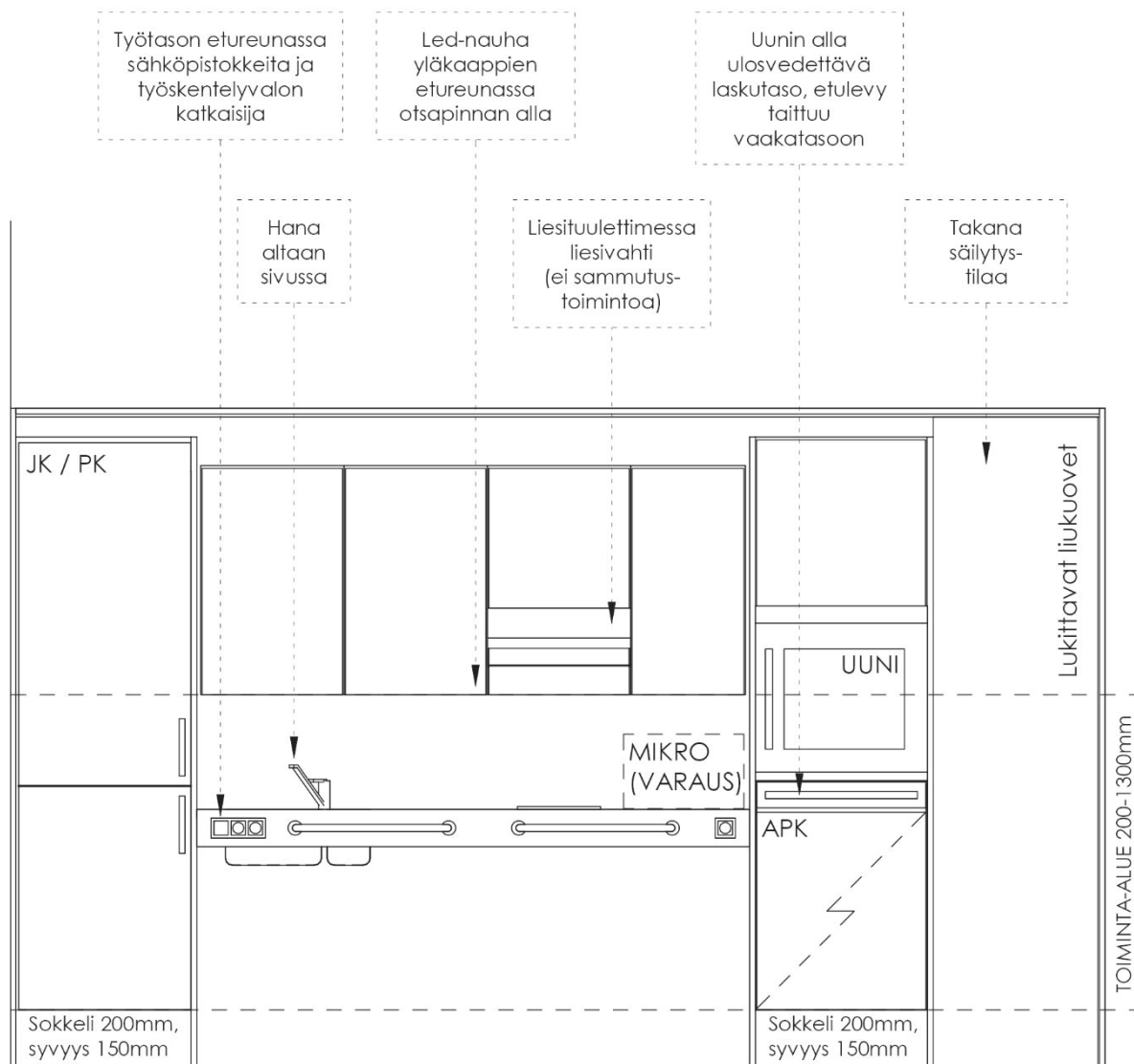
Koneet ja säilytyskalusteet sijaitsevat pääsääntöisesti korkeudella 200-1300 mm, korkeammalle vain harvoin käytettävien tarvikkeiden säilytystä.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 43

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

VARUSTEET:

- **Astianpesukone**
- **Liesitaso**, ei hipaisu/kosketusnäppäimiä
- **Liesituuletin** liesivahdilla, ei sammutustoimintoa
- **Jääkaappipakastin**
- **Uuni**, sivusaranoitu ja asennettu kalusteeseen, korkeus 730-900mm, uunin alle **esiin vedettävä aputaso**, jonka etureunan peitelevy on taitettavissa vaakatasoon
- **Mikroaaltouuni**, mikäli uuni ei ole yhdistelmäuuni
- **Säilytyskalusteet** lukittavia, esimerkiksi suoratelkilukko
- **Korkeussäädettävät työtasot** tai tasoja eri korkeudella, työskentelyalue välillä 700-900mm, alla vapaata jalkatilaa
- **Kalusteiden sokkelikorkeus 200mm**, sokkelin sisäänveto 150mm

AKTIVOINTIKEITTIÖ, 1:25

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki aktivointikeittiöstä. Toteutettava keittiöratkaisu sekä -mitoitus riippuu sekä yksikön koosta että asunnoissa sijaitsevien henkilökohtaisten keittotilojen varustelusta.

Alla kaksi esimerkkiä toteutetuista aktivointikeittiöstä: Ylempi on verrattain väljä mutta pyörätuolista käsin vaikeasti käytettävissä oleva yhteiskeittiö kohteessa, jossa on sekä tavallisia että asuntoryhmään kuuluvia erityisasuntoja, alempi taas korkeussäädettävä alakaapiton aktivointikeittiö ryhmämukaisen asumisen kohteessa. (Kuvat: Verna Isomursu)

Kehitysvammaisten asuinkohteiden vertailussa saunatilojen toimivuudessa merkittäviksi tekijöiksi nousivat riittävä mitoitus, helppo puhdistettavuus (jota edesauttoi esimerkiksi lauteiden ylösnostomahdollisuus) sekä suihkujen, hanojen, pesuainekorien ja muiden toimintojen sijoittaminen peseytyjän ulottuville. (Viitala ym. 2007, s. 53)

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Alla kuvassa esimerkki löylyhuoneesta, jonka käsijohteen metalliosat on jouduttu jälkikäteen päällystämään kuumenemisen vuoksi. (Kuva: Verna Isomursu)

Könkkölä 2003, s.66

Sauna- ja pesutilat

Saunaosasto koostuu pukuhuoneesta ja sen yhteydessä olevasta WC-tilasta sekä pesuhuoneesta ja löylyhuoneesta.

Kaikkien tilojen on oltava **esteettömiä**, samoin kulun niiden välillä: Ei esimerkiksi liikkumista vaikeuttavia kynnyksiä, kulun tilasta on toiseen oltava toiseen helppoa ja loogista.

Kynnyksettömissä märkätiloissa on **kiinnitettävä erityishuomiota vedenpoistoon**, esimerkiksi riittävällä lattiakaivojen määrällä ja sijoittamalla oviaukon yhteyteen kynnyskaivo.

Sekä puku- että pesutila **mitoitetaan lähtökohtaisesti kahdelle pyörätuolin käyttäjälle samanaikaisesti**, löylyhuone kahdelle pyörätuolille/neljälle henkilölle. Mikäli rakennuksessa on myös tavallisia asuntoja, voidaan tilojen mitoitus suunnitella tapauskohtaisesti, mutta siten että tilat ovat pyörätuolilla saavutettavissa.

Kaikissa saunaosaston ovissa on tavanomaisen kahvan lisäksi sisä- ja saranapuolella vaakasuuntainen lankavedin 800 mm korkeudella, löylyhuoneessa lankavetimen on oltava puuta.

MATERIAALIT:

- **Lattiamateriaalit** turvallisia ja märkänäkin luistamattomia
- **Puku- ja löylyhuoneen seinät** lämpökäsiteltyä paneelia
- **WC:n ja pesuhuoneen seinät** laatoitettu
- **Tukikaiteiden ja WC:n varusteiden** erotuttava seinäpinnasta
- **Löylyhuoneen materiaalit** kuumenemattomia ja turvallisia

PUKuhuoneen varusteet:

- **Tukikaiteet**, saumattomat ja antibakteeriset
- **Penkki**, esimerkiksi tervaleppää
- **Seinähylly**, esimerkiksi tervaleppää, syvyys 300 mm
- **Vaatekoukkuja** minimissään 6kpl kahdelle korkeudelle, h= 1100 mm ja h= 1600 mm
- **Peili**, alareuna h= 350 mm
- **Käsidesiannostelija**, h= 1100 mm

Pesuhuoneen varusteet:

- **Tukikaiteet ja tukikahvat**, saumattomat ja antibakteeriset, sijoitettu siten että niihin tukeutuen on mahdollista liikkua kaikkialla tilassa
- **Suihkutankona toimiva L-tukikahva** 440x1200 mm, **2 kpl**, saumattomat ja antiabakteeriset
- **Suihkuistuin 2 kpl**, korkeussäädettävä sivutuilla
- **Pesuainekori 2 kpl**, h= 900-1100 mm, saavutettavissa suihkuistuilta
- **Saippua- ja käsidesiannostelijat**, h= 1100 mm
- **4-koukkuinen pyyhekoukusto 2 kpl**, h= 1100 mm ja h= 1600 mm
- **Kepinpidike 2 kpl**, h= 850 mm, toimintojen välittömään läheisyyteen
- **Löylyneittopainike**, h= 850-1100 mm

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 49

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 49

Varusteiden, kuten pesuainekorien ja kepinpidikkeiden, tulee olla saavutettavissa sekä istuvasta että seisovasta asennosta. Löylyneittopainikkeet on hyvä olla sekä löylyhuoneessa saunojaa varten että pesuhuoneessa peseytymisessä avustavaa henkilökuntaa varten.

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

LÖYLYHUONEEN VARUSTEET:

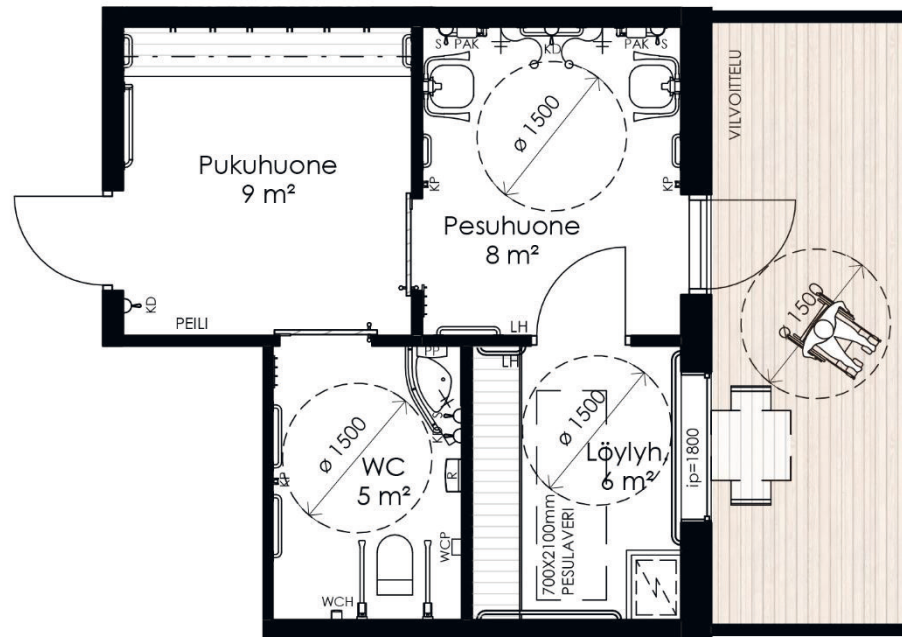
- **Tukikaiteet**, esimerkiksi tervaleppää
- **Lauteet**, esimerkiksi tervaleppää, matala malli h= 500 mm, nostettavissa ja lukittavissa seinälle
- **Kiuas, matalalta lämmittävä**, malli saunan mitoituksen mukaan
- **Kiertoilmajärjestelmä**
- **Automatisoitu löylynheitto**, painike h= 850-1100mm, ja helposti saavutettavissa lauteilta sekä suihkuistuimelta

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 49

WC:N VARUSTEET:

- **Pesuallas** antibakteerisella tukikaiteella, korkeussäädettävä
- **Peili** pesualtaan yläpuolella, alareuna h= 900mm, yläreunan minimikorkeus 2000 mm
- **Paperipyyheannostelija**, h= 1100 mm
- **Saippua- ja käsidesiannostelijat**, maksimikorkeus 1100 mm
- **Kiinteä roskakori**, ei kannellista jalkapoljinmallia
- **4-koukkuinen koukusto 2 kpl**, h= 1100 mm ja h= 1600 mm
- **Tukikahvat**, saumattomat ja antibakteeriset
- **Kepinpidike, h= 900 mm**, tukikahvan läheisyydessä jotta siirtyminen keppiavusteisesta liikkumisesta tukikahvan ääreen on sujuvaa
- **WC-harjateline**, seinäkiinnitteinen
- **Bidee-suihku**, saavutettavissa WC-istuimelta

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

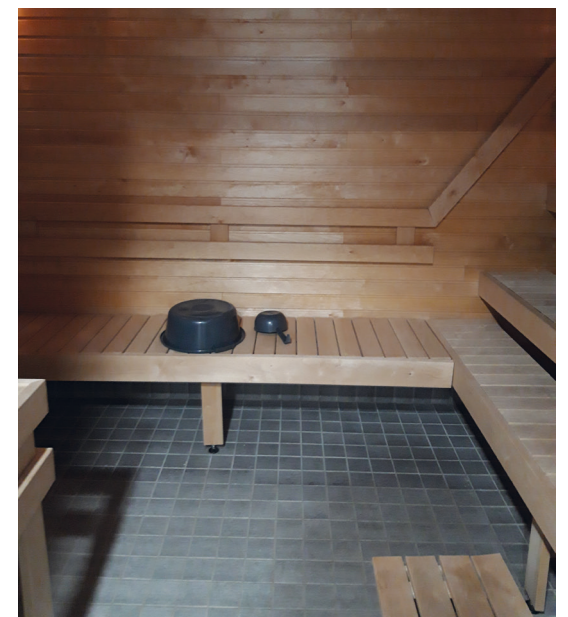

SAUNATILAT, 1:75

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki saunatiloista: Tilat on mitoitettu sekä suihkupyörätuolia että pesulaveria ajatellen, ja tiloista on suora yhteys rauhalliselle ulkoterrassille vilvoittelemaan.

Alla esimerkki löylyhuoneesta kohteessa, jossa on sekä asuntoryhmään kuuluvia erityisasuntoja että tavallisia asuntoja: matalat lauteet on sijoitettu löylyhuoneen yhdelle sivulle, tavanomaiset matalat ja korkeat lauteet toiselle. (Kuva: Verna Isomursu)

Pyykkituvan sijainnin valinnassa ja rakenteissa on hyvä huomoida asukkaiden mahdollinen meluherkkyys siten, että koneiden aiheuttama ääni on mahdollisimman vähän häiriöksi. Mitoituksen on oltava riittävä pesukoneelle, kuivausrummulle, vaatteiden silitämiselle sekä pyykkikorien ja muiden tarvikkeiden laskemiselle. (Ståhlberg 2001, s. 118) Myös erillinen kuivaushuone on nähty tarpeelliseksi, mikäli kohteen asukasmäärä on suurempi, 10 tai enemmän. (Viitala ym. 2007, s. 54)

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 47

Pyykkitupa ja kuivaushuone

Pyykkihuoltotilojen mitoitus on esteetön ja käyttäjämäärien mukainen, pesutuvassa vähintään n. 10 m². Myös varustemitoituksessa on otettava huomioon käyttäjämäärät.

Ovessa on **joko automaattinen avausjärjestelmä tai saranapuolella vaakasuuntainen lankavedin.**

Tilan **ääneneristys on huomioitava**, jotta tilasta kantautuva ääni ei häiritse asukkaita. Käytävän oven ääniluokka on vähintään dB 35, seinien oltava dB48. Lisäksi tilan sijainnissa ja materiaaleissa on huomioitava mahdollisten runkoäänien minimointi.

Tilojen **pintamateriaalien on oltava helposti puhtaana pidettäviä ja kestäviä.** Seinät laatoitetaan vähintään 1800 mm korkeuteen asti.

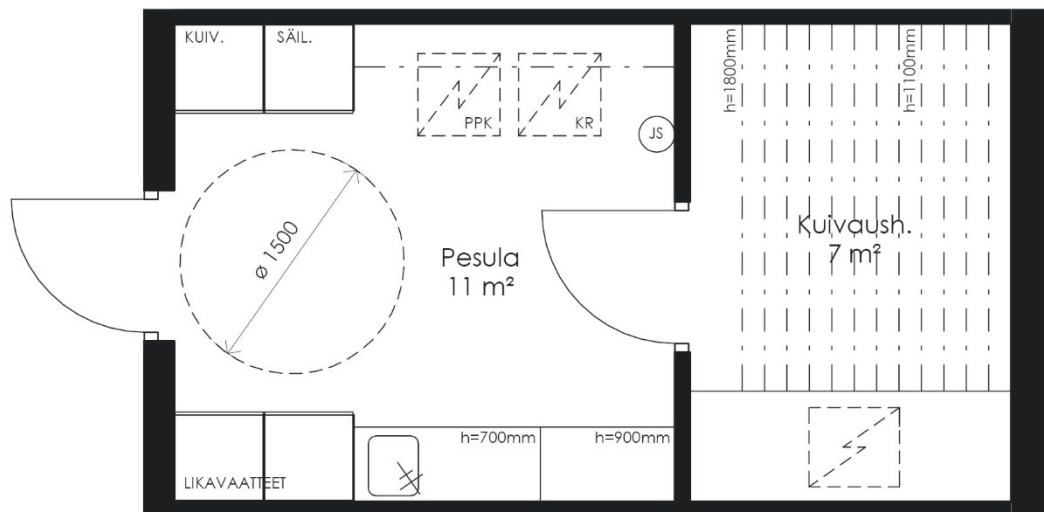
Pesulalaitteiden sijoitus ja tilojen ominaisuudet (esimerkiksi viemäröinti) toteutetaan **valmistajan ohjeiden mukaan.**

PYYKKITUVAN VARUSTEET, esimerkki:

- **Työtasot** kahdella korkeudella, 700 mm ja 900 mm
- **Rst-allas** ja hana alemmalla tasolla, pyörätuolin mahdolluttava tason alle
- **Likavaatekaappi**, leveys 1200 mm, liitetty suoraan poistoilmakanavaan
- **Rst-hyllyjärjestelmä**, tasojen korkeudet säädettävissä
- **Pesukone** n. 7 kg, nukka-altaalla ja avojalustalla
- **Kuivausrumpu** n. 7 kg, avojalustalla
- **Kuivauskaappi**, leveys vähintään 600 mm
- **Jauhesammutin** 6 kg

KUIVAUSHUONEEN VARUSTEET:

- **Ilmankuivain**, valinta ja mitoitus tilan mukaan
- **Pyykkinarut** h= 1800 mm, osa naruista lähellä seinustaa h= 1100 mm

Pyykkitupa ja kuivaushuone, 1:50

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki pesulasta ja kuivaushuoneesta. Tilojen mitoitus on esteetön apuvälineiden kanssa liikkuville, ja työskentelytasoja on kahdella korkeudella. Osa kuivaushuoneen pyykkinaruista seinän vierustalla on 1100 millimetrin korkeudella pyörätuolilla liikkuvia varten.

Ympäristöministeriön teettämässä kehitysvammaisten asuinyksiköiden arvioinnissa kaikissa tutkituissa kohteissa työtilojen työrauhan puute koettiin ongelmaksi. Myös riittämättömät, huonosti ääneneristetyt pukuhuone-tilat sekä erillisten henkilökunnan lepotilojen puute nähtiin kohteissa ongelmana. Toisaalta työpajakeskusteluissa nousi esiin ajatus, että työn teon painottuminen asukkaiden keskelle ja heidän koteihinsa ei edellytä henkilökunnalle erillistä taukotilaa ainakaan pienissä 5-8 hengen asumisyksiköissä. (Viitala ym. 2007, s. 36-37, 42)

HENKILÖKUNNAN TILAT

Myös henkilökunnan tilojen tulee olla asukkaiden saavutettavissa ja esteettömät, poikkeuksena henkilökunnan sosiaalitila jonka ei tarvitse olla asukkaiden saavutettavissa.

Tilat **mitoitetaan henkilökuntatarpeen mukaan**, ja mieluummin siten että tarpeen muuttuessa tilojen käyttötarkoitusta voi muuttaa.

Pienissä yksiköissä tiloja voi perustelluista syistä myös yhdistellä:

- Asukkaiden ryhmätila ja aktivointikeittiö voivat palvella tarvittaessa myös henkilökunnan taukotilana
- Erityistapauksissa henkilökunnan taukotilaa voidaan käyttää myös avotoimistona. Tällöin toiminnot on eriytetty tilan sisällä sijoittelulla ja kalustuksella ja on varmistettava mahdollisuus myös työskentelyyn rauhallisessa, ääneneristetyssä tilassa esimerkiksi yksityisyyttä vaativien puhelinkeskustelujen aikana.

Myös henkilökunnan tilat on lähtökohtaisesti **varustettava automaattisella sammutusjärjestelmällä**.

Toimisto- ja työtilat

Lähtökohtana on, että jokaisen yksikön johtajalla on **oma työhuone tai työtila, joka on lukittavissa, ääneneristetty ja kooltaan riittävä** työpisteelle, lukolliselle säilytyskalusteelle ja minimissään kahden henkilön yksityisiin keskusteluihin. Tila **voi olla erillinen huone tai rajavissa muista toimistopisteistä** esimerkiksi ääneneristetyllä taitto- tai liukuovella.

Tämän **lisäksi useissa yksiköissä tarvitaan 1-2 työpistettä**, lähtökohtaisesti sähköisesti korkeussäädettäviä työpöytiä. Ne voivat sijaita samassa tilassa, mutta tällöin on suositeltavaa olla erillinen vetäytymistila esimerkiksi yksityisiä keskusteluja ja puheluita varten.

Joissakin yksiköissä on oltava lisäksi erillinen työnohjaustila, joka sisältää yhden henkilön työpisteen. Tilan pitää olla henkilökunnan helposti saavutettavissa, mutta rauhallinen työtila.

Kaikkien toimistotilojen on oltava rauhallisia ja sovelluttava myös yksityisiin keskusteluihin, eli ääneneristykseen on oltava riittävä (seinien ääneneristävyys dB48, oven dB35).

Jos koko rakennus on palveluntarjoajan käytössä, sijoitetaan **toimisto sisäänkäyntiaulan yhteyteen**, muuten esimerkiksi **yhteistilojen yhteyteen**. Mikäli toimisto on aulatilojen yhteydessä, voi tilojen välillä olla ikkuna.

Tilan valaistuksen tulee olla riittävä, tasainen ja häikäisemätön, lähtökohtaisesti vähintään 500lx, ja jos toimistotila on ympärivuorokautisessa käytössä, tulee valaistuksen olla myös himmennettävissä. Tarvittaessa käytetään täydentävää kohdevalaistusta.

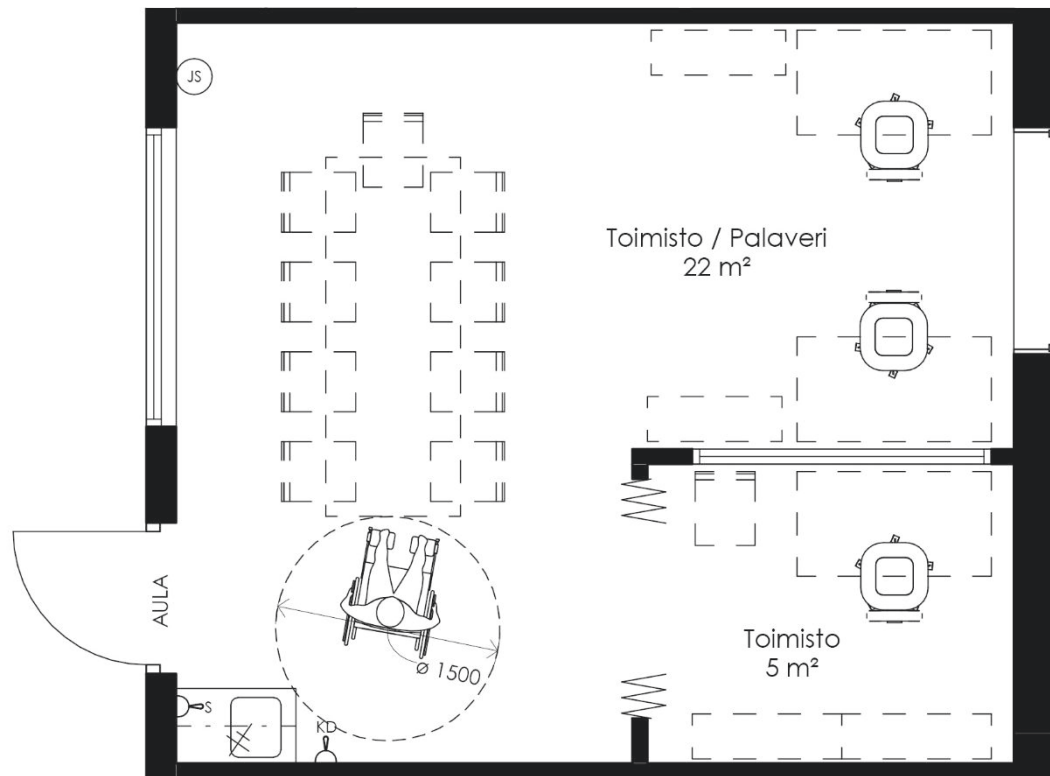
"Asumisyksikön vastaava johtaja tarvitsee erillisen, äänieristetyn työtilan kirjallisia töitä ja puhelinkeskusteluja varten. Tilan kautta ei pidä järjestää läpikulkua muihin tiloihin, ja tila on voitava eristää muista tiloista ja äänistä esimerkiksi sulkemalla ovi". (Viitala ym. 2007, s. 58)

TOIMISTOTILAN VARUSTEET:

- **Käsienpesuallas** allaskaapilla
- **Peilikaappi** valaisimella ja pistorasialla
- **Saippua- ja käsidesiannostelijat**
- **Jauhesammutin** 6 kg
- **Lukittavaa säilytystilaa**, kaappeja tai laatikostoja
- **Työpisteitä** 1-3 kpl, määrä tilojen ryhmittelyn ja yksikön koon mukaan

HILKKA-TYÖNOHJAUSTILA:

- **Ei kaikissa kohteissa**
- **Yksi työpiste ja vähintään yksi istuin** työnohjaukseen tuleville
- **Henkilökunnan helposti saavutettavissa**, käynti esimerkiksi aulatiloista
- Mikäli henkilökunnalla on erilliset taukotilat, toinen käyntiovi mahdollisuuksien mukaan taukotilojen ja hilkka-huoneen välille
- Pohjakaavio esitetty taukotilan yhteydessä (s. 50)

TOIMISTO- JA VERKOSTOPALAVERTILAT, 1:50

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki yhdistetystä toimisto- ja verkostopalaveritilasta. Yksikön johtajan työpiste on erotettavissa muusta tilasta yksityisiä puhelin- ja muita keskusteluja varten. Verkostopalaveriä käytettävä neuvottelupöytä on esteettömästi saavutettavissa myös pyörätuolin ja muiden apuvälineiden käyttäjille.

Palaveritila kalusteineen on mitoitettu siten, että se on myös asukkaiden saavutettavissa.

Taukotilat

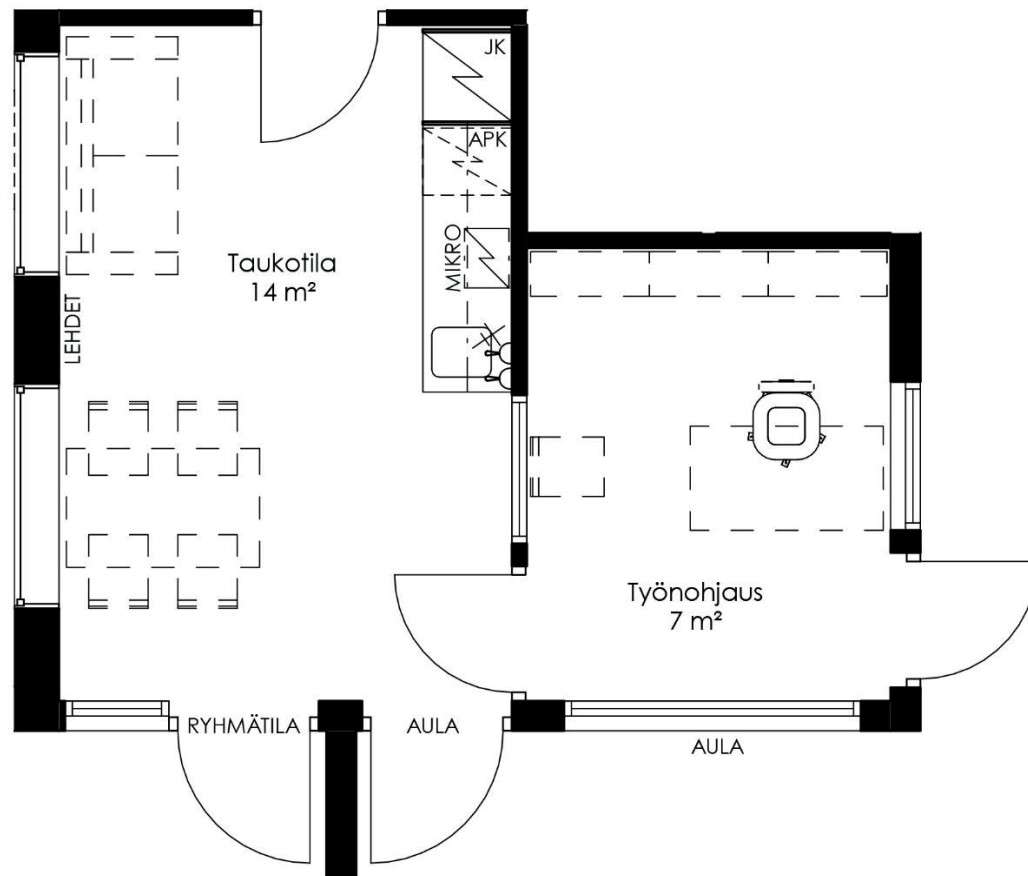
Taukotilan on oltava rauhallinen ja sovelluttava myös yksityisiin keskusteluihin, eli **ääneneristyksen on oltava riittävä** (seinien ääneneristävyys dB48, oven dB35).

Pienissä yksiköissä taukotila voi olla yhdistetty toimistotilaan, jolloin on oltava tilaa erillisille työpisteille ja ruokapöydälle, tai asukkaiden ryhmätilaan. Tällaiset ratkaisut on sovittava aina tapauskohtaisesti, ja niissä on otettava huomioon mahdollisuus luottamuksellisiin keskusteluihin ja rauhalliseen työympäristöön.

Tila on mitoitettava siten, että **kalustetussakin tilassa pystyy liikkumaan pyörätuolilla**.

VARUSTEET:

- **Mikroaaltouuni**
- **Jääkaappi**
- **Pesuallastaso ja käsienpesuallas** jätevaunullisella allaskaapilla
- **Astianpesukone**, leveys 450 mm
- **Alakaapisto ja työtaso** laminaattipinnalla, pituus n. 2000 mm
- **Yläkaapisto**, pituus n. 2000 mm
- **Saippua- ja käsidesiannostelijat**
- **Lehtiteline**
- **Jauhesammutin** 6 kg

TAUKOTILA JA TYÖNOHJAUSPISTE, 1:50

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki henkilökunnan taukotilasta ja sen yhteydessä sijaitsevasta työnohjaustilasta. Työnohjauspiste on saavutettavissa taukotilasta, ja lisäksi sieltä on kulku- ja näköyhteys aulaan. Taukotilasta on myös kulku ryhmätilaan, jolloin henkilökunta voi aterioidessaan olla kontaktissa asukkaiden kanssa niin halutessaan.

RT 94-10969, s.2

*Kartoitettaessa viiden kehitysvammaisten asuinyksikön henkilökunnalle tarkoitettuja pukuhuonetiloja ja niihin liittyviä tarpeita, nousivat esiin erityisesti erilliset pukuhuonetilat miehille ja naisille sekä peseytymismahdollisuus, jota pidettiin tärkeänä.
(Viitala ym. 2007, s. 37)*

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 51

Sosiaalitilat

Sosiaalitilat on mitoitettava yksikön koon mukaan, **ohjeellinen ala on 0,8 neliometriä / työntekijä**. Sosiaalitiloissa on huomioitava myös työvaatehuollon vaatima tila.

Miehille ja naisille varataan erilliset pukuhuoneet, tai pukukopit ja vaatesäilytystilat sijoitetaan erikseen. Jälkimmäinen on joustavampi ratkaisu henkilökunnan sukupuolijakauman muutoksiin. Sukupuolijakauma vaihtelee kohteittain, mutta useimmiten naisia on työntekijöistä valtaosa.

Pukukaappien sopiva määrä on n. 1 / työntekijä, työntekijämäärään vaikuttavia tekijöitä ovat asuntojen määrä ja asukkaiden tuen tarve.

Pesuhuone ja WC voidaan yhdistää pienemmissä yksiköissä tarvittaessa samaan tilaan.

PUKHUHUONEEN VARUSTEET:

- **Pukukaapit penkillä** (Z-kaapit)
- **Peili**
- **Käsidesiannostelija**, h= 1200 mm
- **Säilytystilaa** likaisille ja puhtaille työvaatteille

LISÄKSI TARVITTAESSA:

- **Käsienpesuallas saippua-annostelijalla**
- **Kuivauskaappi** vaatteille

PESUHUONEEN VARUSTEET:

- **Suihkuhana**
- **Suihkukahva** ja seinäteline korkeussäädöllä
- **Saippuahylly**, h= 1100 mm
- **4-koukkuinen pyyhekoukusto**, h= 1600 mm

WC:N VARUSTEET:

- **Pesuallastaso ja käsienspesuallas** allaskaapilla
- **Peilikaappi** valaisimella ja pistorasialla
- **Saippua- ja käsidesiannostelijat**
- **4-koukkuinen pyyhekoukusto**, h= 1600 mm
- **WC-istuin**
- **Kiinteä roskakori**, seinäkiinnitteinen
- **WC-harjateline**, seinäkiinnitteinen
- **Bidee-suihku**, saavutettavissa WC-istuimelta

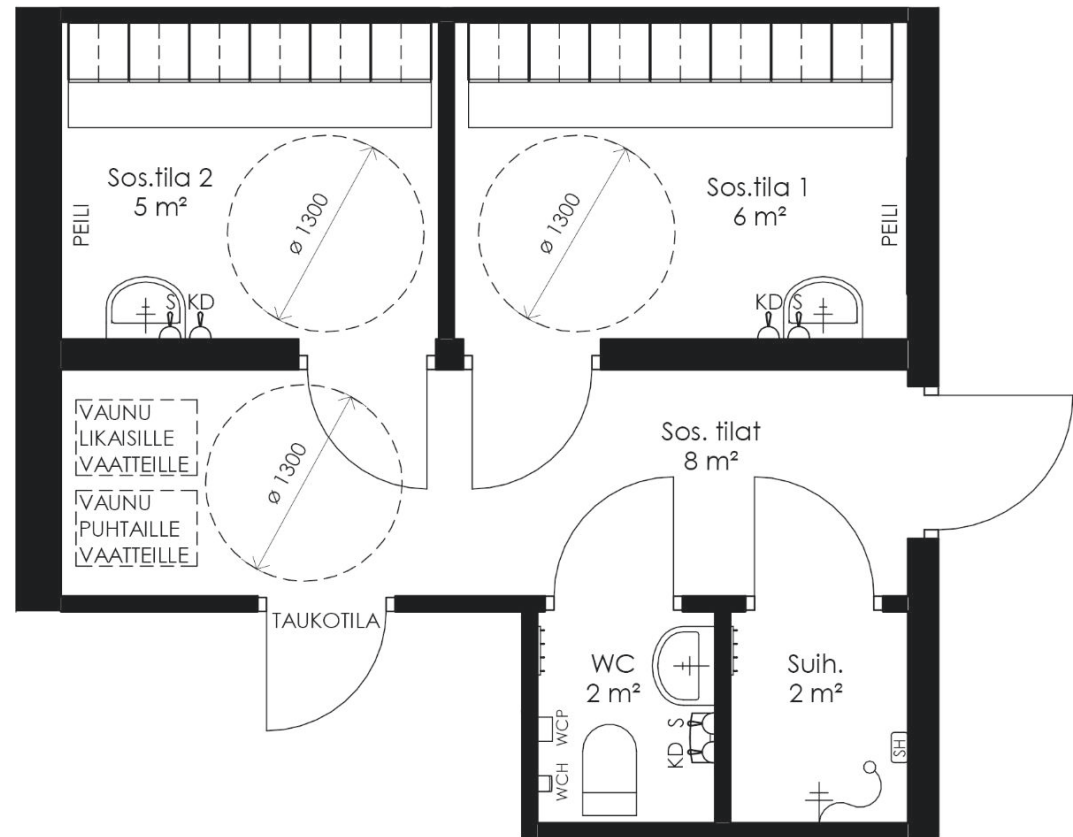
Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 51

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 51

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki sosiaalitulakokonaisuudesta, jossa on miehille ja naisille erilliset pukutilat. Työvaatevaunut on sijoitettu eräänlaiseen yhteiseen eteistilaan, josta on käynti taukotilaan ja käytävään. Samasta eteistilasta on kulku erillisiin WC- ja pesutiloihin. Tämä mahdollistaa tilojen samanaikaisen käytön, joka on nähty tärkeänä esimerkiksi ympäristöministeriön kehitysvammaisten asuinkehteita koskevassa raportissa (Viitala ym. 2007, s. 57).

Sosiaalitulojen ei tarvitse olla asukkaiden saavutettavissa, mutta 1300 millimetrin pyörähdysympyrä parantaa tilojen käytettävyyttä myös henkilökunnan kannalta. Samoin työvaatevaunujen käsittely vaatii riittävän väljää mitoitus.

SOSIAALITILAT, 1:50

VARASTOTILAT JA KIINTEISTÖHUOLTO

Pyörätuolivarasto ja -pesu

Tila ulkopyörätuolien varastointiin ja puhdistukseen **sijaitsee sisäänkäynnin yhteydessä** lämpimissä tiloissa.

Pyörätuolivarasto **voi olla ulkoiluvälinevaraston yhteydessä**, mikäli rakennuksessa on myös tavallisia asuntoja.

Tilaan on **automatoitu ja kynnyksetön ulko-ovi** koodilukituksella, ovenavausmekanismin sijoittamisessa **on huomioitava oven esteetön avautuminen**.

Ulko-oven ulkopuolella on oltava katos, jonka syvyys on min. 2000mm ja leveys oven leveys +2000 mm. Katos voi olla yhteinen pääsisäänkäynnin kanssa.

Oven edustalla, sisäänkäynnin yhteydessä on oltava **seiniltään laatoitettu ja vedeneristetty pesupaikka pyörätuoleille** ja muille apuvälineille. Pesupaikan lattialla on vahvistettu kuramatto ja rst-allas.

Pyörätuolipaikkojen yhteyteen sijoitetaan **latauspistokkeet sähköpyörätuoleja varten, h= 850-1100 mm**.

Pyörätuolivarastosta on **esteetön ovi sisätiloihin**.

VARUSTEET:

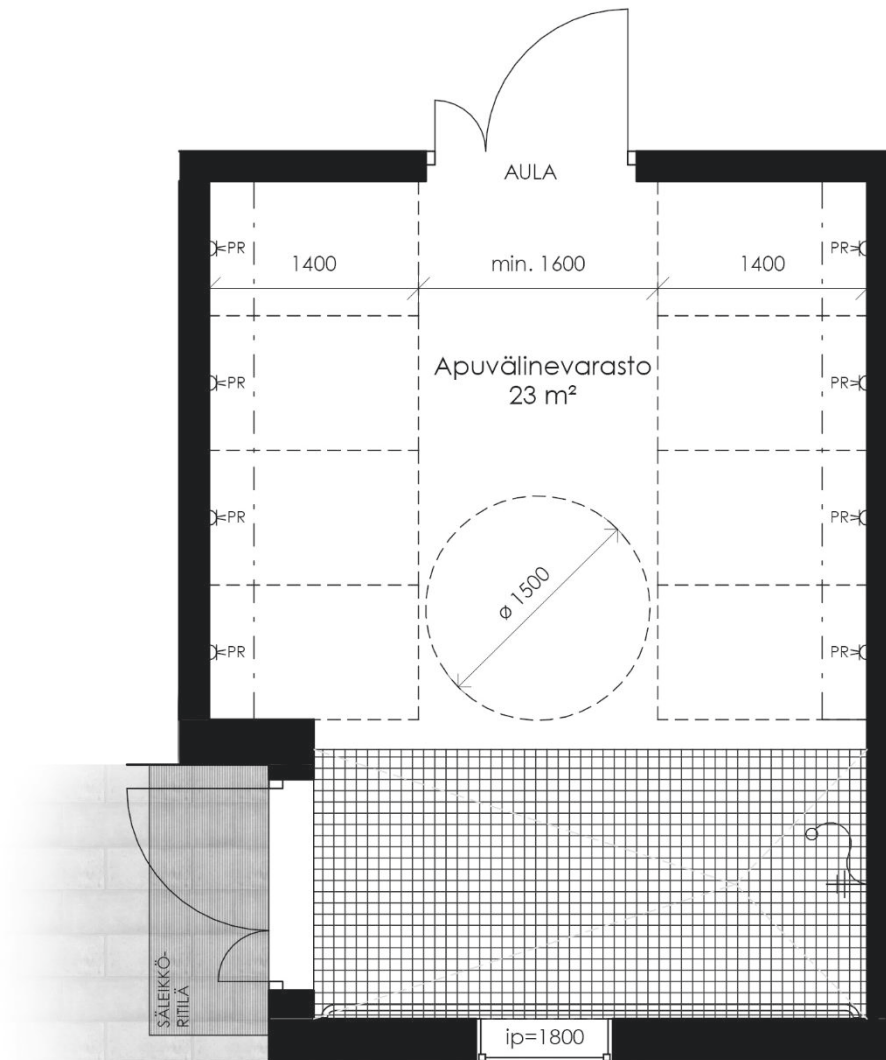
- **Ovenedussäleikkö rst-allaalla** oven ulkopuolella (katso kohta "Mitoitus", s. 15)
- **Vahvistettu kuramatto ja rst-allas** pyörätuolin pesupaikalla, varustettu sakkapesällisellä lattiakaivolla
- **Hana käsisuihkulla** pyörätuolin pesupaikalla, letkun pituus väh. 2 m
- **Käsijohteet**
- **Törmäyssuojat**
- **Suojalistat** seinien ulkonurkkiin
- **Hyllyt sähköpyörätuolien latureille**, h= 1100 mm
- **Paineilmakompressori** pyörätuolien puhdistukseen/huoltoon

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 51

Viitala ym. 2007, s. 55

Kuva: Verna Isomursu

*Esimerkki erillisestä apuvälinevarastosta, johon käynti on pääsisäänkäynnin vierestä. Tilassa on sisäänkäynnin yhteydessä pesu-
vyöhyke, ja 8 sähköpyörätuolipaikkaa.*

APUVÄLINEVARASTO, 1:50

Irtaimistovarasto

Irtaimistovaraston mitoitus riippuu asukkaiden käyttötarpeesta, mutta lähtökohtana on **1 varastokoppi / asukas**.

Tilaan on päästävä esteettömästi, kulkukäytävän vapaan leveyden ollessa minimissään 1500 mm. Mikäli samassa rakennuksessa on myös tavallisia asuntoja, riittää että palveluntarjoajan asukkaiden varastokopit ja kulku niille täyttävät tämän ohjeen määritelmät.

Kopin minimimitoitus on 1200 x 1000 mm, tällöin kopin on avauduttava pariovilla koko leveydeltään.

Pääsyn varastokoppiin on oltava esteetön: oviaukossa ei ole kynnystä, ja aukon vapaa leveys on vähintään 900 mm.

Hyllyjärjestelmän hyllyvälit ja korkeus ovat säädettävissä käyttäjän ulottuvuuden mu

VARUSTEET:

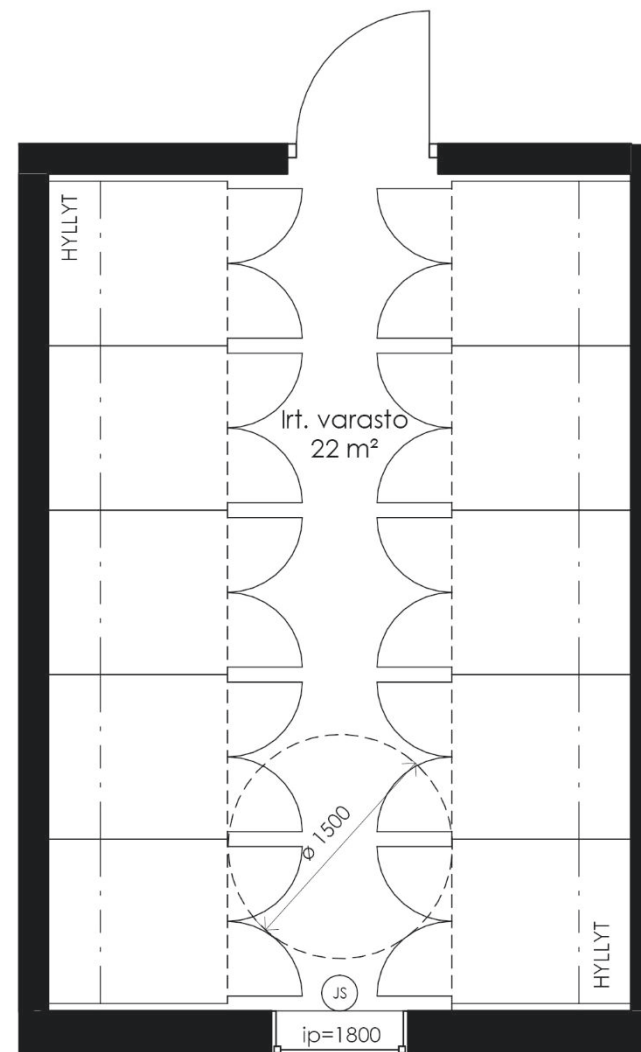
- **Säädettävät hyllyjärjestelmät**, koppikohtaiset, 4 hyllyä / hyllykkö
- **Käsijohteet**
- **Törmäyssuojat**
- **Suojalistat** seinien ulkonurkkiin
- **Jauhesammuutin** 6 kg

"Asuinhuoneistossa tai sen käytössä on oltava asianmukaiset tilat vaatehuoltoon ja irtaimiston säilytystä sekä polkupyörien, lastenvaunujen ja ulkoiluvälineiden säilytystä varten." (Ympäristöministeriön asetus asuin-, majoitus- ja työtiloista 2017, 8 §)
Mikäli asukkaan henkilökohtaiset tilat siis täyttävät asunnon tunnusmerkit ja ne vuokrataan asuntona, tulisi asukkaalle osoittaa tilat irtaimiston säilytystä varten.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 39-40

Kuva: Verna Isomursu

*Esimerkki irtaimistovarastosta, jossa 10
asunnon varastokopit.*

IRTAIMISTOVARASTO, 1:50

Muut varastotilat

Irtaimistovaraston ja pyörätuolivaraston lisäksi **rakennuksessa on muita varastotiloja tarpeen mukaan.**

Muut varastotilat **suunnitellaan kohdekohtaisesti** käytön aikaiset tarpeet huomioon ottaen.

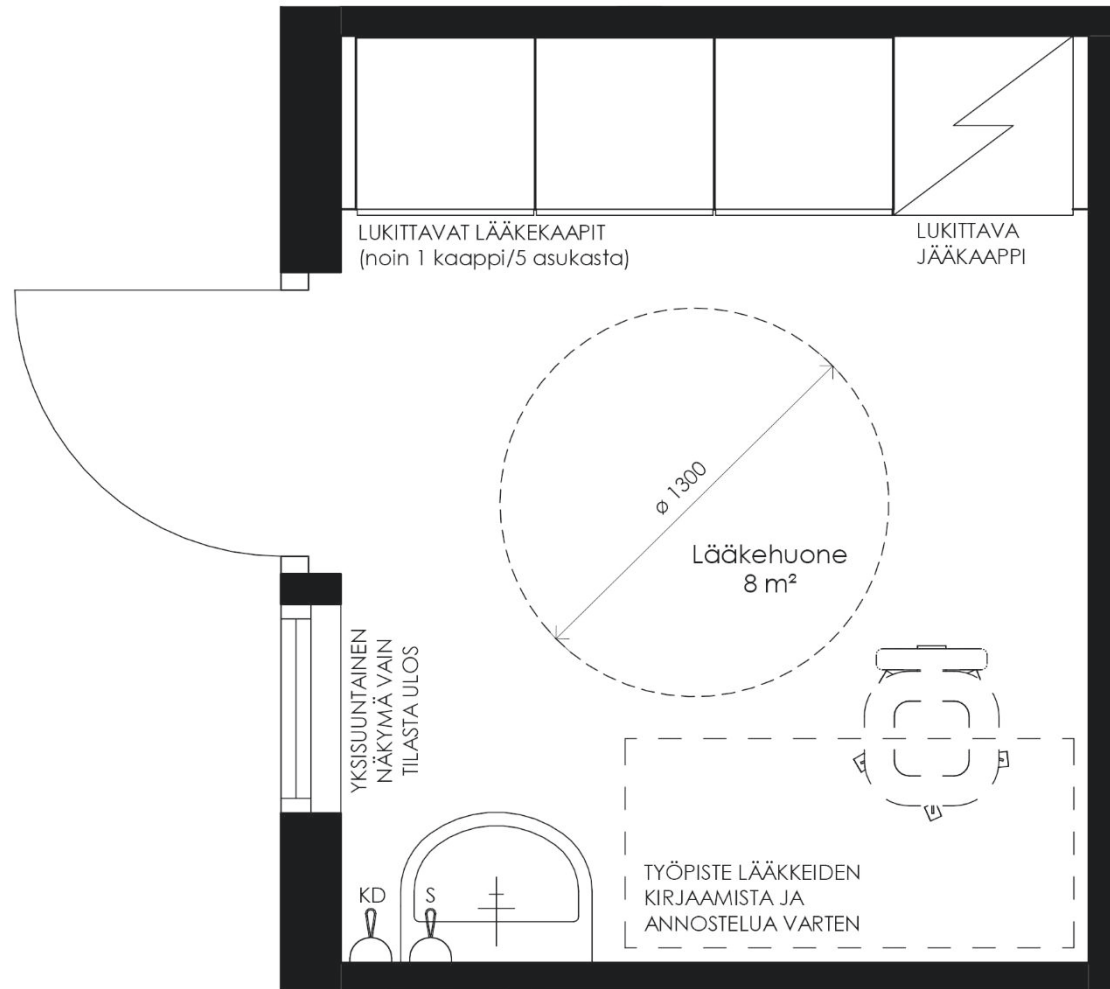
MUITA VARASTOTILOJA:

- **Ulkoiluvälinevarasto**, mikäli rakennuksessa on myös tavallisia asuntoja
- **Tarvikevarasto** vaipoille ja muille tarvikkeille, varsinkin suurissa yksiköissä
- **Varasto kalusteille ja varusteille**, varsinkin suurissa yksiköissä tai mikäli osaa asunnoista vuokrataan myös kalustettuina (katso kohta "Arvioiva ja valmentava asuminen", s. 87)
- **Lääkevarasto/ lääkehuone**, varsinkin suurissa yksiköissä, kiinnitettävä erityistä huomiota turvallisuustekijöihin ja lukittavuuteen (katso kohta "Monialainen palveluasuminen", s. 89)
- **Kiinteistövarasto** ulkotilojen yhteydessä, mikäli piha-alueen toiminnot niin vaativat

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki 15 asunnon asuinyksikön lääkehuoneesta. Tilassa on kaappi- ja kylmäsäilytystilaa lääkkeille, vesipiste sekä työpiste lääkkeiden annostelua ja kirjaamista varten. Henkilökunnan turvallisuuden takia tilasta on oltava myös näköyhteys ulos.

Lääkehuoneen ei lähtökohtaisesti tarvitse olla asukkaiden saavutettavissa, mutta 1300 millimetrin pyörähdysympyrä takaa riittävän mitoituksen lääkekaappien ja työpisteen käytettävyyttä ajatellen.

LÄÄKEHUONE, 1:25

Siivouskeskus

Siivouskeskuksen **ohjeellinen ala on 6 m²**, mutta yksikön koko vaikuttaa mitoitukseen.

Tila on tarkoitettu **siivousvälineiden huoltoon ja säilytystä varten**.

Siivouskeskuksessa täytyy olla **paikka siivousvaunun säilytykseen sekä hyllytilaa** erilaisille välineille ja puhdistusaineille.

Seinät laatoitetaan vähintään 1800 mm korkeuteen asti puhtaanapidon helpottamiseksi.

Mikäli kiinteistössä käytetään lattianpesukonetta, tulee sitä varten varata 600 x 600 mm ritiläkaivo sakkapesällisellä lattiakaivolla.

VARUSTEET:

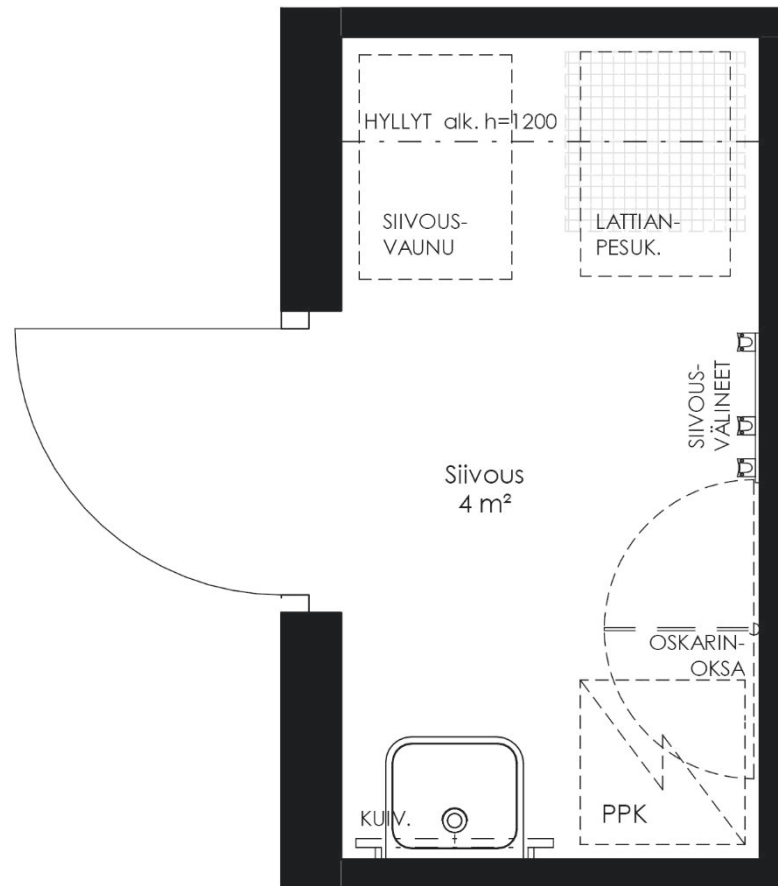
- **Siivousvälineteline**
- **Oskarinksa** (seinäkiinnitteinen kuivausteline)
- **Rst-hyllyjärjestelmä**
- **Rst-pesuallas ja hana**, koon oltava riittävä ämpärin täyttämistä varten
- **Moppipesukone** n. 7 kg, nukka-altaalla ja moppiohjelmalla
- **Kuivauspatteri**

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 59

Arkkitehtitoimisto Laaksonen
Wiren Oy 2015, s. 22

Kuva: Verna Isomursu

*Esimerkki pienestä siivouskeskuksesta
välineineen ja tilavarauksineen.*

SIIVOUSKESKUS, 1:25

Jätehuoltotila

Jätehuolto voidaan toteuttaa joko rakennuksen yhteydessä tai erillisenä pihakatoksena.

Mikäli jätehuoltotilat ovat suoraan **rakennuksen yhteydessä, varustetaan ne automaattisella sammutusjärjestelmällä**, ja kummassakin tapauksessa **paloilmaisimella**.

Kulku katokseen tai jätehuoneeseen on **esteetön** sekä oviaukko kynnyksetön ja vapaalta leveydeltään vähintään 900 mm.

Oven sisäpuolella on vaakasuuntainen lankavedin saranapuolella, h=800mm.

JÄTEASTIAT:

- **Sekajäte**
- **Paperi**
- **Metalli**
- **Lasi**
- **Biojäte**

LISÄKSI VARAUKSENA:

- **Energiajäte**
- **Paristot**
- **Pahvi/Kartonki**
- **Muovi**

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 60

Tekniset tilat

Rakennuksen tekniset tilat suunnitellaan käytettävä laitteisto ja varusteet huomioon ottaen, **tarkka mitoitus, materiaalit ja varustelu tilannekohtaisesti.**

Myös tekniset tilat on lähtökohtaisesti **varustettava automaattisella sammutusjärjestelmällä.**

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 61-65

TEKNISET TILAT ja niiden ohjeelliset alat:

- **Sähköpääkeskus**, n.12 m²
- **Ryhmäkeskus**, n. 1 m²
- **Lämmönjakohuone / Sprinkleritila**, n.10 m², varustetaan lattiakaivolla ja rst-altaalla
- **Telejakamo**, n. 4 m²

3. ASUNNOT

Alla on yleinen ohjeistus erityisryhmien asunnoille. Ohjeelliset pinta-alat sekä poikkeukset varustelutasossa määritellään tarkemmin asukasryhmäkohtaisesti.

VARUSTELU JA MITOITUS

Varustelu

Joidenkin varusteiden, esimerkiksi katonostinjärjestelmän, tarve riippuu asuntoon muutavasta asukkaasta. Tällöin tilat tulee suunnitella siten, että ne ovat toimivia sekä apuvälinettä tarvitseville että ilman sitä toimeentuleville. Tämä asettaa vaatimuksia esimerkiksi rakenteiden kantavuudelle ja tilojen mitoitukselle.

VARUSTEET:

- **Automaattinen sammutusjärjestelmä** (sprinklaus) usein viranomaisvaatimuksena
- **Palovaroitinjärjestelmä** usein viranomaisvaatimuksena
- **Lattialämmitys** (mikäli patteri, säätimien oltava seinän suuntaisesti)
Termostaattiohjaus, termostaatin korkeus 850-1100 mm lattiasta
- **Varaus katonostinjärjestelmälle**

Linjat lähtökohtaisesti eteinen – oleskelutila – makuutila - WC-istuin, ei alaslaskuja, kylpyhuoneen oven kohdalla huomioitava kiinnitys

Ympäristöministeriön selvityksessä vuodelta 2007 todettiin tarve erilaisille erityisryhmien asumisratkaisuille. Ryhmämuotoinen asuminen voi näyttäytyä toisille turvallisen yhteisöllisenä, toisille taas ahdistavana ja pakonomaisena. Myös asukkaiden tarpeet eroavat toisistaan: Kaikki eivät esimerkiksi halua tai pysty suorittamaan asumiseen liittyviä toimintoja, kuten ruuanlaittoa tai pyykinpesua. Tällaisissa tapauksissa toiminoille voidaan varata liitännävaraukset, jolloin tarpeiden muuttuessa myös tilojen varustelutasoa voidaan muuttaa. (Viitala ym. 2007, s. 46, 48) Myös Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan laatimissa asuntojen laatusuosituksissa lähtökohtana on pidetty henkilökohtaista keittotilaa, mutta toisaalta mainittu että päällekkäisten keittiöratkaisujen rakentamista tulee välttää. (KVANK 2010, s. 3) Tämän vuoksi on perusteltua tarjota erilaisia asumisratkaisuja eri asukasryhmille. Perustoiminnoille, kuten ruuanlaitolle, on kuitenkin oltava olemassa vähintään tila- ja liitännävaraukset, ja mikäli niitä ei ole lähtökohtaisesti asuntoon toteutettu, on näitä toimintoja varten tarjottava vastaavasti yhteiskäyttöisiä tiloja.

*Selvitettäessä tekijöitä, jotka saavat asu-
misyksikön tuntumaan kodilta laitoksen
sijaan, asukkaat ja heidän omaisensa mai-
nitsivat esteettömyyden, turvallisuuden
sekä asukkaan omat vaikutusmahdollisuu-
det tilojen sisustukseen sisustukseen ja
materiaalimaailmaan. Nämä seikat loivat
asukkaalle tunnetta vapaudesta ja riippu-
mattomuudesta. Kodin tuli olla mahdol-
lisimman paljon normaalin asunnon oloi-
nen, kalustettavissa useammalla tavalla ja
soveltua asukkaiden erilaisiin harrastuk-
siin ja arkipäivän puuhiin. Samalla ympä-
ristön tuli olla esteetön ja tukea asukkaan
itsenäistä selviytymistä arjen toiminnoista.
(Viitala ym. 2007, s. 65)*

*ARAN ohjeistuksen mukaan asukkaal-
la on oltava oma asunto, jossa oma sani-
teettitila (4-5 m²). Ryhmäkodissa asunnon
vähimmäiskoko on 25 m², erillisasunnon
suosituskoko on 35-40 m² josta voidaan
poiketa esimerkiksi yhteistiloja sisältävi-
en asuntoryhmien kohdalla. Ohjeistukses-
sa otetaan kantaa myös taloudellisuuteen:
Kohteiden on oltava kodinomaisia, tarkoi-
tuksenmukaisia, toimivia ja kohtuuhintai-
sia, ja myös niiden vuokratason on oltava
kohtuullinen. (ARA 2015, s. 5, 14) Vam-
maisten asumiseen vaikuttaa myös kun-
tien ostopalvelujen kilpailuttamisvelvoite,
jonka voidaan nähdä johtavan jopa siihen,
että epätaloudellisesti toteutetut yksiköt
voivat johtaa palveluntuottajan vaihtu-
essa asukas joutuu muuttamaan kodis-
taan. (Viitala ym. 2007, s. 65) Nämä seikat
rajoittava tilojen koko ja varustelutasoa.*

Yleinen mitoitus

Kaikki palveluntarjoajan asunnot ovat kokonaisuudessaan esteettömiä.

Ruuanvalmistustilat riippuvat asukkaan toimintakyvystä, yhteistilojen varustelusta ja asun-
non koosta: **Vaihtoehtoina keittiö, minikeittiö ja keittiövaraus.**

Huonetilat ovat mahdollisimman avarat ja valoisa, ja tilat ovat kalustettavissa useam-
malla tavalla, jotta asunnosta tulee mahdollisimman kodinomainen.

Tiloissa **ei ole kapeikkoja, käytäviä tai turhia nurkkia ja kynnyksiä.**

Asunnon ulko-ovi on kevyttoiminen (tarvittava käyttövoima maksimissaan 10N, ei ovi-
pumppua) **tai automaattinen**, ja varustettu sisäpuolisella vaakasuuntaisella lankaveti-
mellä.

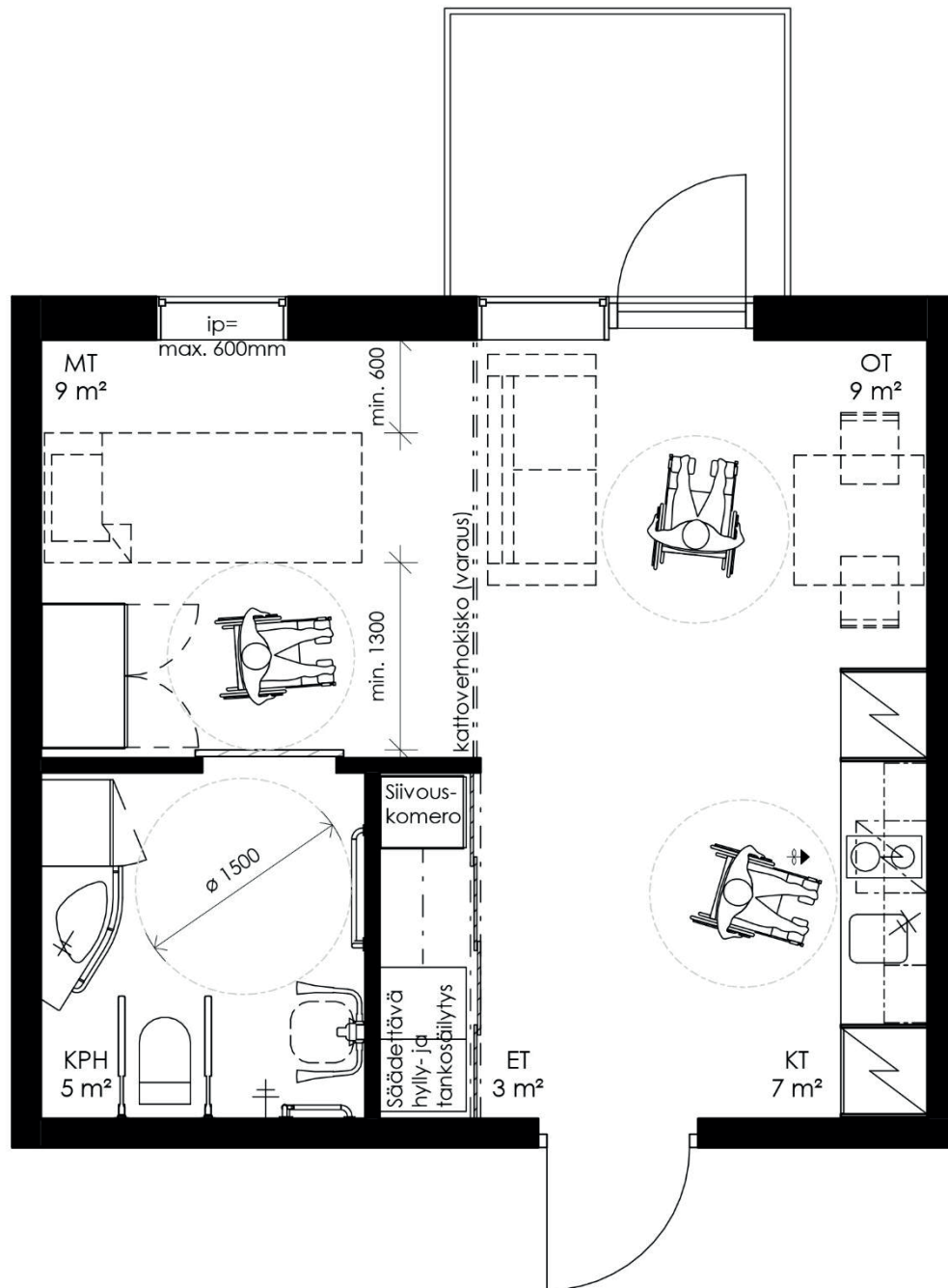
Ikkunoiden alareunan korkeus on maksimissaan **600 mm, jotta myös vuoteesta on nä-
kymä ulos.**

Kytkimet ja katkaisijat pyritään sijoittamaan rinnakkain helposti saavutettavasti siten,
että korkeus lattiantasosta on 850-1100 mm, ja vaakaaetäisyys nurkasta tai kiintokalus-
teista on vähintään 400 mm.

Ovien etäisyys nurkasta ja kiintokalusteista avautumispuolellaan on oltava **vähintään
400 mm.** Myös irtokalusteet on hyvä pystyä sijoittamaan siten, että vapaa etäisyys säilyy.

Tilojen rajaamiseen ja jäsentämiseen on suositeltavaa käyttää seinärakenteita kevyem-
piä elementtejä kuten verhoja tai (siirreltäviä) kiintokalusteita. Näin eri toiminnoille voi-
daan erottaa oma tilansa, vaikka kyseessä olisi yksiö.

Lattian, seinien ja katon pintamateriaalit jatkuvat yhtenäisinä myös kiintokalusteiden
alla/takana, jolloin kalusteiden siirtäminen tarvittaessa helpottuu.

YKSIÖ, n.33m², 1:50

Esimerkki noin 33 neliömetrin parvekkeellisesta yksiöstä, jossa on erotettavissa erillinen keittiötila, oleskelutila sekä makuutila. Makuusyvennyksen voi halutessaan erottaa muusta tilasta kattokiskoon ripustetulla väliverholla.

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki 33 neliömetrin yksiöstä, jossa on erotettavissa erilliset tilat eri toiminnolle, kuten levolle, oleskelulle ja ruoanlaitolle. Esimerkkikalustus on toteutettu siten, että jokaiselle toiminnolle on myös omat varusteensa: Sänky lepoa varten, sohva oleskeluun ja pöytä ruokailua sekä työskentelyä varten. Vaikka asukas ei pystyisi siirtymään pyörätuolista sohvalle itsenäisesti, mahdollistavat levitettävä sohva ja ruokapöytä vieraiden kutsumisen ja majoittamisen. Toisaalta tila voidaan myös helposti toteuttaa avoimena kevyemmällä kalustusratkaisulla sekä jättämällä tilaa jakava verho pois. Näin asunto soveltuu erilaisille asukkaille, riippuen tuen ja apuvälineiden tarpeesta sekä asukkaan omista toiveista. Vaihtoehtoisia kalusteusratkaisuja on esitetty sivulla 121 (tilaohjeen sivu 86).

Vaadittavan pyörähdyssympyrän halkaisija on 1500 mm esimerkiksi eteisessä, keittiössä sekä kylpyhuoneessa. Kalusteiden väliin jäävää tilaa on hahmotettu 1300 millimetrin pyörähdyssympyrällä, sillä valittavat kalusteet, niiden mitoitus ja sijainti on helppo sovittaa erikseen jokaisen asukkaan henkilökohtaisiin tarpeisiin.

ASUINTILAT

Makuutila

Makuutilasta on oltava näkymä ulos ja tilaan on tullava luonnonvaloa.

Mitoitus **suunnitellaan sopivaksi sairaalasängylle**, jonka mitat ovat 2200 x 900 mm.

Sängyn viereen on jäätävä tilaa siirtyä pyörätuolilta vuoteeseen, **min. 1300 mm**, ja toiselle puolelle tilaa avustajalle, **min. 600 mm**. Käätisyyden on hyvä olla vaihdettavissa sänkyä siirtämällä.

Erityisesti kaksioissa on hyvä ottaa huomioon parisängyn mahtuminen tilaan.

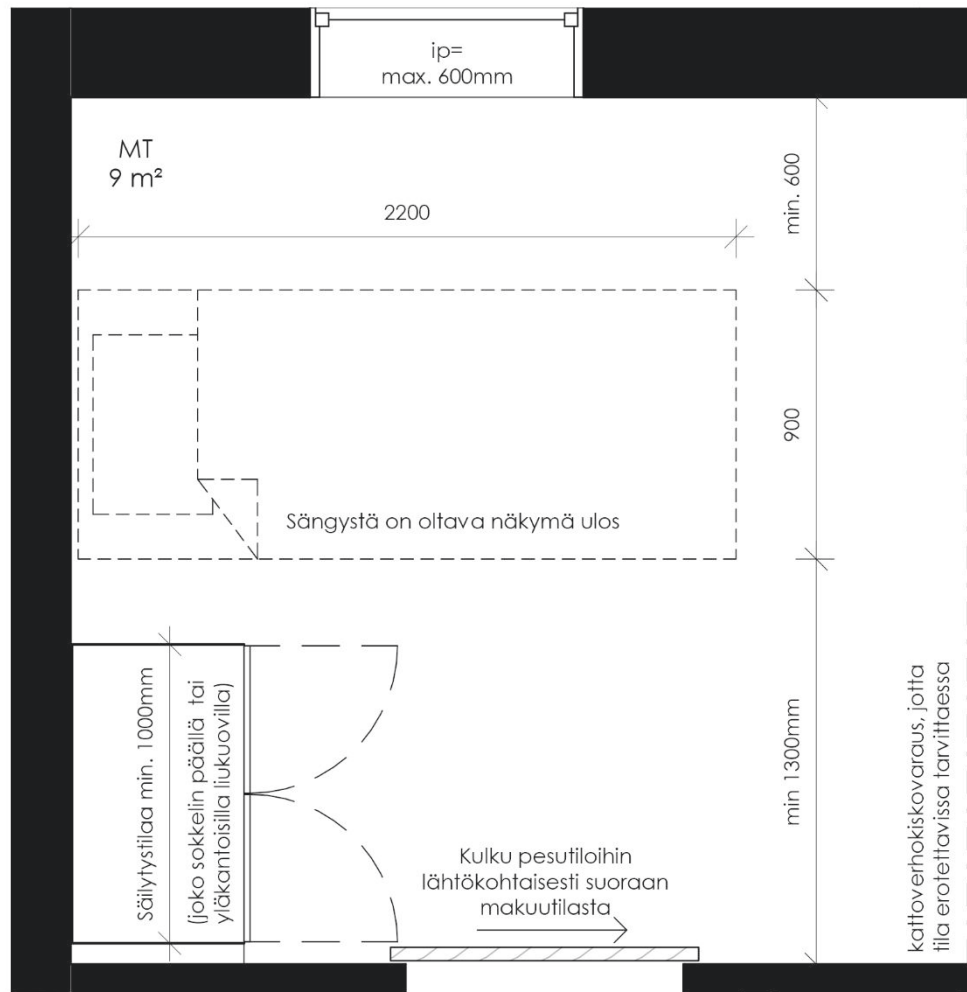
Makuutilassa on oltava **riittävästi tilaa vaatteiden säilytykseen**: vähintään yhteensä 1000 mm (esimerkiksi 500 mm + 500 mm) säilytyskalustetta, joka täyttää seuraavat ominaisuudet:

- Ulosvedettävät säilytyskorit
- Alaslaskettava vaatetanko
- Sokkelin korkeus 200mm ja syvyys 150mm, vaihtoehtona on sokkeliton liukuovellinen säilytysjärjestelmä ilman lattiaan asennettuja liukuovikiskoja
- Komerot käytettävissä pyörätuolista käsin, tarpeeksi tilaa edessä

Seiniin täytyy voida asentaa **seinäsuojat** sänkyä varten.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 61-65

Säilytyskalusteiden mitoitusta sekä sokkeli- ja oviratkaisuja on tarkennettu siten, että ne mahdollistavat myös kattavammat säilytystilat toiminnallisuuden kärsimättä.

MAKUUTILA, 1:25

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki esteettömästä makuutilasta, jossa sängystä on näkymä ulos. Tila on tarvittaessa rajattavissa kattokiskoon asennettavalla verholla.

Esimerkki toteutetusta makuutilasta, jossa sängystä ei avaudu näkymää ulos irtokalusteiden sijoittelusta riippumatta. (Kuva: Verna Isomursu)

Oleskelu- ja ruokailutila

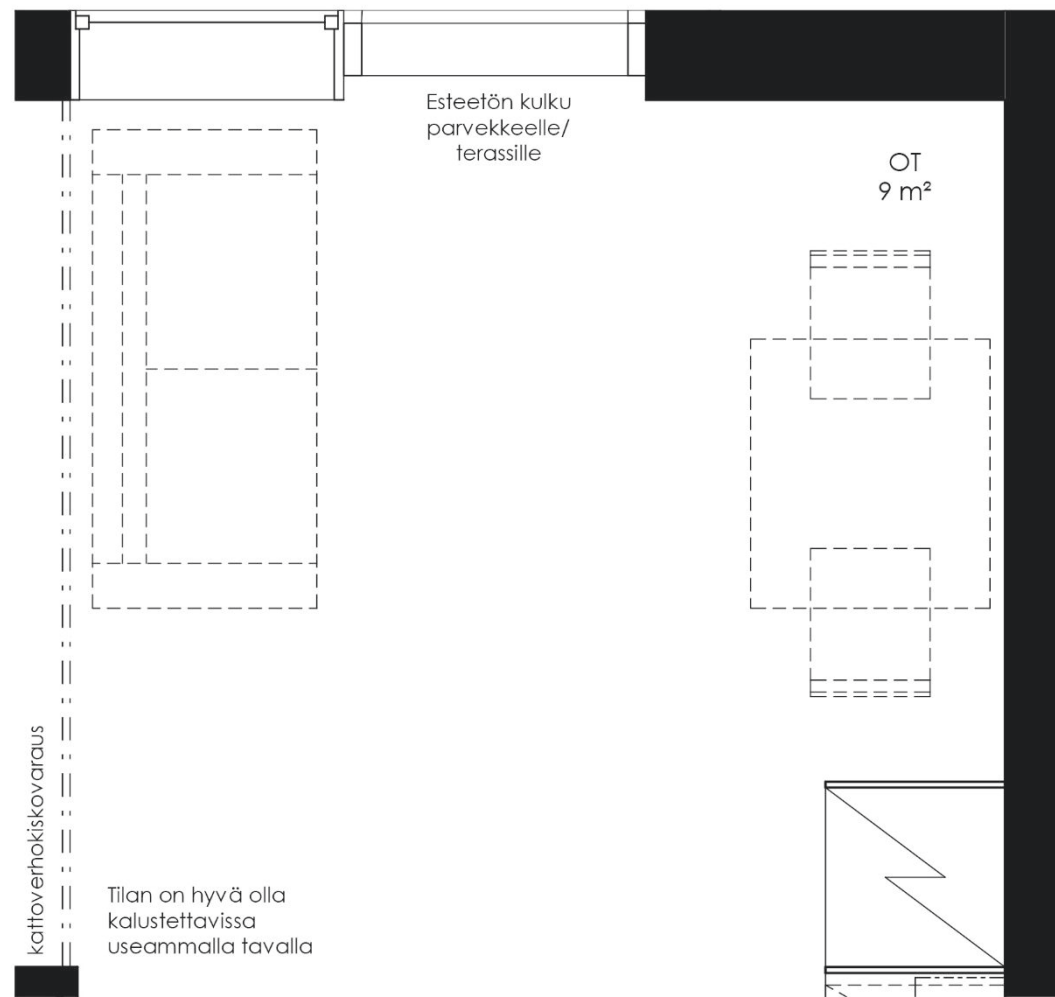
Oleskelu- ja ruokailutilasta on oltava **näkymä ulos** ja tilaan on tultava päivänvaloa.

Tilan on oltava kalustettavissa esteettömästi, mieluusti useammalla tavalla.

Kaikkien seinäpintojen oltava käytettävissä tukikahvojen kiinnitykseen, joka on huomioitava seinärakenteissa.

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki oleskelutilasta, jonka kalustus (sohva sekä ruokapöytä) on mitoitettu kahdelle hengelle.

MAKUUTILA, 1:25

Keittiö

Keittiössä on oltava hyvä yleis- ja työvalaistus, joka ei häikäise myöskään istuma-asennossa työskentelevää: Esimerkiksi väli tilan valaistus toteutetaan yläkaappien etureunaan, suojalistan taakse sijoitettavilla led-nauhoilla, jotka eivät häikäise myöskään alaviistosta katsottaessa.

Pintojen on oltava helposti puhtaana pidettäviä ja kulutusta kestäviä.

Kontrastivärit on huomioitava: Työtason ja yläkaappien välisen seinän laatoituksen/levytyksen värin on erotettava työtasojen ja kaapistojen väristä.

Kalusteet on suunniteltava siten, että **yhdestä pisteestä ylettyy mahdollisimman moneen toimintoon**. Lisäksi työtasolla on hyvä olla eri toimintojen, kuten jääkaapin, liedan ja altaan, välillä vähintään 250 mm laskutilaa, jota voi tarvittaessa käyttää välilaskutilana mikäli voimat eivät riitä tarvikkeiden ja ruoka-aineiden siirtämiseen yhdellä kertaa.

Koneet ja säilytystilat sijaitsevat pääsääntöisesti korkeudella 200-1300 mm, korkeammalle vain harvoin käytettävien tarvikkeiden säilytystä.

Keittiössä tai sen välittömässä läheisyydessä on **oltava mahdollisuus ruokailuun**.

Vesilukot ja -johdot toteutetaan joustavilla liitoksilla työtason liikevaran alapuolella (eivät saa haitata tason korkeussäätöä), ja viemäri- ja vesijohtoliitokset ulkonevat maksimissaan 50mm seinäpinnasta. Viemärin liitos sijaitsee lattiassa seinän vieressä.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 21-22

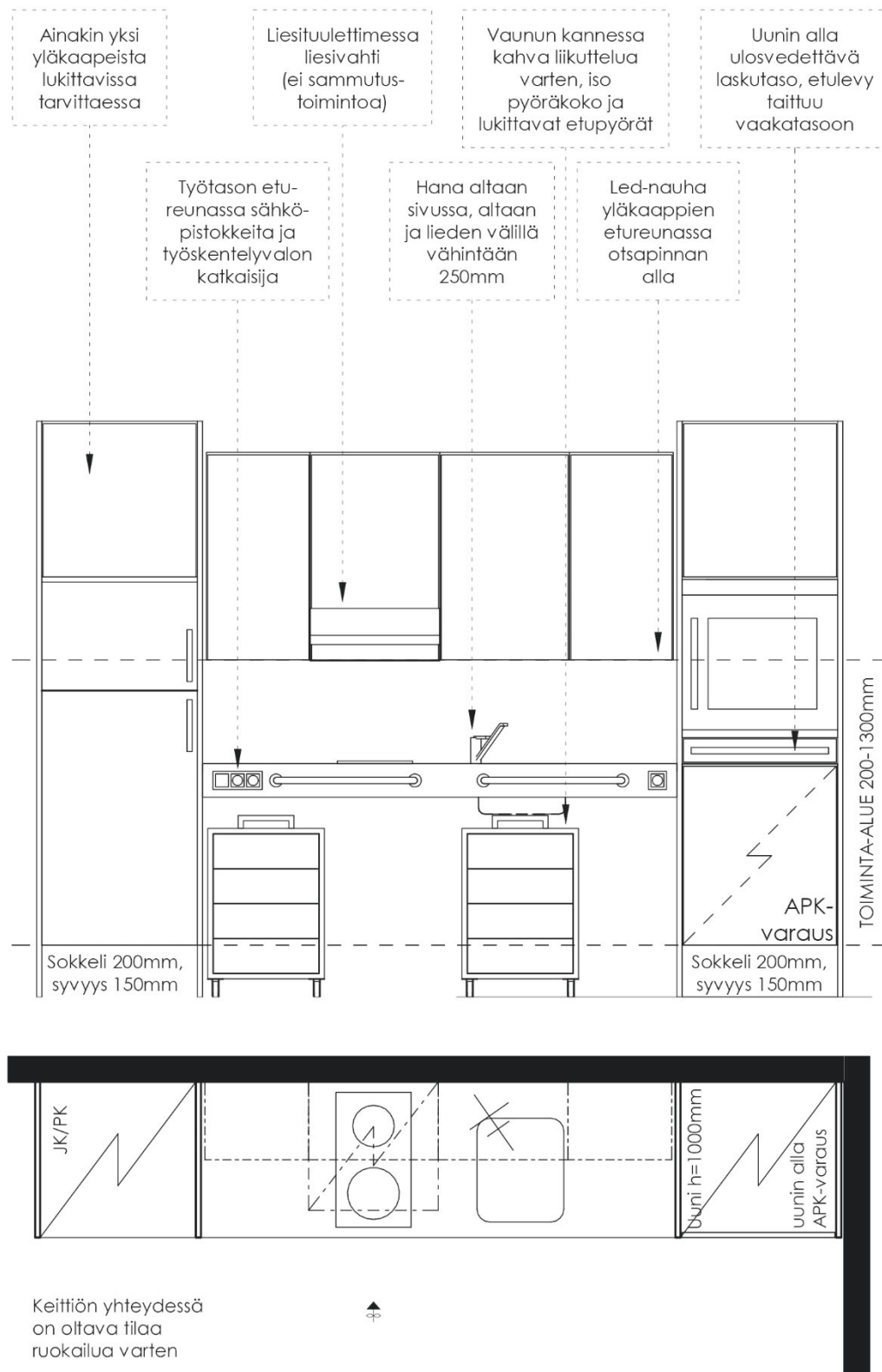
Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 23

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Varusteita ja niiden mitoitusta tarkennettu.

VARUSTEET:

- **Työtaso ja keittotaso manuaalisella korkeussäädöllä**, säätöväli 700-900 mm, alle vapaa jalkatila, säädön mekanismit suojataan esimerkiksi laminaattilevyllä
- **Tasossa upotettu pesuallas**, syvyys max. 120 mm, hana altaan sivulla
- **Työtason taustaseinässä laatta/laminaattilevy** ja lista tason taka-reunassa
- **Kaksilevyinen induktiotaso** säätönupeilla (ei kosketuspainikkeita) ja liesikupu sekä liesivahti ilman sammutustoimintoa
- **Uuni**, mieluusti yhdistelmäuuni, sivusaranoitu ja asennettu kalusteeseen, korkeus 730-900 mm, uunin alle **esiin vedettävä aputaso**, jonka etureunan peitelevy on taitettavissa vaakatasoon
- **Varaus mikroaaltouunille** (mikäli yhdistelmäuuni ei ole mahdollinen)
- **Jenkkikaappi**, leveys 60 cm, asennus 200 mm sokkelin päälle
- **Astianpesukonevaraus** (mitoitus 45 cm mallille) esimerkiksi uunin alapuolelle, asennetaan kalusteeseen / 200 mm sokkelin päälle
- **Yläkaapit korkeussäädöllä**
- Tason alle **kaksi siirrettävää pyörällistä laatikostoa** viidellä pyörällä, pyörät lukittavissa ja suurikokoiset, laatikoston etulevyssä tai kannessa kahva liikuttelua varten, mitoituksessa otettava huomioon työtason mitat ja korkeuden säätöalue
- Kalusteiden **sokkelin korkeus 200 mm**, syvyys 150 mm
- **Suojalistat** ulkonurkissa 1500 mm korkeuteen asti

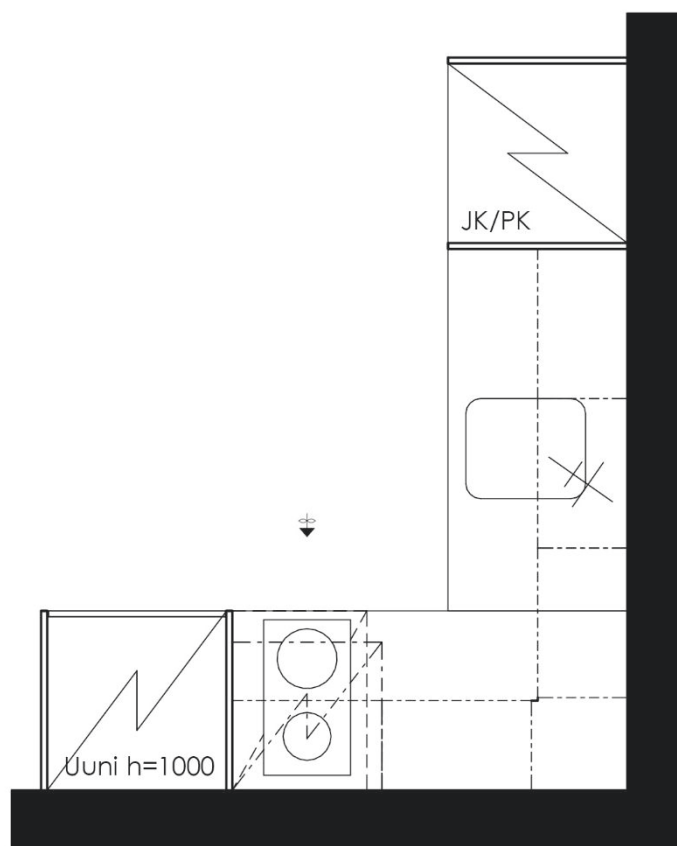

KEITTIÖ 1:25

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki asukkaan henkilökohtaisesta keittiöstä.

Kuva: Verna Isomursu

VAIHTOEHTO: KULMAKEITTIÖ, 1:25

Minikeittiö

Minikeittiö on **vaihtoehto täysin varustellulle keittiölle**, ja voidaan harkinnan mukaan toteuttaa **myös varauksena**.

Minikeittiö on vaihtoehto **ensisijaisesti pienemmissä asunnoissa**.

Pintojen on oltava helposti puhtaana pidettäviä ja kulutusta kestäviä.

Kontrastivärit on huomioitava: Työtason ja yläkaappien välisen seinän laatoituksen/levytyksen värin on erotuttava työtasojen ja kaapistojen väristä.

Koneet ja säilytystilat pyritään keskittämään korkeudelle 200-1300 mm, korkeammalle vain harvoin käytettävien tarvikkeiden säilytystä

Keittiössä tai sen välittömässä läheisyydessä on **oltava mahdollisuus ruokailuun**.

Mahdolliset vesilukot- ja johdot joustavilla liitoksilla työtason liikevaran alapuolella (ei saa haitata tason korkeussäätöä), ja viemäri- ja vesijohtoliitokset maksimissaan 50 mm seinäpinnasta. Viemäriin liitos on lattiasta seinän vierestä.

- Minikeittiön yhteydessä on oltava hyvä, häikäisemätön yleis- ja työvalaistus.

Pinta-alaltaan pienemmissä ryhmämuotoisen asumisen asunnoissa minikeittiö jättää enemmän vapaata asuinpinta-alaa, joka helpottaa asunnon kalustettavuutta. Minikeittiö mahdollistaa kuitenkin omien ruoka-aineiden säilytyksen, ruuan lämmityksen sekä muita tavanomaiseen asumiseen kuuluvia toimintoja. Lisäksi vesipiste mahdollistaa sen, ettei esimerkiksi juomavettä tarvitse hakea kylpyhuoneesta. Asukkailla, joilla on henkilökohtaisissa tiloissaan minikeittiö tai minikeittiövaraus, on oltava pääsy yhteisissä tiloissa sijaitseviin, kattavampiin keittiötiloihin.

Arkkitehtitoimisto Laaksonen
Wiren Oy 2015, s. 16

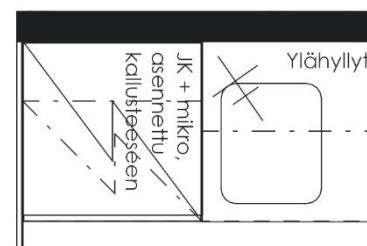
Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Arkkitehtitoimisto Laaksonen
Wiren Oy 2015, s. 16

Kuva: Verna Isomursu

VARUSTEET:

- **Työtaso 600 mm** manuaalisella korkeussäädöllä, säätöväli 700-900 mm, alle vapaa jalkatila joka on avoin toiselta sivultaan, säädön mekanismit suojataan esimerkiksi laminaattilevyllä
- **Tasossa upotettu pesuallas**, syvyys max. 120 mm, leveydessä huomioitava työtason riittävyys
- **Työtason taustaseinässä laatta/laminaattilevy** mikäli vesipiste toteutetaan, lista tason takareunassa
- **Mikroaaltouuni**, asennuskorkeus **730-900 mm**, mikroaaltouunin alle **esiin vedettävä aputaso**, jonka etureunan peitelevy on taitettavissa vaakatasoon
- **Jääkaappi pakastelokerolla**, leveys 60 cm, korkeus max. 85 cm, asennus säilytyskalusteeseen / mikroaaltouunin alle
- **Yläkaappi** mikroaaltouunin yläpuolella, leveys 600 mm
- **Avohyllyt** tason ja vesipisteen yläpuolella, leveys 600 mm
- **Jätevaunu**
- Mikäli sokkeli, **sokkelin korkeus 200 mm**, syvyys 150 mm
- **Suojalistat** ulkonurkissa 1500 mm korkeuteen asti tarvittaessa

MINIKEITTIÖ, 1:25

Kylpyhuone

Kylpyhuoneen ensisijaisia kriteerejä ovat **esteettömyys ja toimivuus**.

Kylpyhuoneet toteutetaan aina **erillisen, tilaajan kanssa sovitetun suunnitelman mukaan**.

Pintojen on oltava helposti puhtana pidettäviä, antibakteerisia sekä iskuja ja kulutusta kestäviä.

Tilassa on oltava **häikäisemätön yleisvalaistus** sekä peilikaapin/peilin yläpuolinen valaisin.

WC-istuin on avustettavissa molemmin puolin.

Tukikaiteet, suihkuhanat ja muut varusteet asennetaan asuntokohtaisesti kylpyhuoneen kätisyyden mukaan. Lähtökohtana on, että kohteessa on sekä vasen- että oikeakätisiä kylpyhuoneita.

Materiaaleissa **on huomioitava kontrastisävyt**: Lattian, seinän ja kalustemateriaalien välillä 30 prosenttiyksikön ero tummuutta kuvaavassa LRV-arvossa.

Lattiamateriaalin on oltava turvallinen ja märkänäkin luistamaton.

Seinä materiaali on vaalea ja mattapintainen.

Tukikahvojen ja -kaiteiden, suihkutangon, suihkuistuimen ja WC-istuimen kannen sävyn on erotuttava taustastaan.

Mikäli tasoissa, kalusteissa tai varusteissa on korkeussäätöominaisuus, tulee sen olla käytävissä koko laajuudeltaan. Säätöalueelle ei saa sijoittaa muita varusteita, kytkimiä tai kalusteita siten, että ne estävät korkeussäädön hyödyntämisen.

Kynnyksettömän tilan **vedenpoistoon on kiinnitettävä erityistä huomiota** esimerkiksi asentamalla oven sisäpuolelle vähintään oviaukon levyinen linjakaivo. Tilassa on oltava lat- tiakaivo myös suihkun yhteydessä. Kallistukset eivät saa olla liian voimakkaita, sillä se voi vaikeuttaa tilan käyttöä esimerkiksi suihkupyörätuolilla.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 18

Tarkennus, jotta taataan sopivan asunnon löytyminen henkilön toimintarajoitteesta riippumatta.

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 20

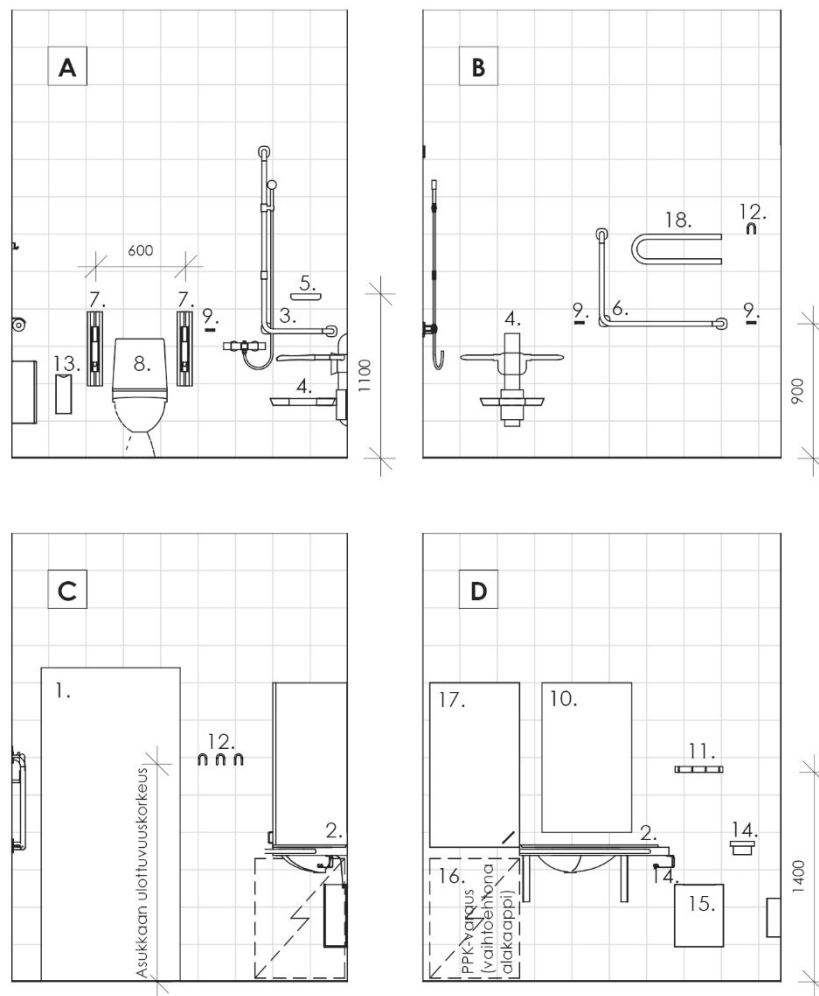
Leivo & Seppälä 2019, haastattelu

Leivo 2019, sähköpostikirjeenvaihto

Varusteiden sijoittelu on toteutettava siten, että ne ovat sekä apuvälineitä tarvitsevien että ilman apuvälineitä toimeen tulevien käytettävissä.

VARUSTEET, kaikissa kylpyhuoneissa:

- 1. Liukuovi**, aukon vapaa leveys min. 930 mm, oviaukkoon rst-pielet koko korkeudelta, lähtökohtaisesti kynnyksetön jolloin huomioitava tilan vedenpoisto, vetimen oltava helposti tartuttava, esim. listavedin
- 2. Pesuallas** antibakteerisella saumattomalla tukikaiteella ja manuaalisella korkeussäädöllä (Korkeussäätöä ei saa rajoittaa asentamalla altaan säätöalueelle esimerkiksi sähkötoimisen bideen ohjausyksikköä tai muita varusteita). Hanassa termostaatti, maksimilämpö 45 °C.
- 3. Suihkutanko, myös tukikahvana toimiva**, saumaton ja antibakteerinen (ei lisäksi erillistä suihkutankoa)
- 4. Suihkuistuin**, korkeussäädettävä ja sivutuellinen
- 5. Saippuahylly**, h= 1100 mm
- 6. Tukikahvat**, antibakteeriset, h= 900 mm
- 7. Tukikaiteet WC-istuimen molemmiin puolin**, korkeussäädettävät tai 800 mm korkeuteen, varustettu bidee-kiinnitysmahdollisuudella
- 8. WC-istuin** kontrastikannella
- 9. Kepinpidikkeitä 2-3 kpl**, h= 900 mm, voi toimia myös kuivauslastan pidikkeenä, sijoitus seinille tukikahvojen välittömään läheisyyteen (keppiin tai tukikaiteisiin tukeutuen on oltava mahdollista liikkua kaikkialla tilassa)
- 10. Peili tai peilikaappi** valaisimella, peilin alareunan korkeus 900 mm, näköalueen oltava tarpeeksi laaja sekä istuvalle että seisovalle käyttäjälle (Peili joko kallistettava tai tarpeeksi korkea)
- 11. Pyyhekoukut (4-koukkuinen)** peilin viereen h= 1400 mm
- 12. 4kpl tarrakiinnitteisiä koukkuja** asukkaan ulottuvuuskorkeudelle asukkaan muuttaessa asuntoon
- 13. WC-harjateline**, seinäkiinnitteinen
- 14. WC-paperiteline**, h= 850mm, saavutettavissa WC-istuimelta, voi myös olla kiinnitetty WC-istuimen tukikahvaan
- 15. Kiinteä roska-astia**, seinäkiinnitteinen

KYLPUHUONEPROJEKTIT PESUKONEVARAUKSELLA, 1:50

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki varusteiden sijoittelusta kylpyhuoneessa, jossa on tilavaraus pyykkikoneelle.

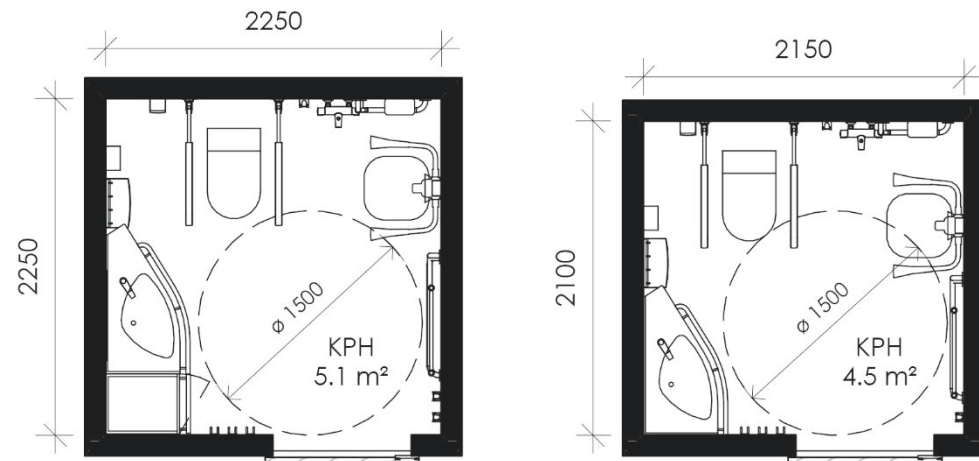
LISÄVARUSTEET / TILAVARAUKSET

kylpyhuoneen koosta riippuen:

- 16. Pesukonevaraus** viemäriin seinään koneen taakse, käyttöventtiilin korkeus 1000-1100 mm
- 17. Pyykkikaappi** pyykkikorilla ja vetolaatikolla, sisällä etureunassa 1000 mm korkeudella pistorasiat
- 18. Kuivauspatteri** (rättipatteri), sijoittamisessa huomioitava henkilökunnan työturvallisuus

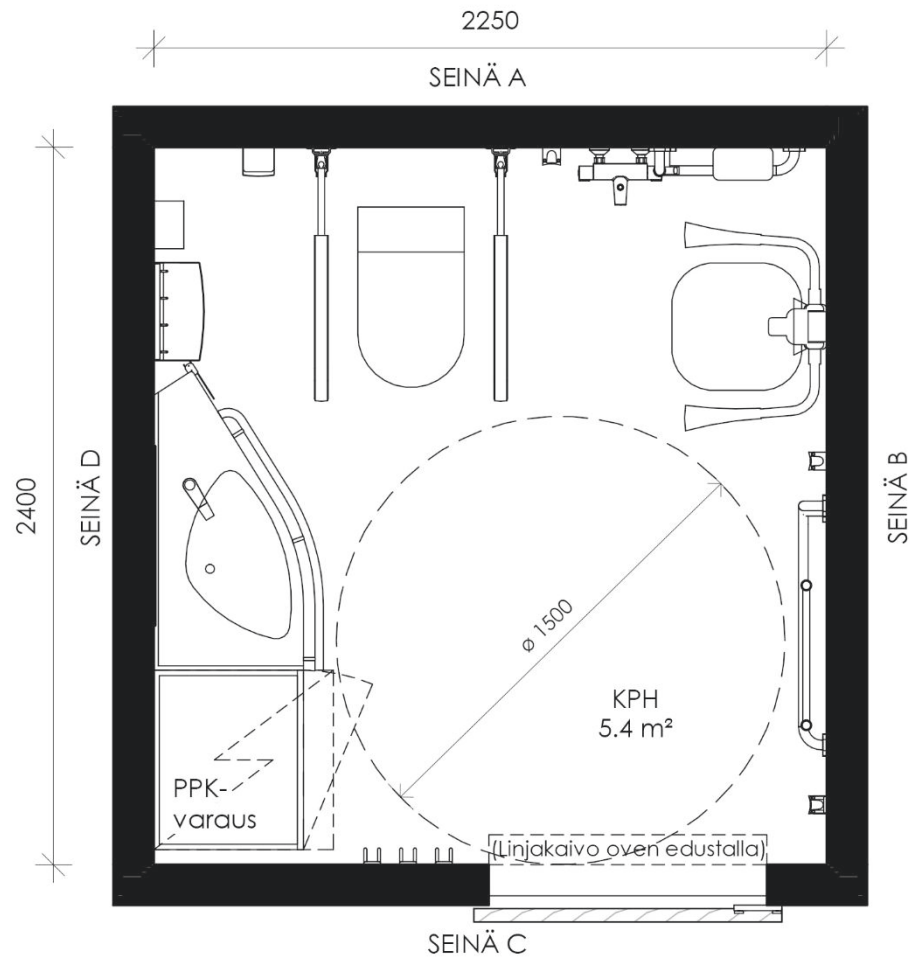
Kuva: Verna Isomursu

Esimerkkejä eri tavoin varustelluista, esteettömästi mitoitetuista kylpyhuoneista.

KYLPYHUONEET ILMAN PESUKONEVARAUSTA, 5,1m² ja 4,5m², 1:50

Esimerkkejä toteutetuista kylpyhuonetiloista: Matala listamainen kynnyks ilman linjakaivoa (aiheuttanut veden valumista kylpyhuoneen ulkopuolelle) sekä kynnyksetön ratkaisu jonka edustalla vähintään oviaukon levyinen linjakaivo. Molemmista vaihtoehdoista puuttuu oviaukkoon asennetut rst-pielet. (Kuva: Verna Isomursu)

KYLPYHUONEET PESUKONEVARAUKSELLA 5,4m², 1:25

Eteinen

Eteisen **ohjeellinen pinta-ala on 2-3 m²**, eteisessä on oltava halkaisijaltaan vähintään 1500mm kääntymisympyrä pyörätuolille.

Tilan **vapaa seinätila hyödynnetään kokonaan säilytystilana**. Ensisijaisena vaihtoehtona on muokattava riiputuskiskojärjestelmä (ulosvedettäviä koreja, tankoja, erikokoisia hyllyjä) ja liukuovi/verho.

Oven vieressä vetimen puolella oltava vähintään 400 mm vapaata tilaa.

VARUSTEET:

- **Säilytysjärjestelmä** ripustuskiskoilla, muokattavissa asukkaan tarpeiden mukaan
 - Ulosvedettäviä koreja, tankoja, erikokoisia hyllyjä
 - Liukuovi tai verho rajaamassa eteisestä, ei sokkelia tai liukuovikiskoa lattiasa, liukuovien vetimet esimerkiksi listavetimiä joista on helppoa saada ote
 - Riittävästi tilaa ulkovaatteille, muille vaatteille, siivousvälineille ja henkilökohtaisille tavaroille
 - Mikäli valmiit komerot, sokkelikorkeus 200 mm, syvyys 150 mm
- **Peili** vapaalle seinälle, alareunan korkeus 350 mm
- **Ovikello / Ovipuhelin** oven viereen, h= 1100mm
- **Lankavedin** oven sisäpuolella (katso kohta "Mitoitus", s. 15)
- **Lankakori** posteja varten postiluukun alapuolella
- **Ei ovipumppua** asunnon ulko-oveen, varaus sähköiselle ovipumpulle

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 24-25

Könkkölä 2003, s. 23

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 24-25

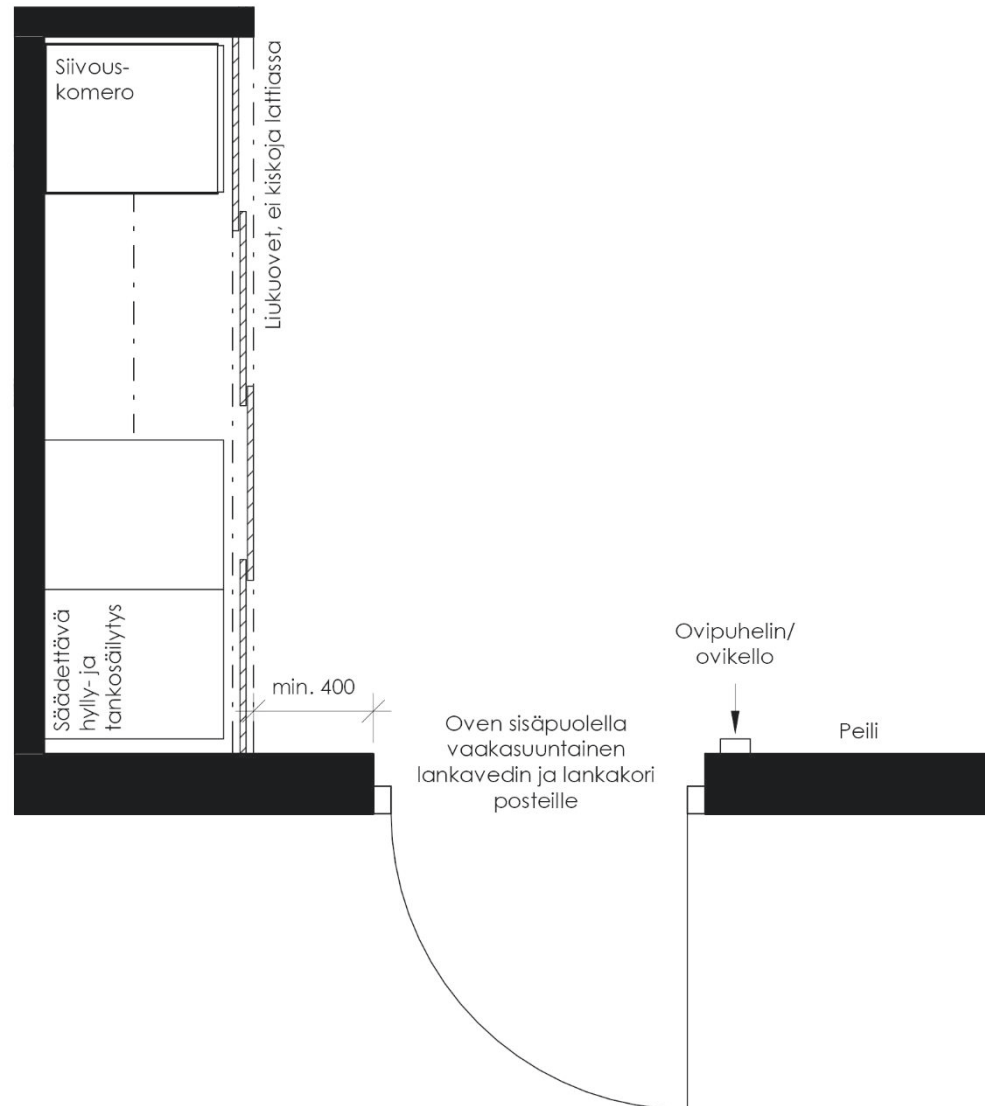
Leino & Seppälä 2019, haastattelu

*Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan laatusuosituksissa on sanottu asunnon ominaisuuksista seuraavaa: "Muuta yksilöllisen asumisen tunnuspiirteitä ovat mm. oma postilaatikko/luukku, ovikello ovesa ja oma nimi ovesa."
(KVANK 2010, s. 3)*

Kuva: Verna Isomursu

Esimerkki eteistilasta varusteineen.

Alla kaksi esimerkkiä eteiskalusteiden käytettävyyttä heikentävistä seikoista: Pienestä syvennysvetimestä on vaikea saada ote (ylempi kuva) ja ulkoneva sokkeli vaikeuttaa ulottumista säilytystilaan pyörätuolista (alempi kuva). (Kuvat: Verna Isomursu)

ETEINEN, 1:25

Parveke

Parvekkeen **minimimitoitus on 1800 x 1800 mm**.

Oviaukon vapaa leveys on minimissään 900 mm, ovi aukeaa ulospäin.

Kynnys on upotettu sisälattiapinnan tasoon, kynnyksen ja lattiapinnan välinen rako masataan tai peitetään ohutlevyllä (leveys max. 45 mm).

Parvekkeen kantava rakenne mitoitetaan siten, että sen päälle mahtuu **tasainen korokelattia**. Korokelattia on korkeintaan 10 mm kynnystä ja lattian tasoa alempana, ja kynnyksen ja korokelattian väli on korkeintaan 10 mm.

Parvekkeen kaiteen **vastattava turvallisuusmääräyksiä**:

- Alaosa on iskunkestävä
- Parvekkeen ympäri kiertää käsijohde, korkeus 700-900 mm
- Kaiteen yläpuoliseen osaan avattava ja lukittava lasitus, kevyttoiminen ja helposti avattavissa, käytettävät osat 400-1400 mm korkeudella

Himla Arkkitehdit Oy 2013, s. 26

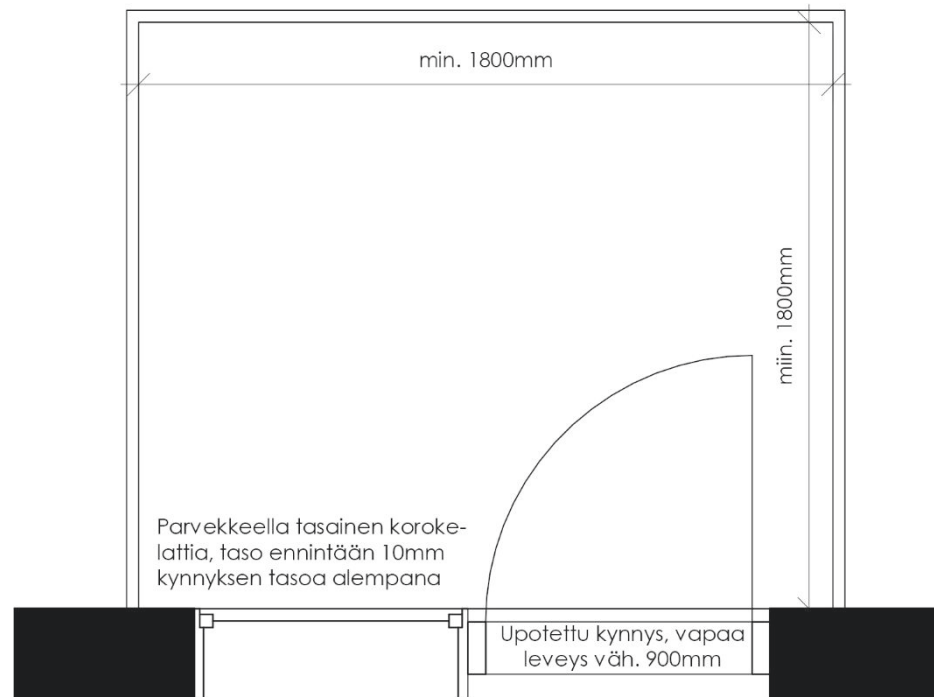
Ympäristöministeriön selvityksessä vuodelta 2007 ilmeni, että asuinkohteiden parveke- ja terassitiloista asukkaat käyttivät eniten omia henkilökohtaisia parvekkeitaan ja terassejaan. (Viitala 2007, s. 35)

Myös Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) ohjeistuksessa erityisasumiselle on mainittu, että asunnot on varustettava oleskeluparvekkeella tai terassilla. Vain erityisestä syystä parveke on korvattavissa ranskalaisella parvekkeella. (ARA 2015, s. 14)

Kuva: Verna Isomursu

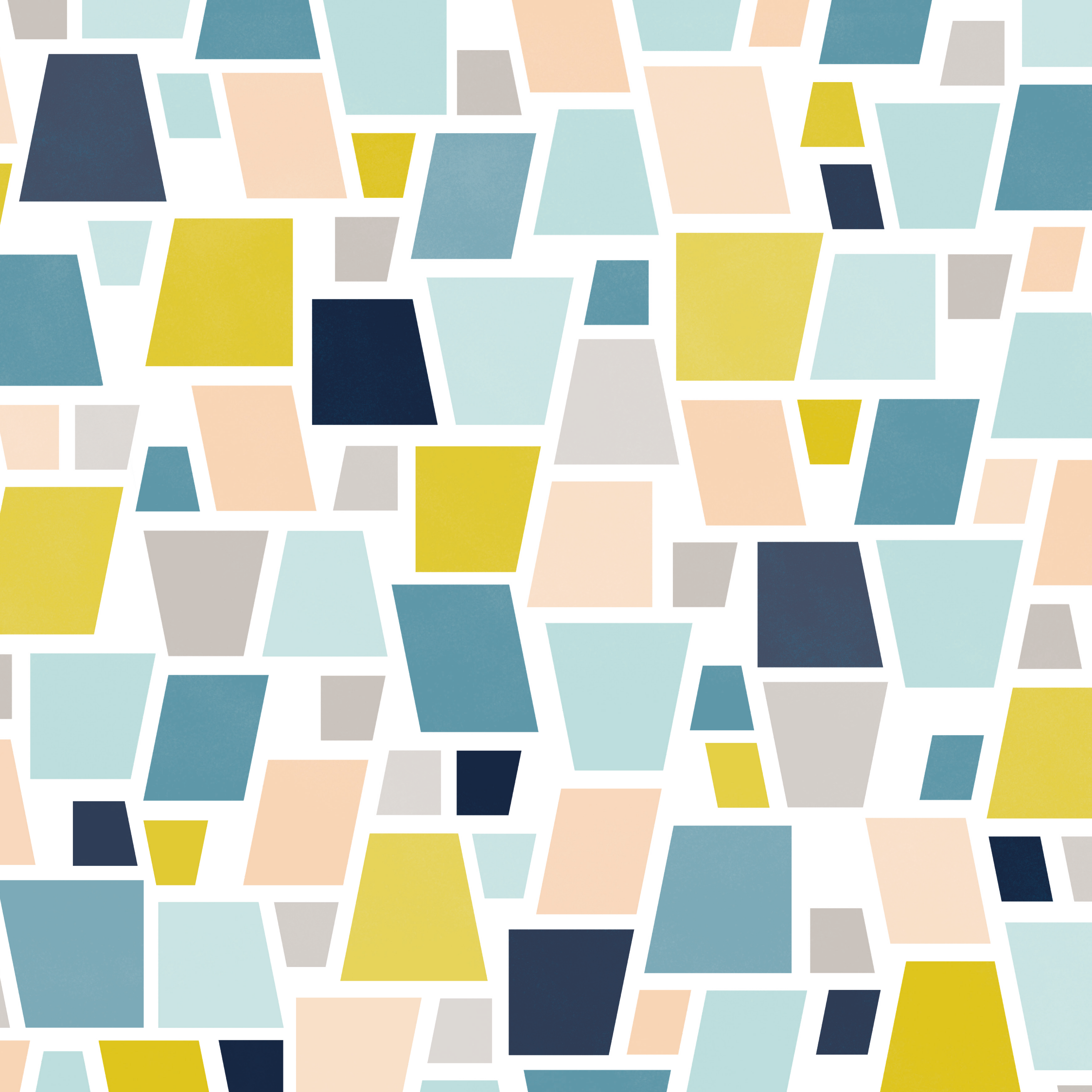
Esimerkki asunnon henkilökohtaisesta parvekkeesta.

Esimerkkejä tapauksista, joissa kynnyks vaikeuttaa pyörällisiä apuvälineitä käyttävien asukkaiden kulkua parvekkeelle. (Kuvat: Verna Isomursu)

PARVEKE, 1:25

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Vammaisten asumiseen liittyvät tarpeet ovat yhtä monimuotoiset kuin asumiseen yleensäkin – siksi eri erityisryhmille, rajoitteille ja henkilöille on mahdotonta löytää yhtä ainoaa, toimivaa asuinratkaisua. Jokainen kehitysvammaisen ja liikkumisesteisen on yksilö sekä toimintakykynsä että toiveidensa osalta. Diplomityöprosessi on avannut tätä monimuotoisuutta monesta eri näkökulmasta: Olen päässyt tutustumaan asuinratkaisuihin sekä teoriassa että käytännössä ja haastattelemaan niin toimeksiantajayrityksen hallinnon työntekijöitä, esteettömyyden asiantuntijoita, asumisyksiköiden henkilökuntaa kuin asukkaitakin.

Tilaohjeessa nämä toiveet ja tavoitteet on pyritty kokoamaan yhteen realistisella tavalla. Monimuotoisten tarpeiden muuntaminen yksiselitteiseksi ohjeistukseksi on vaikeaa, ja sen takia ohjeessa on esitetty ratkaisuja, joilla tiloja pystyy muokkaamaan sekä palveluntarjoajan että asukkaan muuttuviin toiveisiin. Tärkeää on myös pyrkiä lähestymään suunnittelua eri näkökulmista: Ratkaisu, joka on toiselle asukkaalle toimiva, ei välttämättä vastaa toisen tarpeita. Siksi lakisääteisen itsemääräämisoikeuden ja valinnanvapauden täyttymiseksi on myös vammaisilla asukkailla oltava valittavanaan aidosti erilaisia vaihtoehtoja. Vaikka selvityksiä varten haastatellut asukkaat mainitsevat sosiaalisen kanssakäymisen ja kohtaamiset tärkeänä asumisen laatua nostavana tekijänä, on myös oma, turvallinen tila ja mahdollisuus muokata se toiveita vastaavaksi merkittävä tekijä, joka tekee asuinpaikasta kodin. Tasapaino näiden tarpeiden välillä löytyy eri ihmisillä erilaisissa ympäristöissä, riippumatta mahdollisista vammoista tai toimimisesteistä.

Erilaisten mahdollisuuksien lisäksi suunnittelua määrittävät myös rajoitukset. Kuten myös ARAn suunnitteluohjeissa ja Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan laatusuosituksissa mainitaan, on erityisasumiskohteiden oltava myös vuokratasoltaan kohtuullisia. Tämä yhdessä kuntien kilpailutusveloitteen kanssa määrittää asuinympäristön koolle ja laadulle katon: tehoton rakentaminen voi johtaa jopa palveluntarjoajan vaihtumiseen ja asukkaan muutovelvoitteeseen kodistaan. Monipuolisiin tarpeisiin soveltuvien ja

muunneltavien asumisratkaisujen toteuttaminen kustannustehokkaasti onkin haaste. Kevyet rajaavat elementit kuten liukuovet ja -seinät sekä verhot mahdollistavat kuitenkin tilojen muokkaamisen tarpeen mukaan. Myös tila- ja varusteratkaisujen sovittaminen asukkaan todellisiin tarpeisiin varsinkin henkilökohtaisissa tiloissa parantaa taloudellisuutta ja vähentää ympäristön laitosisuutta. Joustaviin ratkaisuihin kannustava, eri asukasryhmien toisistaan poikkeavat tarpeet erottelava tilaohje pyrkii tarjoamaan näkökulmia ja toimivia esimerkkejä vammaisten asumisratkaisuiksi.

5. LÄHTEET

Ekholm Elina, Karinen Risto, Laitinen Lasse, Noro Kirsi & Tuokkola Kati (2016) Yksilölliseen ja monimuotoiseen asumiseen - Kehitysvammaisten asumisen ohjelman arviointi asumisratkaisujen osalta. Ympäristöministeriön raportteja 18/2016. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74911/YMra18_2016.pdf?sequence=1

Kaakinen Juha, Ohtonen Jukka & Peltö-Huikko Antti (2008) "Saattaen muutettava". Kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisen seurantaraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:29. Haettu osoitteesta <https://thl.fi/documents/470564/817072/saattaen+muutettava.pdf/21b060a8-2e23-4b51-8312-9d1e4a8dfacb>

Kaski Markus, Manninen Anja & Pihko Helena (2009) Kehitysvammaisuus. Helsinki, WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta KVANK (2010) Laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010-2017. Haettu osoitteesta https://www.kvank.fi/wp-content/uploads/laatusuositukset_asuntojen_rakentamiseen_2010_2017.pdf

Kuurosokeat.fi, Suomen kuurosokeat ry / Föreningen Finlands Dövsblinda rf. kuurosokeat.fi, viitattu 15.4.2019.

Könkkölä, Maija (2003) Esteetön asuinrakennus. Invalidiliiton julkaisuja O.16. Helsinki, Invalidiliitto Oy / Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu (VYP).

Mietola Reetta, Teittinen Antti & Vesala Hannu T. (2013) Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen. Suomen ympäristö 3/2013, julkaisija Ympäristöministeriö. Haettu osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40351/SY3_2013_Kehitysvammaisten_asuminen_FINAL.web.pdf

Somerkivi, Maija (2010) Näkövammaisten käsityksiä toimeentulostaan 1930- ja 1960-luvuilla. Teoksessa Simo Vehmas (toim.) Vammaisuuden kokeminen ja kokemisen vammaisuus. Suomen Vammaistutkimuksen Seuran 2. vuosikirja. Kehitysvammaliiton selvityksiä 7. Helsinki, Kehitysvammaliitto RY, Tutkimus- ja

kehittämiskeskus, s. 106-121. Haettu osoitteesta <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-selvityksia-7.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita (2003:4) Yksilölliset palvelut, toimivat asunot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö / Suomen kuntaliitto.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita (2016:17) Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016-2020. Seurantaryhmän loppuraportti. Haettu osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ja_muistioita_2016_17.pdf

Ståhlberg, Freja (2001) Autismi ja arkkitehtuuri - Aikuisten autistien käyttäjävaatimukset päivätoiminnassa ja asumisessa. Helsinki, Edita-Yhtiöt.

Suomen virallinen tilasto, Tilastokeskuksen määritelmä asunnosta, Määritelmä 1. <http://www.stat.fi/meta/kas/asunto.html#tab1> , viitattu 11.4.2019.

Tarpio, Jyrki (2015) Joustavan asunnon tilalliset logiikat. Erilaisiin käyttöihin mukautumiskykyisen asunnon tilallisista lähtökohdista ja suunnitteluperiaatteista. Väitöskirja. Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos. Haettu osoitteesta https://tutcris.tut.fi/portal/files/5912129/Jyrki_Tarpio_Joustavan_asunnon_tilalliset_logiikat.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://thl.fi/fi> , viitattu 20.4.2019.

Vernerinet.net. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. <https://verneri.net/yleis/>, viitattu 15.4.2019

Väänänen, Ida (2014) Kehitysvammaisten asuminen. Ratkaisumalleja asukaslähtöiseen asuntosuunnitteluun. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos. Haettu osoitteesta <https://dspace.cc.tut.fi/dpub/handle/123456789/22142>

RT-OHJEKORTIT:

RT 09-10884 (2006) Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö. Ohjeita rakennuttajalle. Rakennustieto.

RT 09-11022 (2011) Perustietoja Liikkumis- ja toimimisesteisistä. Ohjeita rakennuttajalle. Rakennustieto.

RT 94-10969 (2009) Pysyvien työpaikkojen puku-, pesu- ja wc-tilat. Ohjeita rakennuttajalle. Rakennustieto.

LAIT, SÄÄDÖKSET JA SOPIMUKSET:

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519).

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519?search%5Btype%5D=-pika&search%5Bpika%5D=Laki%20kehitysvammaisten%20erityishuollosta%2023.6.1977%2F519> , viitattu 15.4.2019.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) Vammaispalvelulaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380> , viitattu 19.4.2019

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sen lisäpöytäkirja (27/2016). https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2 , viitattu 11.4.2019.

Ympäristöministeriön asetus asuin-, majoitus- ja työtiloista (1008/2017). <https://www.edilex.fi/data/rakentamismaaraykset/sk20171008.pdf> , viitattu 20.4.2019.

JULKAISEMAT TOMAT LÄHTEET:

Arkkitehtitoimisto Laaksonen Wiren Oy (2015) Tilakortit. Kehitysvammaisten asu-
misen konseptisuunnitelma. Julkaisematon dokumentti.

Damico Palvelut (2015) Powerpoint-esitys palvelu-, valmistus-, ja aktivointikeittiö-
tiloista. Julkaisematon dokumentti.

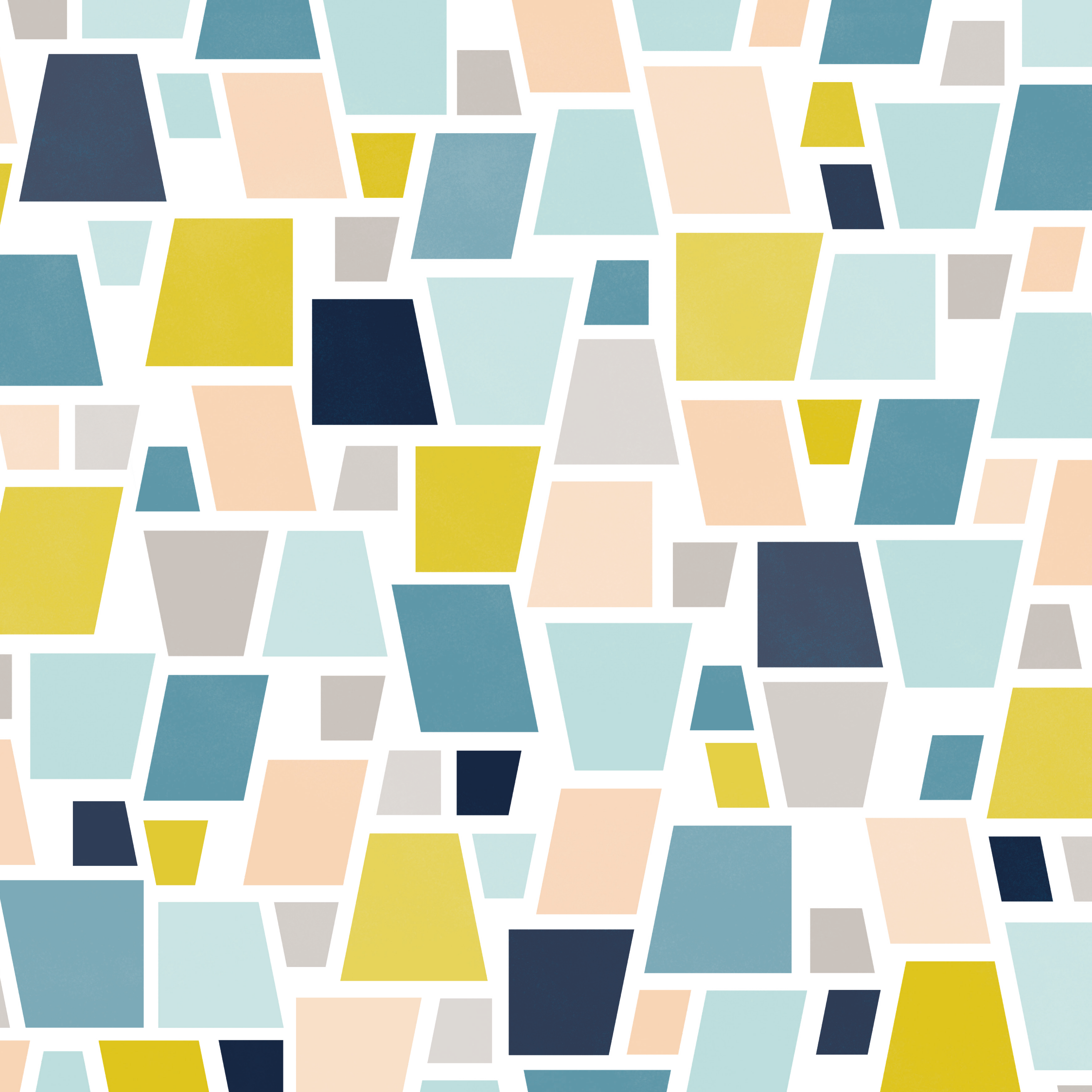
Himla Arkkitehdit Oy (2013) Tilaohje. Julkaisematon dokumentti.

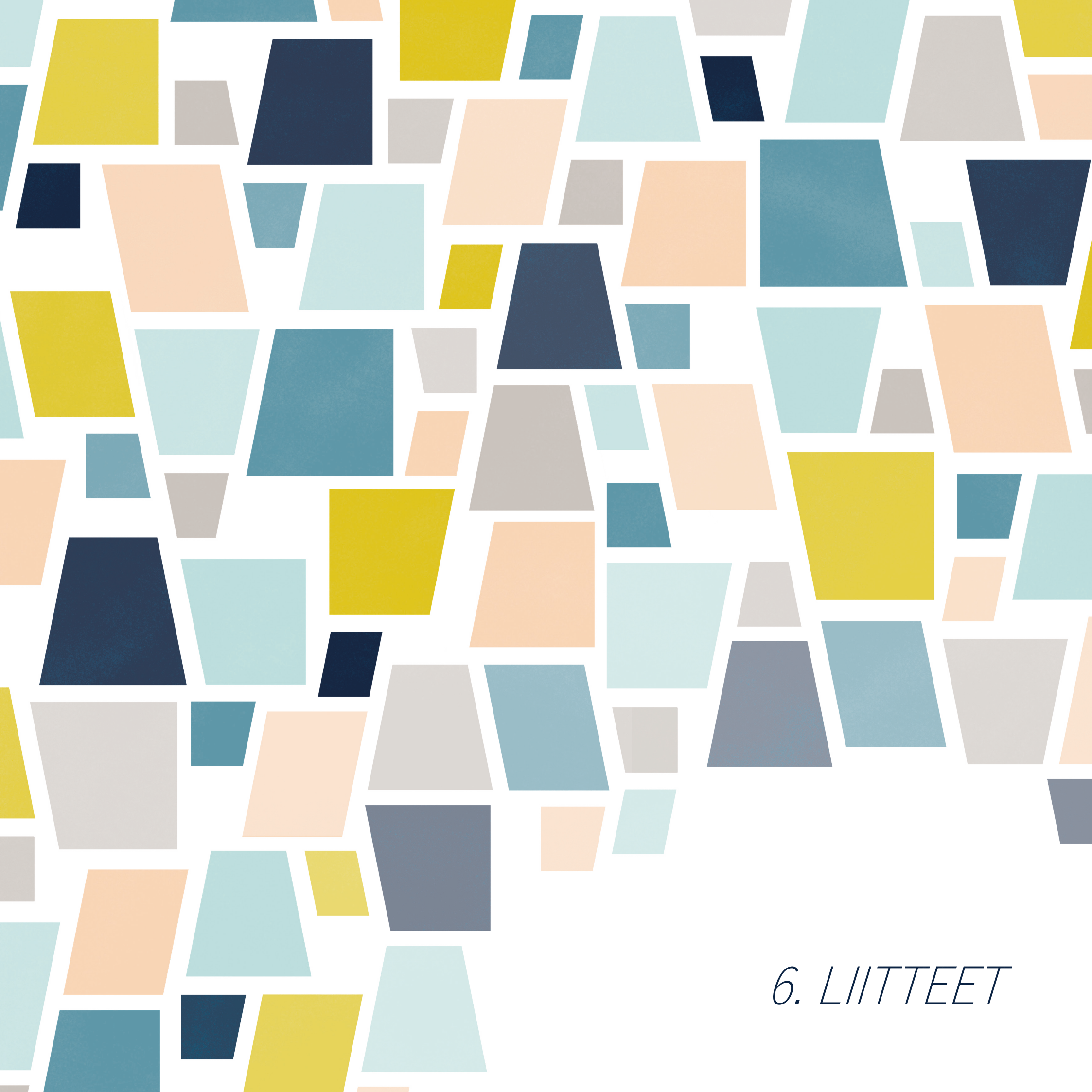
Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE (2018) Palvelutalon esteettömyyskartoitus.
Julkaisematon dokumentti.

HAASTATTELUT JA KESKUSTELUT:

Leivo, Harri. Esteettömyysasiantuntija, Invalidiliitto (2019) Sähköpostikirjeenvaihto.

Leivo Harri & Seppälä Jukka. Haastattelu ja kohdevierailu toimeksiantajan ryhmämuotoisessa asuinkohteessa. 28.1.2019, haastattelija Verna Isomursu.

6. LIITTEET

Esimerkkisuunnitelma:

RYHMÄKOTI

15 Asuntoa, asunnon koko 33m² /asunto,
jaettavissa kolmeen osastoon,
6+5+3 asuntoa.

1 asunto erotettavissa
satelliittiasunnoksi omalla
sisäänkäynnillään.

Jaettava ryhmätila,
osastolla 3 lisäksi oma
oleskelutilansa.

Ruokailutila palvelukeittiöllä.

Saunatilat ja pyykinhuoltotilat.

Henkilökohtaiset irtaimisto-
varastot ja apuvälinevarasto
sisäänkäynnin yhteydessä.

